

Gamle Modum

ÅRSSKRIFT FOR MODUM HISTORIELAG 1994

9. ÅRGANG

Gamle Modum

ÅRSSKRIFT FOR MODUM HISTORIELAG 1994

9. ÅRGANG

I redaksjonen:

Thure Lund

Jon Mamen

Kai Hunstadbråten

Kristian Linnerud

Forsiden er ved Arne Sørensen

Historielagets styre:

Kai Hunstadbråten

Wermund Skyllingstad

Aase Hanna Fure

John Arne Wendelborg

Nora Bottegård

Per A. Knudsen

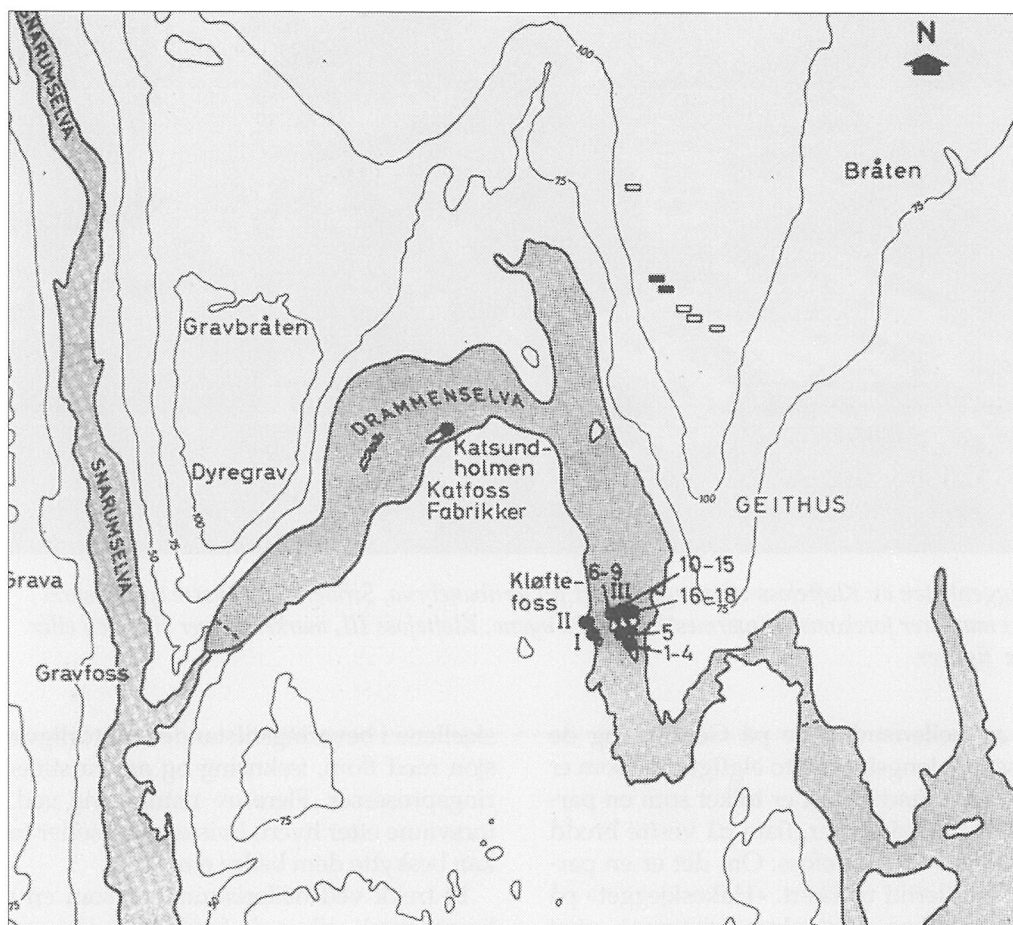
Historielagets adresse: postboks 236, 3371 Vikersund

Innholdsfortegnelse:

EGIL MIKKELSEN: Helleristningene ved Geithus	3	THURE LUND: Altertavlen i Rud kapell	36
THURE LUND: Hovedbygningen på Mælum i praktfull gammel byggeskikk	6	H. A. FOSS: Fra en skolestue omkring 1860	37
KAI HUNSTADBRÅTEN: Spanskesyken – et 75-års minne.....	10	KAI HUNSTADBRÅTEN: Søndre Modums Ungdomslag	38
ARNE SØRENSEN: Spansken.....	11	THURE LUND: Dyreplageri? Stamfiske i 1904.....	43
KAI HUNSTADBRÅTEN: Postran på Modum i 1880-årene	12	EINAR MELAND: Jernbanen kommer til Modum. Del II.....	44
KAI HUNSTADBRÅTEN: Da kruhuset på gruva flaug i lufta	13	THURE LUND: Ekte norsk?.....	45
KAI HUNSTADBRÅTEN: Hans Strøms «Udvalg af en Beskrivelse over Modums Præstegjeld» 1790	15	KAI HUNSTADBRÅTEN: Tyfus epidemien på Modum i 1867–1868	46
AASE HANNA FURE: Næringsnevnden i Modum, en forløper for det nåværende landbrukskontor	18	ALICE AASMUNDRUD: Væggeviser	48
KAI HUNSTADBRÅTEN: Et butikkbesøk i 1889	19	KRISTOFFER ENGEMOEN: Krigen i Norge 1940	49
A. O. BØRGEN: En vise om leirsamlingen og Gardermoturen i juni 1856.....	21	KRISTIAN LINNERUD: Pengekiste fra Blaafarveværket	52
THURE LUND: August Klægstad, en ukjent Modumkunstner.....	23	AUDUN KNAPPEN: Opprulling av hjemmefrontens radiosender på Geithus	53
THURE LUND: Klægstad om sin reise til Europa i 1930	25	Et nittiårsminne	55
THURE LUND: Vår Herre og regnværet for 90 år siden.....	26	AUDUN KNAPPEN: Sabotasje i Vikersund 1944	56
KNUT FOSLIEN: Ryghstua og andre plasser.....	27	IVAR SKINSTAD: Russerne på Gimle	58
NILS SUNNE: Sigdalsveien og Simoa	28	KARI BROSTIGEN CARLSEN: Russerne på Folkvang	60
THURE LUND: 100 år siden skiklubben i Vikersund ble stiftet	30	THURE LUND: Håvaldsru'n – Elgkongen	61
THURE LUND: «Husmannsungen» kom seg fram i det nye landet	31	NILS DRØLSUM, bearbejdet fra Jørgen Mikkelsen: Pass dere hallingtasser, moingene er itte å spøke med	62
H. A. FOSS: Fra gamle dager.....	33	THURE LUND: Jakten på Per Springer endte med ekteskap.....	65
THURE LUND: Norskamerikanere gav kirkeklokker til Snarum...34		THURE LUND: Kamp om pengemidler til Gulsrud kapell i 1904	66
		BJARNE RØGEBERG: Modum-prest skrev julebetragtning i illegal avis	67

Siden det i 1995 er 50 år siden frigjøringen, er det i dette årsskriftet av Gamle Modum tatt inn en del artikler med innhold fra krigens dager.

Helleristningene ved Geithus

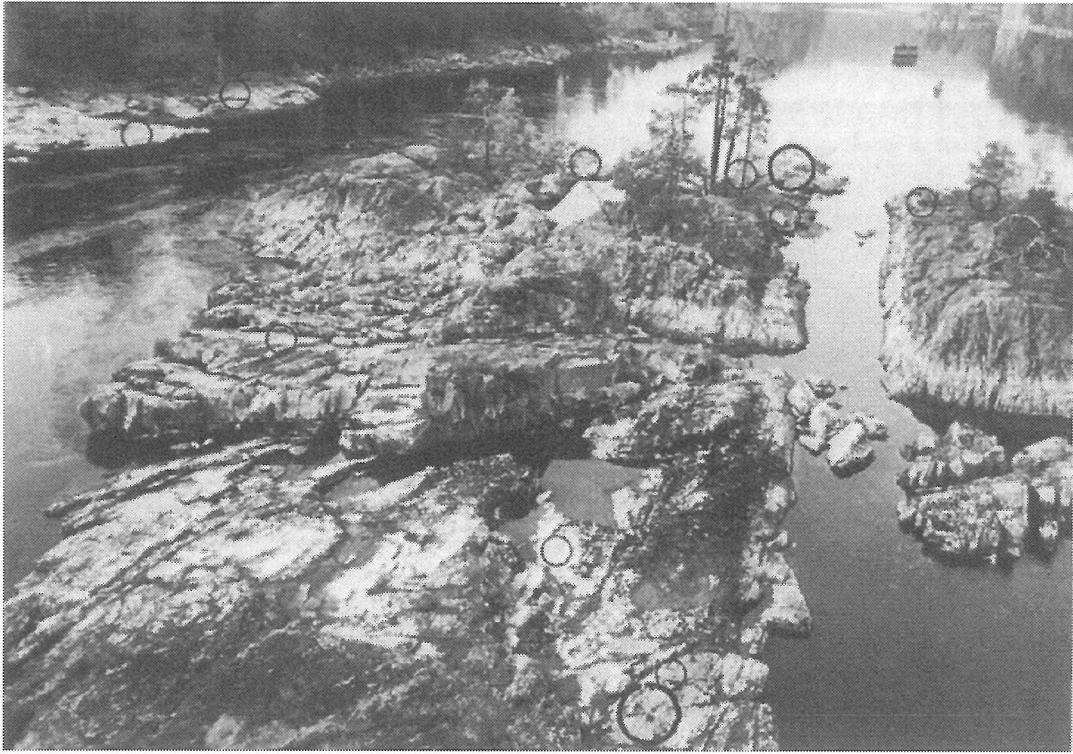
Kartutsnitt over helleristningsområdene.

Helleristningene ved Kattfoss fabrikker i Geithus har vært kjent lenge, men først i 1916 ble de undersøkt av arkeolog, senere også i 1917 og 1932. Da var det oppdaget 6 figurer, alle elgfigurer, hugget inn i fjell. Selv foretok jeg grundige undersøkelser langs bredden av Drammenselva mellom Gravfoss og Bergsjø i årene 1975-1977. I 1977 deltok medlemmer av Modum Historielag i letingen. Resultatet ble til sammen 24 nye figurer. 18 av disse lå på øyene ute i elva ved Kløttefoss.

Helleristningene ved Geithus er jaktristninger, også kalt veideristninger. Det er figurer som er hugget inn i fjellet og som hovedsaklig avbilder vilt som en jaktet på. De er laget i eldre steinalder, for minst 6000 år siden. I de tilfellene der figurene er tilstrekkelig komplette, kan vi se at det er elg alle figurene ved Geithus. Ofte er de imidlertid nokså fragmentariske, og noen ganger har de åpenbart aldri vært fullført. Da er det vanskelig sikkert å bestemme hva motivet forestiller.

Drammenselva er demmet opp ved Gravfoss. Hvor mange helleristningsfigurer som dermed er gått tapt, vet vi naturligvis ikke. De to elgfigurene som ble funnet på Katsundholmen, er det ikke mulig å komme til i dag, og vi vet ikke sikkert om de fortsatt eksisterer – under vann. Også figurene ved Kløttefoss lider under stadig høy vannstand, og store deler av året er figurene mer eller mindre utilgjengelige, spesielt de mange som ligger ute på øyene som finnes i elva her. På den strekningen av elva hvor ristningene finnes, går elva i kraftige stryk.

Letingen etter helleristningsfigurer i 1977 foregikk både med båt og til lands. Alle bergflater ble kostet, og en våt svamp ble brukt for å avdekke eventuelle furer, som så ble krittet opp. Om kvelden og natten ble de samme bergflatene undersøkt med kraftige lykter. Da ble oppkrittete figurer korrigeret og nye figurer oppdaget. Alle figurene ble så tegnet opp på plastfolie, fotografert og til slutt malt opp med rød maling for at de skulle synes bedre.

Beliggenheten av Kløtgefoss-ristningene, sett fra jernbanebrua. Sirklene til venstre (på elvebredden) markerer forekomst I (nærmest) og II. På øyene, Kløtgefoss III, markerer hver sirkel en eller flere figurer.

Mest kjent av helleristningene på Geithus, og de som en har visst om lengst, er de to elgfigurene som er hugget inn over hverandre. Det er tolket som en paringsscene. De ligger på en bergflate på vestre bredd av Drammenselva, ved Kløtgefoss. Om det er en paringsscene, er imidlertid usikkert. «Hakeskjegget» på dyra tyder på at begge er elgokser (riktignok uten gevir). På samme område finnes deler av tre andre dyrefigurer.

Også på vestbredden av elva, knappe 20 meter lengre nede, finner vi fire dyrefigurer, som nok alle er elger. En av figurene er mye større enn de andre. Det er en elgokse med et stort gevir. Dyret er 1,4 meter langt. Dette må være det fineste dyret av alle (selv om det er en del skadet ved forvitring). Elgen under bakbena på den er også usedvanlig fint laget, spesielt hodet, som er meget karakteristisk. Her er det ingen tvil om at det er en elg vi står overfor.

Ute på øyene og holmene i Kløtgefoss er det oppdaget 18 figurer. Bare et par er tilnærmet komplette dyr, med kropp, hode og føtter. De andre består av en kropp med hode, bare hodepartiet, eller de er så ødelagte eller uferdige at de ikke kan nærmere bestemmes.

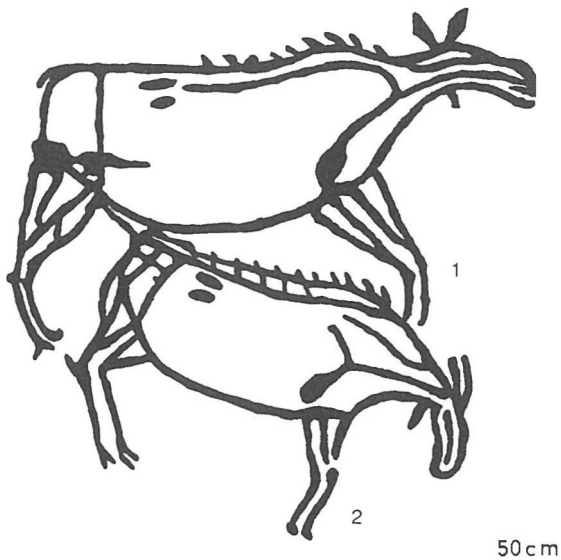
Helleristningene har vært hugget inn i berget med en rund eller oval, litt spiss rullestein. Særlig på en av ristningene ute på øyene framtrer denne huggingen tydelig: hvert enkelt hugg er synlig. I andre tilfelle er det bare fragmenter igjen av dyret, f. eks. de nederste delene av det jeg har tolket som fire bein på et dyr. Det er fjellet i undergrunnen som skaper disse for-

skjellene i bevaringstilstanden, naturligvis i kombinasjon med flom, isskuring og annen slitasje og forvitningsprosesser. Flere av ristningene ved Geithus vil forsvinne etter hvert, hvis en ikke setter inn tiltak som kan beskytte dem bedre enn i dag.

Et trekk ved helleristningene som en umiddelbart legger merke til, er de forskjellige former for linjer og mønstre som er hugget ut inne i dyrekroppene. Vanligst er loddrette eller vinklede linjer, som kan minne om skelettet i dyret. Noen dyr har en «klump» foran i brystet, andre en «sekk» i bakre del av kroppen. Dette er tolket som henholdsvis hjerte og mage-sekk/tarmer. Vi er nå kommet over på å forsøke å forklare hva helleristningene «betyr».

De aller fleste er enige om at helleristningene (veideristningene) skal knyttes til religion, og at det er jegerfolk i steinalderen som lagde figurene. Der stopper imidlertid enigheten. Noen mener at figurene ble hugget i fjellet for at de skulle trekke de levende dyra til stedet, en slags lokkemagi. Andre mener at det å hugge inn dyr i fjell skulle sikre at viltet trivdes og formerte seg slik at en alltid var sikret god jakt. Ennå en annen tolkning går ut på at dyra var jegergruppens totemdyr, det dyret som de nærmest følte seg i slekt med. Totemdyret ble hugget inn i fjellet på et sentralt samlingssted for jegergruppen.

Det behøver ikke nødvendigvis å være noen motsetning mellom disse tolkningene; de kan forenes under en helshetsoppfatning i jegergruppens religiøse tenkning. Det har vi imidlertid ikke noen mulighet til

Parringsakt? Sikkert vår eldste pornografi.

å avgjøre, men vi kan naturligvis diskutere de forskjellige tolkningsmulighetene.

Ikke bare helleristningene selv, men også den sammenhengen og det miljøet helleristningene finnes i, hører med når en vil forsøke å forstå dem. Veideristningene ved Geithus ligger ved en viktig trekkvei for elgen. Slik er det i dag, og slik har det antakelig vært de siste 6000 år. Stedsnavnene forteller sitt: Gravfoss, gården Dyregrav og bruket Gravbråten viser at det i området fantes dyregraver. Her ligger da også flere fangstgroper (dyregraver) for fangst av elg. Noen av dem er gravd ut og datert, men da viser det

seg at de skriver seg fra langt senere tid enn helleristningene.

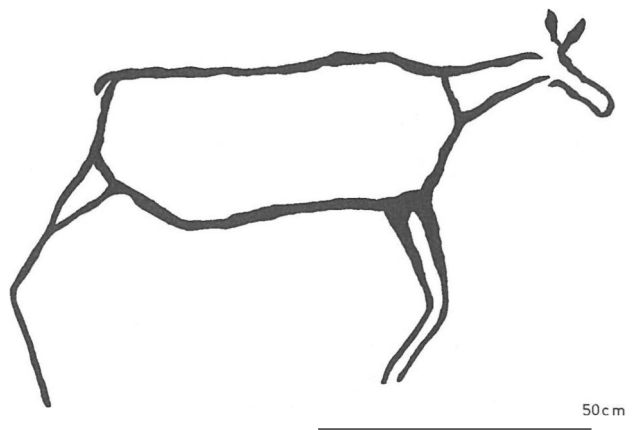
Da jegerfolket hugget sine elgfigurer ved Geithus, gikk sjøen helt inn hit. Drammenselva var da en lang fjordarm fra Drammen til Gravfoss. En tilvarende fjordarm strakte seg innover Lier-dalen til Sylling, og her var den eneste «landfaste» forbindelsen til det store skogsområdet «Finnemarka». Geithus må da ha vært et viktig passeringssted for elgen inn og ut av dette området. Vi er nå tilbake 6000 år i tid, til den gang jegerfolk tilhørende den såkalte «Nøstvetkulturen» holdt til her.

Vi finner spor etter «Nøstvetfolkene» både langs «Lier-fjorden» og på Modum. Mest karakteristiske er de langstrakte steinøkser. En av dem er funnet på området til Katfos Fabriker. Kanskje har de her hatt sin boplass, eller rettere sagt: en av sine boplasser? Det var nemlig vanlig at disse jegergruppene flyttet på seg, alt etter årstiden og hvor det var gunstig å drive jakt og fangst. Ved Geithus var det nok først og fremst elgfangsten om høsten, kanskje også om vinteren, som var viktigst. Andre tider av året var det fiske og sjøfangst lengre ut mot kysten som var viktigst.

Veideristningene ved Geithus, på vestbredden og på øyene og holmene i elva, er nettopp de stedene hvor det var lettest for elgen å komme over elva, å svømme over og komme i land. Det var sannsynligvis her jegerne fanget dyra når de kom over. Kanskje er de mange hodepartiener av dyr svømmende elg? Om figurene ble hugget for å lokke dyra hit, for å sørge for at bestanden ble holdt oppe, eller det var for å ære sitt totemdyr elgen, kan vi bare spekulere over. Når vi stiller spørsmål til helleristningene, blir det bare flere spørsmål, ikke noen endelige svar. Det er kanskje det som gjør disse fortidsbildene så fasinerende!

Her har man nok forsøkt å vise dyrets indre.

Enkel elgfigur.

Thure Lund:

Hovedbygningen på Mælum i praktfull gammel byggeskikk

Hovedbygningen på Mælum er bygd i en enkel stil som var typisk for Modum i eldre tider.

Mælum gård ved Åmot har vært borger- og bondegods så langt en kan følge historien, skriver Arnt Ruud i «Modums historie». Han forteller for øvrig lite om de eldste eiere, bare at Berganslekten i Sigdal eide gården før 1600-tallet og hadde faktisk pant der helt fram til den ble kjøpt av sorenskriver Falch i 1734.

Selv om Berganslekten satt som eier av gården, var det en gammel Mælum-slekt som var brukere. Fra eldgammel tid var gården samlet, men i 1607 ble gården brukt av brødrene Christoffer og Helge Mæhlum. Da ble gården delt i søndre og nordre Mælum til 1837, da gården igjen ble samlet på en hånd.

Fra gammelt av har det sikkert ikke vært så svær bebyggelse på gården. De vanlige bondefamiliene som bodde på gården, var sikkert ikke så kravfulle. Men vi ser av eierrekken at Carl Mælum i 1707 satte opp en ny bygning med en skikkelig storstue som

han var villig til å la prestegjeldet bruke som tingstue.

Denne bygnings videre skjebne er uklar. Om sorenskriver Gjert Falch skriver Roar Tank i Modums Historie bind II at han bygde om Mælum til en herskapsgård mens han var der fra 1734 til 1762. Forfatteren av Modums Historie bind IV, Arnt Ruud, skriver derimot at det var Otto Darjes, som overtok Mælum i 1762, som bygde den flotte bygningen som står på gården i dag. Andreas Øvergaard, som eier gården i dag, mener at det er deler igjen av hovedbygningen fra Carl Mælums hus fra 1707, men at den senere ble bygget ut av Otto Darjes. Øvergaard har vanskelig for å finne at Gjert Falch har bidratt til oppbyggingen av den bygningen vi se i dag.

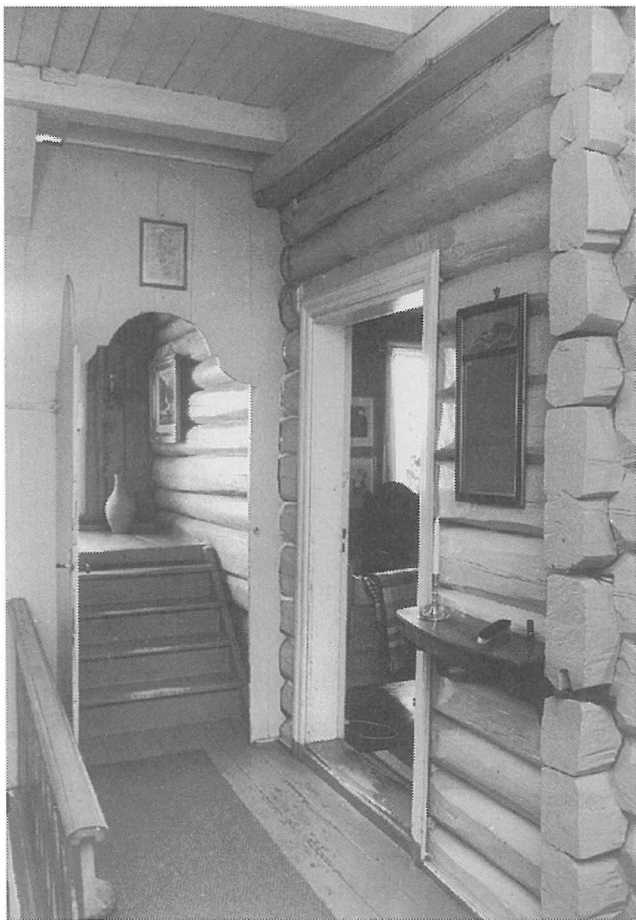
Vi velger å tro på Øvergaard og regner med at det var sorenskriver Otto Darjes, som overtok embetet etter Falch i 1762, som bygde opp hovedbygningen fra første året han var på Mælum. Men at det er trolig at noe av Carl Mælums «storstue» er en del av huset.

EN PREKTIG BYGNING

Bygningen på Mælum er ikke bygget for småkårsfolk. Grunnflaten er på godt over 300 kvm og med to fulle etasjer. Det er forståelig at Darjes og hans frue syntes den gamle bygningen var i snaueste laget for den festivas som i hvert fall fruen var vant til. Fru Karen var datterdatter av den mektige Karen Müller, eier av Bogstad i Sørkedalen, og vant til store forhold. Karen Darjes fikk en av omgangsvennene derfra, James Collett, til å utarbeide en plan for full ombygging av hovedbygningen på Mælum. Det sier litt om forholdene den gang at James Collett hadde skrevet på et notat at han «nu hadde laget et huus af Papir som Darjes kunde ta med Hjem i Lommen». Han hadde kanskje liten tro på at Darjes hadde råd til et slikt herskaps hus. Men historien forteller videre at «Fru Karen var saamænd ikke gjort af Papir». Med andre ord at Darjes hadde en frue som visste hva hun ville. Hun ville ha et herskaps hus – og det fikk hun.

ENESTÅENDE

Den over tretti meter lange gråmalte hovedbygningen ruver der den ligger med fin utsikt over Åmot. På tunsiden er det to representative portaler med avrundede spissbuede overvinduer i dørnisjene. Vinduene er i opprinnelig form, nesten kvadratiske,

Parti fra gangen med nedgang til kjelleren. De solide og velholdte laftingene vitner om skikkelig håndverk.

med gammelt originalt kromglass. De sitter i fordypninger, uten ytre detaljer. Både dører og vinduer skaper en rolig harmoni på framsida av den lange bygningen.

Det gamle kjøkkenet er gjort om til dagligstue og bibliotek. NB! Legg merke til takbjelkene.

Et lite værelse i bygningens nordøstre hjørne har tapeter med helt spesielle dekorasjoner. Bunnfargen er duegrå, og de malte bildene med motiver fra Bogstad og Buskerud er antagelig inspirert gjennom Colletts omgangskrets. Her er en hyggelig matt blåfarge som gir rommet en sjelden patina. Folk som vet noe om slikt, sier at det faktisk bare er ett værelse i Norge som kan måle seg med dette i virkning, nemlig baronens kammer på Rosendal i Hardanger. Det er også sagt at Mælumbygningens rike variasjoner i listverk og profiler, som er preget av kunstnerisk ekspansjon, er uten sidestykke i Norge. Ikke minst dette førte da også til at Mælumbygningen ble fredet i 1923.

GODT BEVART

Eierrekken på Mælum har greid å bevare bygningen i sin opprinnelige form etter at den ble ferdig for vel 230 år siden. Innvendig er det gjort noen forandringer. Det opprinnelig store kjøkkenet er tatt i bruk som bibliotek og dagligstue. Den gamle peisen og bakeroven er likevel på plass. Kjøkkenet ble flyttet til et mindre rom som fra først av var et slags forrådsrom eller «faderbur». Men også dette er holdt i mest opprinnelig form. Bare de mest nødvendige hjelpemidler er på plass.

I bygningens annen etasje er det soveværelser og større saler. Det meste er beholdt i den stil det ble bygd.

Vi imponers når Andreas Øvergaard sier at det i den første tiden var en stor teatersal i den ene enden av det svære huset. Otto Darjes og fru Karen hadde sikkert en rekke «fine» slektninger og venner som ønsket fest eller underholdning når de kom på besøk. I teatersalen ble det framført komedier og andre

skuespill. Det var også underholdning med musikk. Til Mælum kom Modums første spinett bare få år etter at bygningen stod ferdig. Dette ble gitt til Drammen Museum av Peter Gregersen i 1911. Inntil teatersalen var det en storstue som også bar preg av salens improvisasjoner.

Cembalo fra Mælum. Bygget i 1786. Nå på Drammen Museum.

Del av de håndmalte tapetene på Mælum.

SOM OPPRINNELIG

Et besøk i den gamle Mælumbygningen er som å skru tida over 200 år tilbake. De gamle breie gulvplankene er sikkert ikke lette å holde rene, og det kan ikke mangle arbeidslyst hos Anne og Andreas Øvergaard som bor i bygningen.

De fleste av våre gamle bygninger er som regel modernisert – eller vandalisert, etter som en ser det. Hva som er årsaken til at Mælumbygningen har fått beholde sitt særpreg, skal være usagt. Men en kombinasjon mellom manglende økonomi hos eierne i for-

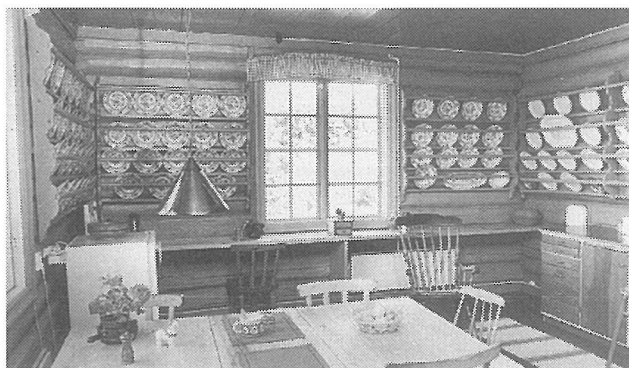
Del av de håndmalte tapetene på Mælum.

rige århundre og nåværende eieres respekt for det opprinnelige er vel nær sannheten. Anne og Andreas Øvergaard vet godt at de bor i en bygning som ikke er vanlig. Bygningen er blitt til ved inspirasjon fra en kunstnerisk kulturkrets og med stor sans for selskapelighet.

Dagens eiere vet at mye av det vi ser på Mælum, er så verneverdig at det ikke lar seg erstatte av penger. Men om miljøet på gården ikke er det samme som for 200 år siden, så trives hyggen meget godt i de gamle salene og rommene.

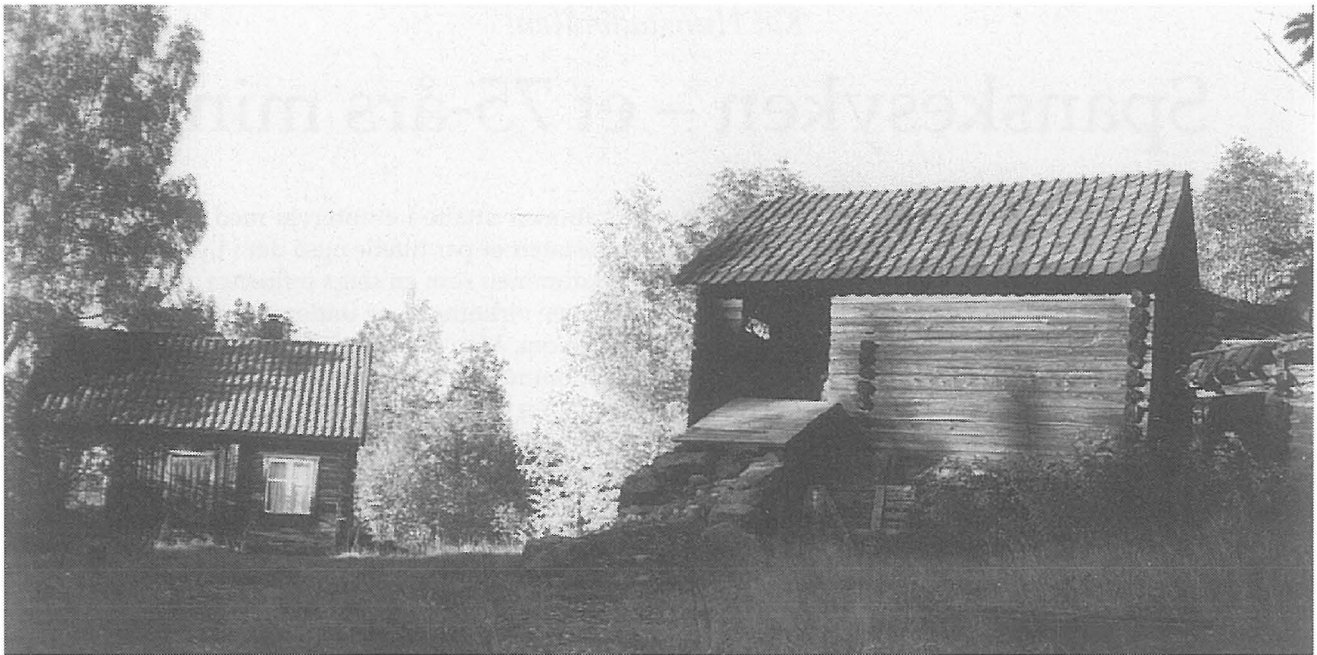
EIERNE

Hva som var grunnen til at det var Berganslekten i Sigdal som var eiere av Mælum før 1600-tallet, og at den gamle Mælumslekten var brukere, har ikke forfatteren av denne artikkel undersøkt. Berganslekten satt med pant i gården helt til 1661, da Carl Martiniussen Mælum ble eier. Navnet på gården,

Det gamle «faderburet» er blitt et trivelig og praktisk kjøkken. Tallerkenrekkene med innhold er imponerende og kunne blitt stoff til en artikkel for seg selv.

Mælum, skal bety Mellomgården. Det ser ut til at mælumkarene i lang tid lå i grensestrid med naboer og slektninger. Det var også tvister om hugstrettigheter, bruksrettigheter på jordstykker, oppslagsplass

Gamle minner må en si husmannsplassen Bergum under Mælum gir. En gang var det ofte husmannsplasser til gårder.

for sagbruksenheter osv. På tross av store ressurser var det, etter det en kan se, ingen rikdom på Mælum for 250–300 år siden. Det ble tatt opp store lån, kanskje ikke minst etter at Carl Mælum bygde det store huset i 1707. At det ble sorenskriver Gjert Falch som overtok gården i 1734, var nok ikke tilfeldig. Sorenskriveren hadde penger, og det var ikke den eneste gården han overtok i Modum selv om Roar Tank nok prøver å «pusse» litt på hans rykte i Modums Historie.

Gjert Falch satt med gården til 1762 da Otto Darjes ble eier. Darjes-slekten hadde gården med tre forskjellige eiere til 1828 da den annen Otto Darjes' datter giftet seg med Auen Gregersen. Han og hans sønn Peter hadde gården til 1911 da A. Mohr Øvergaard ble eier sammen med Hans Hoff. Fra 1947 har først Johannes Øvergård, senere Andreas Øvergaard vært eiere på Mælum.

DET MESTE ER SAMLET PÅ MÆLUM

En rekke institusjoner og anlegg med betydning for stedet og hele Modum er samlet på Mælums grunn. Gården har avgitt og solgt rettigheter til Embretsfoss Fabrikker, Åmot kapell ligger på Mælums grunn sammen med Modumheimen, Søndre Modum ungdomsskole, Rosthaug videregående skole og Modumhallen.

I eldgammel tid var også Enger gård en del av Mælum. Den gamle lakseskatten som fulgte gården i flere hundre år, er ventelig fra denne tida. Etter gamle opplysninger var det bare rent unntaksvis av laksen gikk opp Døvikfossen. Men gamle papirer fra Breivik forteller at gården hadde lakserettigheter i Embretsfoss. Og mens vi er inne på dette med vann, så avslutter vi med å fortelle at Mælum-damtjern er vannreservoar for Østre Åmot vannverk.

Spanskesyken – et 75-års minne

Ved influensa forstår vi en akutt infeksjonssykdom som karakteriseres ved feber og betennelser i slimhinnene, først og fremst i luftveiene. Den er uhyre smittsom og har tendens til å spre seg som epidemier. Det er ofte vanskelig å skjelne den fra forkjølelsesykdommer, da disse gjerne har noen av de samme symptomer.

Det finnes beretninger om tallrike epidemier opp gjennom tidene som man har god grunn til å anta har vært influensa, men det er vanskelig å trekke sikre slutninger, da de gamle kilder ofte har lite konsise sykdomsbeskrivelser.

All sannsynlighet taler for at også Norge har vært berørt av de pandemier (=epidemier over store områder) som opptrådte i Danmark og Sverige i det 17. og 18. århundre, selv om det ikke er funnet bevis for dette. Men i perioden 1889-1893 herjet en pandemi som vi vet også rammet vårt land.

Sykdommen ble først rapportert fra St. Petersburg. Den spredte seg så raskt til hele det europeiske Russland, til Tyskland og videre over nesten hele Europa. I Kristiania fikk man de første tilfeller like før jul i 1889, og epidemien kulminerte i annen uke av januar. Stort sett var sykdommen godartet, og det ble rapportert bare 309 dødsfall fra hele landet.

Den største influensaepidemi som har hjemsøkt menneskeheten noensinne i historisk tid, inntraff i 1918. Den hadde et slikt omfang og var forbundet med så uhyre tap av menneskeliv at den bare kan sammenliknes med svartedauen.

Det har vært umulig å finne ut hvor sykdommen hadde sitt utspring i 1918. Man hørte først tale om at den var kommet fra Spania; derfor blir den gjerne kalt spanskesyken. Men senere er det konstatert at den i alle fall hadde vist seg minst like tidlig i Mellom-Europa. Sikkert er det at man i mai måned begynte å høre rykter om at sykdommen spredte seg med rasende fart i Sør-Europa og på krigsskueplassene. Omkring en måned senere hadde den spredt seg over hele Sør-Europa og store deler av Afrika. Til Skandinavia nådde den omkring St. Hans.

Stort sett forløp sykdommen på samme måte overalt. Enkelte steder så man at farsotten var likefrem morderisk i sin opptreden, slik at den nesten kunne utrydde befolkningen. Alt i alt førte den til et uhyre stort tap av menneskeliv. Man har beregnet at pandemien krevde flere menneskeliv enn den første verdenskrigen. Et antall av ca. 21 millioner er antydning.

Den 3. juli 1918 brakte Drammens Tidende melding om at «den spanske syke» var kommet til Kristiania. Til å begynne med var man ikke klar over hvor alvorlig sykdommen var. Stadsfysikus i

Drammen uttalte i et intervju med avisen at det var konstatert et par tilfelle også der i byen. Han beskrev sykdommen som en slags influensa, men noe sterkere i sine virkninger, og understreket at den var meget smittsom. Men han kunne samtidig berolige med at sykdommen under normale forhold ikke var farlig, og at den vanligvis var over i løpet av en uke.

Men etter hvert fikk man øynene opp for alvoret i situasjonen, og det gjenspeiles i dødsannonsene for byen og distriktet. Et antall av 20–30 daglig midt i oktober steg mot slutten av måneden til 50–55 og nådde toppen med 67 den 7. november. De fleste oppgir spanskesyken og lungebetennelse som dødsårsak, og i mange tilfeller forteller annonsene samtidig om flere dødsfall innen samme familie.

Også i distriktet rammet sykdommen hardt, og det ble nødvendig å stenge skoler og nedlegge møteforbud. Mange steder stod man også uten legehjelp fordi legene var blitt syke.

Det lever ennå mennesker som opplevde epidemien og kan fortelle om den. Jacob Koren Lund (f. 1903) skriver (1993):

«Selv husker jeg spanskesyken som en vond periode høsten 1918. Jeg var 15 år gammel og var elev ved middelskolen i Hokksund. Skolene ble stengt i noen uker, og sykdommen raste vel nærmest som en ondartet influensa-lungebetennelse, som medførte at en masse mennesker, hvorav mange yngre og middelaldrende måtte bøte med livet.

Alle leger arbeidet på spreng, og jeg husker i den forbindelse at dyrlegene Krohn og Sundby blev budsendt i mangel av legehjelp, for å utskrive resepter på feberdempende medisin.»

Den trykte medisinalberetning for 1918 forteller om influensaen i bygdene omkring Drammen at ca. tredjeparten av innbyggerne var angrepet. Sommerepidemien inntraff samtidig med at sommerferien begynte. Smitten fulgte kommunikasjonslinjene og kom således også til sanatorier og andre steder hvor man tok imot gjester. Symptomene var hodepine i pannen, røde øyne, lemsterhet, ryggsmertter og en påfallende matthet. Enkelte steder ble også hundene angrepet samtidig med menneskene. De nøs, ville ikke spise og kunne nesten ikke stå på beina.

I høstepidemien ble som regel ingen angrepet av dem som hadde hatt sykdommen om sommeren. Lungebetennelse forekom hyppig, og sykdommen tok ofte en uheldig vending i hjem med dårlig ventilasjon. Blant gravide som fikk influensalungebetennelse var dødeligheten stor. Etter overstått sykdom kunne man ofte konstatere nervøse svekkelser og håravfall.

Omfanget av spanskesyken er noe usikkert, bl.a. fordi den offisielle statistikk ikke overalt anvender denne betegnelsen, men registrerer ofrene blant tilfeller av lungebetennelse eller influensa.

Legene hadde ingen effektiv behandling. Ved kgl. resolusjon av 5. november 1918 ble hver husstand gitt anledning til å kjøpe en halv flaske konjakk. Da det var forbud mot salg av brennevin i Norge fra 1916 til 1927, måtte konjakken selges gjennom apotekene.

I tillegg til konjakk ga dr. Carlsson i Krødsherad sine pasienter innsprøytning av kvikksølvforbindelsen sublimat. Dette er et kraftig desinfeksjonsmiddel og et meget etsende stoff.

Det var først i 1933 man fikk kjennskap til årsaksforholdene ved influensa, da det ble påvist at sykdommen skyldtes virus av flere typer. Man går gjerne ut ifra at komplikasjonene, f.eks. lungebetennelse, også kan skyldes andre mikrober.

Dr. Jørgensen skriver i sin medisinalberetning for 1919 at i tiden januar–april fantes det etterdønninger av influensaepidemien fra året før, med flere dødsfall av folk i sin beste alder.

Han skriver at «de hygieniske forhold blandt bygdens arbeiderbefolkning og smaa jordbrukere i udkanterne er saa som saa. Overbefolkede soverom sees fort væk; selv om arbeiderne har husrom benytter de det ikke; den største stue staar stadig paa stas; ligeoverfor mig skylder de paa opvarmningsvanskeligheter og for sommerens skyld vil de formodentlig ikke have bryderiet med omflytningen».

Men han forteller videre at arbeiderboligene ved fabrikkene gjennomgående er gode og moderne, unntatt ved stedets eldste bedrift, Modums Blaafarveværk. Der er boligene oppført etter tysk «dorf»-system, med enkelthus langs poppelbeplantede gater. Og disse husene er temmelig umoderne. De færreste av dem tilfredsstiller bygningslovens krav om 2,5 m under taket.

Det bygges stadig noen nye hus med boligbanklån. Alle disse er av samme type: kjøkken, kammer og stor stue. Jørgensen mener at staten burde utarbeide en ny type med et stort rom, kombinert stue og kjøkken, til daglig oppholdsrom, og minst to soveværelser.

Modum legedistrikt omfattet dengang kommunene Modum, Øvre Eiker, Nedre Eiker, Sigdal og Krødsherad. Hele distriktet hadde 30.787 innbyggere (1910) med 10 leger, 3 tannleger, 16 jordmødre og 3 hjelpevaksinatører.

Modum var den mest folkerike kommunen i legedistriktet med 10.563 innbyggere, og her var 3 leger, 2 tannleger og 5 jordmødre.

Kilder:

Peter M. Holst: Våre akutte folkesykdommers epidemiologi og kilnikk. – Oslo 1954.

Ludvig Throndsen: Den spanske høsten. – Drammens Tidende Buskeruds Blad 16/10 1993.

Beretning om sunnhetstilstanden og medicinalforholdene i Norge 1918.

Medisinalberetning for Modum lægedistrikt 1918. – Riksarkivet. Medisinalberetning for Modum lægedistrikt 1919. – Riksarkivet.

Arne Sørensen: Spansken

Han Andreas treffe Festninger'n en gong han var på Mølla, – det må ha vært rundt 1920.

– Har'u hatt Spansken du'a spørte Festninger'n.

– Nei, sa'n Andreas. Je har sløppi unna.

– Ja, je fekk enda prøvd Spansken je, sa Festninger'n. Det var slekk ei svær svart bassille som kraup ner over hæsjen på mi. Je harka å spytta å da ståppa'a littegrann, men så kjennte je a kraup nerover igjen. Te slutt var'e inga anna rå enn at je rente tøllakniven inn i hæsjen her å braut a ut!

– Nei men, at du ørka de 'a sier'n Andreas.

– De var livet eller dø'en det, sa Festninger'n.

Spansken: Spanskesjua. Epidemi særlig aktiv 1917–19. Andreas: Andreas Haraldrud. Festningen: et stedsnavn på Sysle. Mølla: Sylemølla.

Postran på Modum i 1880-årene

Tradisjonen forteller om dette (Gamle moinger og andre følk, 1991):

«Han (dvs. Gullik Halvorsen, f. 25/1 1864) var frå Nomedæl og gikk med posten frå Fossum te Gruva. Te det tok dom ofte sånne som itte var te no anna. Han gikk oppover og sku om Aslaksby, om bærjmes-tær'n, før det var *han* som sku oppå Gruva og lønne følka.

Og så den tid han kom nordom Overngrustaket – der var det så tettskøgs – der kom det ein mann fram i veien med et gevær og sa at han sku legge ifrå si veska.

Gullik Halvorsen.

«Legg ifrå di veska, eller je skyter!» sa'n . Han sa itte at'n sku skyte hannom, bare at'n sku skyte.

Han Gullik hadde itte no å verje si med,han slefte skreppa og flaug.

Nå falt detta akkurat så at det var hovedlønning den gongen, så det mamfle (mangfoldige) penger. Men den veska som pengane låg i, fant dom igjen borti Bjønnedælsåsane, bakom Høggvarn, ved veien som går nedover te Semmostranda. Det var ei lærskreppa, men det var særskilt gjerd på 'a.

Seinere drog'n Gullik rundt og spelte på fele, og når'n fekk non skjellinger, så var'n messom så førnøgd atte. Det siste je hugser'n, da budde'n på Toppen, på hotellet der (i Åmot). Je veit når je vanka opp imot Vikersund og Geithus at je møtte'n jamt og samt med fela.

Etter at posten vart røva frå'n Gullik utpå moane, vart det jamt sendt to etter posten. Den vart bori mellom Fossum, Aslaksby og Skuterud.»

Dette ble fortalt av Johan Skyliholt omkring midten av 1960-årene.

Det er også en annen variant av den muntlige tradisjonen som går ut på at ranet skjedde «et støkke inn på gruveveien der den bøyer av ved Brustig-jordet».

I Buskeruds Amtstidende 11/9 1889 under overskriften «Postvædsken gjenfunden» kan vi lese følgende:

«Som det vil erindres, blev for en 3-4 Aar siden Posten til Blaafarveværket røvet. En ung Gut hentede som sædvanlig Posten paa Aamodt. Kommen ud paa Moerne ved Amundrud blev Gutten tilraabt af en Mand, der stod bag et Træ med et Slør for Ansigtet: «Lægger du ikke Skræppen fra dig, skyder jeg dig!» – Gutten slap Vædsken og tog tilbens og løb til Amundrud, hvortil han kom saa forskræmt, at han knapt kunde tale. – Om jeg ikke husker Feil, indeholdt Postvædsken ca. 900 Kroner.

Nu har man fundet Postvædsken igjen i Grubeaasen. En Mand fra Semostranden, Johannes Kværnhaugen, gik forat skære Eldstamp. Saa fandt han borti en Stenrøs Postsækken. Den var opskaaren i den ene Ende og Pengerne var væk, medens Brevene laa urørte.

Mon han, som røvede Penge[r]ne, har havt mange rolige Nætter siden Udaaden? Mon han kommer til læse i Aviserne, at nu er Skræppen funden?»

Kai Hunstadbråten:

Da kruhuset på gruva flaug i lufta

Tradisjonen forteller om dette
(Gamle moinger og andre folk, 1991):

«Sankthanseftan var det jamt stor fest på Gruva. Da fekk hver mann ein pæl (1 pel = 1/4 pott. 1 gl. norsk pel = 0,241 l) med brennevin av Verket, og somme hadde vel litt med si sjøl au, og så drakk og dansa dom hele natta, og hadde så fri Sankthansdagen. Når «øvrigheta» (det var de som styrte på Verket) kom, vart det skøti kongehøl i eninga.

Men ein gong med Treskow (Franz Joachim Treskow (1811–1864), bergforvalter ved Modums Blaafarveværk, født i Sachsen og døde på Aslaksby) var bærjmester, hadde dom vel itte vøri så forsektige når dom henta skytegreier, før da flaug hele kruhuset i lufta med dom festa på det likeste. Det vart ein ordentlig kongesalutt, men enda det låg fulle folk rundt omkring alle stann, så kom det ingen te skade.

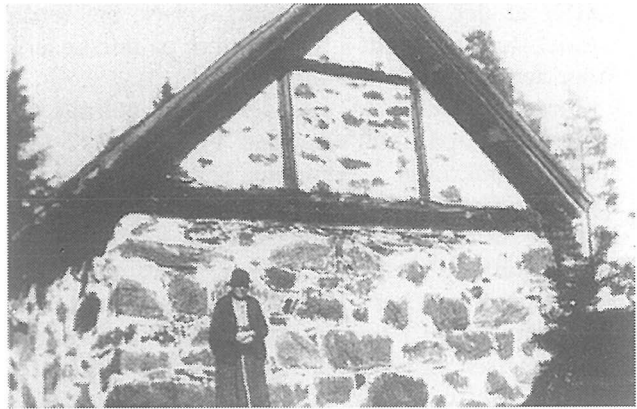
Det kruhuset som gikk i lufta den gongen, hadde berre et lite opplag av sprengstoff og vart veke før veke førsynt frå det store kruhuset av gråstein som ennå (1939) står.

Da dom merka at det var varme laus i kruhuset, ringte dom med gruveklokka så lenge dom torde, førat folk skulle skjønne at det var no ekstra som sto på.

Taket på huset vart løfta helt og sett oppå åsen ovaføre.»

Dersom eksplosjonen har skjedd i Treskows tid som bergmester, må det ha vært krutt som eksploderte. Men det har ikke vært mulig ut ifra andre kilder å finne opplysninger om noen eksplosjon i krutthuset på den tid. Derimot vet vi at det fant sted en slik eksplosjon på et noe senere tidspunkt. Og da var det dynamitt som eksploderte. Denne var oppfunnet av Alfred Nobel i 1866¹⁾. Nøyaktig når den ble tatt i bruk på Blaafarveværket, er ikke helt klarlagt. Men i et brev fra bergmester Otterbech (Christopher Andreas Budde Otterbech (1838–1924), bergforvalter ved Modums Blaafarveværk 1873–ca. 1900) til direktør Voigt, datert 17/9 1885, står det: «Vi har nok endnu en heel Deel Dynamit, men det sikreste er det, at vi denne Maaned faar 500 kg Gummidynamit og 6000 Fænghetter.»

Dr. Hans Gabriel Sundt Dedichen, som var verkslege ved Blaafarveværket, forteller i sin medisinalberetning for 1867 at en mann ble drept i en sprengningsulykke hvor det ble brukt nitroglycerin, og tre andre ble stygt skadet i en annen slik ulykke. Han skriver riktignok ikke at ulykkene skjedde ved

Gammelt bilde av det store krutthuset, nordøst for Gruvetrækka.

Blaafarveværket, men det er jo svært sannsynlig.

Brevet fra Otterbech til Voigt hvor han skriver om eksplosjonen, er datert Aslaksby 27/6 1888. Der står: «Jeg har holdt Forhør over Vedkommende i Anledning Krudthusets Brand og Explosion. Der har efter dette Ingen været i Krudthuset fra Tirsdag Eftermiddag Kl. 4 til Thorsdag Morgen, da det skede. Nøglen til Huset var under const. Stiger Johs. Bjørndalens og Gudbrand Dalens Varetægt. Den sidste skulde paa Grund af Svaghed efter en Sygdom denne Maaned være Uddeler af den daglige Munition til Folkene, og den første Stiger i Andreas Olsens Sygdomstid, denne har nemlig forvredet sin Fod. Formenenes, at Romitten maa have af sig selv fattet Ild, og denne senere angrepet Dynamitten, hvoraf en heel Deel maa være brændt før Explosionen, da ellers dennes Udkastelseskraft maatte have været større end nu var Tilfældet.

Jeg troer ikke, at Nogen har forvoldt dette; udenfor kunde Ingen faae noget ind i Huset.»

Romit var et svenskprodusert sprengstoff fra Romitbolaget. På grunn av fare for selvantennelse og brann under lagring ble Romit forbudt å benytte i Sverige høsten 1888, altså bare kort tid etter eksplosjonen ved Blaafarveværket. Morgenbladet har sommeren 1888 flere notiser hvor selvantennelse av Romit omtales både i Sverige og Norge. I en notis 12/7 1888 står bl.a.: «Paa Foranledning skal jeg her ved meddele, at der den 26de April d.A. udbrød Ildløs i Tomtegaden No. 23 hersteds paa et Kontor,

tilhørende Agenten for Sprængstoffet Romit. Ved de i denne Anledning anstillede Undersøgelser oplystes det, at Ilden var opstaaet indenfra i en tæt og vel tilspigret Kasse, indeholdende Romit, der havde henstaaet paa Kontoret, hvor ingen kunde erfares at have været inde i de sidste 5 Timer før Ildens Udbrud.

signé Ove Mossin,
Chef for Opdagelsespolitiet.»

Etter at det var utført undersøkelser, ble ferdig blandet Romit forbudt å transportere på norske jernbaner den 25. september 1888.²⁾

Morgenbladet tok 9/7 s.å. opp det mangelfulle ved lovgivningen på dette området. Vi finner 9/7 1888 under overskriften «Gjentagne Selvantændelser af Sprængstoffet Romit» bl.a. følgende: «Medens der i de fleste andre Lande findes strenge Forskrifter for Sprængstoffes Sammensætning, Indførsel og Forhandling, kan her i Landet enhversomhelst, som kun iagttager de i Lov af 3die mai 1871 givne faa Bestemmelser for saadan Fabriks Beliggenhed, uden nogensomhelst anden offentlig Kontrol begynde Tilvirkning af hvilken somhelst Sprængstoffer og udbyde disse tilsalgs, ja, med Loven ihaand kan han endog faa ethvert fast Sprængstof, hvoraf Nitroglycerin udgjør en Bestanddel, ligegyldigt hvor farlige Bestanddele det forøvrigt maatte indeholde, ind under Benævnelsen Dynamit, det nu i omtrent tyve Aar her i Landet saa almindelig benyttede Sprængstof. Det er derfor paa høj Tid, at der foretages Forandring i disse Forhold, sigtende til at indføre en mere effektiv offentlig Kontrol med saavel Sprængstoffets Tilvirkning som Import. Saaledes bør formentlig intet nyt Anlæg tillades taget i Brug, før det er godkjent af det offentlige; ingen bør tillades at

forestaa en saa farlig Bedrift, før han har godtgjort at være i Besiddelse af dertil fornøden Indsigt og Kundskaber, og endelig bør intet Sprængstof tillades indført i Landet, eller bragt i Handelen, uden forud at være undersøgt af deri kyndig Autoritet, og befundet at være af en saadan Sammensætning og Beskaffenhed, at det med Tryghed kan gives Almenheden ihænde.

Efter hvad der i den senere Tid er indtruffet med Romit, synes der at være den største Opfordring til uopholdelig at faa denne Sag ordnet. For Fabrikationens Vedkommende tiltrængs jo Lovbeslutning, og Forslag hertil blev af Odelstinget i 1886 oversendt til Regjeringen, hvor det fremdeles beror. Hvad Importen derimod angaar, synes det selvsagt, at Politimyndigheden maa kunne træffe enhver Foranstaltning og give enhver Forskrift, som Hensynet til den almindelige Sikkerhed kræver.»

Det har ikke vært mulig å finne flere opplysninger om eksplosjonen i aviser eller andre kilder. Men etter dateringen av bergmester Otterbechs brev (27. juni) er det ikke usannsynlig at den kan ha inntruffet St. Hansaften mens det var fest på Gruva, slik som tradisjonen forteller. Derimot var det altså ikke i bergmester Treskows tid, dersom det da er samme hendelsen det dreier seg om.

¹⁾ 1863 tok Nobel patent på industriell fremstilling av nitroglycerin. Denne var i væskeform ømfindtlig overfor støt og temperaturendringer, og den var årsak til store ulykker. Nobel lot den oppsuges i kiselgur (gurdynamitt), og denne ble ytterligere forbedret til såkalt gummidynamitt (patentert 1867).

²⁾ Romit bestod av kaliumklorat, naftalin og ammoniumnitrat. Ved transport ble det forlangt at kaliumklorat skulle være innpakket i en pakke for seg og de to øvrige bestanddeler også innpakket for seg, «saaledes at hver Bestanddel holdes adskilt i særskilt Emballage».

Kai Hunstadbråten:

Hans Strøms «Udtog af en Beskrivelse over Modums Præstegjeld» 1790

Soknepresten på Eiker, Hans Strøm (1726–1797) publicerte denne beskrivelse, som bygger på et manuskript av presten Christian Teilman på Modum, i tidsskriftet Samleren nr. 71 og 72, København 1790. Første del (fra nr. 71) ble gjengitt i Gamle Modum 1993. Her følger fortsettelsen (fra nr. 72).

Dobbelte Hyacinther, bliver Forfatteren ved, have vi hvide, blaa og røde, alle saa svære, at Stilken sjelden uden Støtte kan bære sine Blomstre; de udholde vore strengeste Vintre. Vi have Nelliker, ordinære og extraordinære, de sidste af mere end hundrede Blade og følgende rare Farver: sorte, askegraa, ildfarvede purpurrøde med Sølvprikker, eggegule med rød Kant osv. Af Træer har man havt Pergamotter, forskrevne fra Holland, men et af ti omtrent ere blevne i Behold; saa disse fremmede Gjester gjøre liden Lykke her. Aarsagen er efter Forfatterens Mening Jordens Ringhed i vore Haver, som er kun 12, 15 til 18 Tommer dyb. Derimod ville Frugttræer have 1 1/2 Alen dyb Jord. Paa de fleste Steder er den og for grov og leret. En anden Aarsag er, at Træhandlere med Garverbark overdrive deres Træer, for at komme hastig til Penge: de saaledes opdragne trives ingensteds. Den tredie Aarsag er vort Klima. Faa fremmede Planter taale vor strenge Vinterkulde og sterke Sommerhede. Foraarssolen virker for sterk paa Stammen og Grenene, medens Rod og Jord endnu ere stivfrosne. Deraf kommer Vatersot, Brand og Død. Indenlandske Træers Opelskning, som ej kjende andet Klima og bedre Jordbeskaffenhed, er altsaa Midlet til at faae sikre Frugttræer. Om levende Gjerder har Forfatteren en temmelig Afhandling, som han selv, maaske ved nøjere Forsøg, udfører vidtløftigere. Her ville vi kun tilføje, at han har fundet Gran og Birk tjenligst til dette Brug.

Angaaende Skoven, troer Forfatteren, at naar Gaardenes Værd skal beregnes efter Skoven, ere de overhoved ikke det Halve værd mod det, de vare for 50 Aar siden, og at Aarsagen dertil er den ødeleggende Bjelkehugst. Regjeringens vise Omsorg har temmelig tilig merket denne Skovens Misbrug, og forbudet den ved en Plakat af 1739. Forbudet er absolut, og angaaer just den Trælast, der gjelder Penge, hvorved Bonden skulde faae fuld Værd for sit, og hvoraf han kun burde have hugget det højst fornødne; men han gik videre, og foranledigede Forbudet. Efter Forbudet syntes han brødløs, og det varede ikke

længe, førend Øvrigheden, som vel merkede, at Kongens Hensigt var Bondens Gavn, maatte see igjennem Fingre med nogle Overtrædelse. Men uformerket blev Overtrædelsen større end Øvrigheden kunde vide. Mangel af Savtømmer foranledigede Savbrugernes Klage. En Inquisition skede 1771, og Almuen blev lagt i 1500 Rigsdalers Mulkt. Men Folkemængden var bleven næsten dobbelt, følgelig alle Adgange til Levebrød mere fornødne; Overtrædelsen blev altsaa fortsat, og Misbruget større og større indtil 1783, da den udgaaende Last blev arresteret og Interims-Plakaten igjen foretagen til Exekution. Almuens Velfærd staaer altsaa nu igjen paa en farlig Punkt. Hvorvidt man kan undskylde en Handling imod Kongens Mandat, vil vise sig; og Nøden maatte heller være forebygget paa andre Maader, end ved at nedhugge en saa stor Mængde Bjelker, at Hollænderne have turdet nedsætte Prisen utaalelig, vraget uforskammet, og ingen Gevinst overladt til Kjøpmanden, helst naar denne Ulejlighed kommer til, at Saugbrugerne ikke kan faae det fornødne Tømmer, som skaffer Landet Værdien af forædlede Produkter, og allermest naar Bonden skal gjøre sig selv den største Skade. Det bløder i en Patriots Hjerter, at see Træer fældede og solgte for en halv Rigsdaler, som om 10 Aar kunde givet 1 1/2 og om 20 Aar 5 Rigsdaler; og man seer deraf, hvad Fordel det var for Landet, om Bjelkehugsten blev hemmet i 10 á 20 Aar. Derved vilde Savbrugernes hidtil førte Klagemaal ophøre, at Bonden paa ulovlig Maade anvender sin Skov til Bjelker, og derimod ikke forsyner dem med Savtømmer, som er lovligt og tilbørligt. Men mon ikke ogsaa Bondens Klagemaal mod dem igjen vilde fornyes, at han til dem maae sælge sit Tømmer for den halve Værdie? For at afgjøre Trætten, var det da maaske best, at fastsætte en vis Pris, som baade for Bonden og Savbrugerne var taalelig; men dette maatte da skee aarlig eller paa visse Aar. Overalt har Bjelkehugsten aldrig været dette Præstegjeld fordelagtig, mindre nogen anden Udbringelse af Skoven, siden Agerdyrkningen, som den mest sikre og varige Næringsvej altid derover er bleven tilsidesat og forsømt. Til Bevis derpaa anføres her adskillige Exempler af saadanne, som til deres egen største Fordel have forladt Skovhugsten og drevet deres Jorder, skjønt deres Exempel er ikke bleven efterfulgt. For Resten er det nu bragt saavidt, at naar 3 á 4 Gaarde undtages, som have umaadelige Skovstrekninger, og hvis Beboere ere rige, maae de

fleste ernære sig ved at hugge og kjøre for disse. I deres store og gode Skove forekommer hyppig den sterke Skov, som har sin behørige Finhed, Brede og Længde, og giver 2 ja 3 Bjelker af Træet, naar den slette kun giver 1; men da de ej trængte til at sælge, saa hugge de ikke, med mindre de faae Træets Finhed betalt, og Lasten er i god Pris. De derimod, som nødes at hugge hvad de kan finde, ere gjerne tilforn solgte til Kjøbmanden, og maae tage hvad Pris de kan faae. Der er derfor en Del slette Husholdere midt i Præstegjeldet, som saaledes have ødelagt deres Skove, at de neppe have Brændevad. Men der ere og Andre, som tænke anderledes; de betragte Skoven som deres visseste Ejendom, og vide at spare den saaledes, at om de end sælge Bjelker for 1000 Rigsdaler, hugge de dog med Forstand og Oekonomie. Af alt dette skulde man ikke have ventet den Anmerkning, som Herr Forfatteren til Slutning tilføjer, at Modums Skove i de sytten Aar, han har været der, enten ikke eller kun saare lidet have aftaget.

I Henseende til Folkets Sygdomme anmerkes, at 1773 hendøde, foruden det sædvanlige Dødeantal, 160 Mennesker. Venerisk Syge og Saltflod er ofte formerket, men især 1781, da 100 Mennesker deraf vare befængte. Nogle bleve sendte til Sygehuset i Kristiania, andre brugde Kirurger hjemme hos dem selv, andre dulgte det, og nu høres ikke mer dertil, saa det synes, Naturen i dette og mer hjælper sig selv tilrette. Med Aareladen drives her som flere Steder Misbrug, da de saa kaldte Blodtagere, naar de komme i Bygderne, overtale Mange at lade sig aarelade i Flæng for Fordelens Skyld.

Modums Almue er i Almindelighed fattig, 5 à 6 Kapitalister undtagne, som Skoven har beriget. Den egentlige Aarsag meldes her intet om; men mon ikke Yppigheden skulde have en stor Del deri? Da det er bekjendt, at Modums Almue med mindre Fortjeneste klæder sig omtrent ligesaa prægtig, som Almuen paa Eger, og endda mere alomodisk, som allerede i Beskrivelsen over Eger er anmerket. Engang erindrer jeg, at jeg spurgde Herr Forfatteren om Aarsagen dertil, og fik til Svar, at Eger-Almue, som mere stolt, mere vedblev sin gamle Dragt, uden at forandre Moderne. Er dette saa, kan man sige, at Stoltheden ogsaa har sin gode Side. Det i de senere Tider anlagte Blaafarveverk er i sin Natur fordelagtig for Almuen, formedelst Lejligheden at fortjene og bringe Penge i Omløb, var det og virkelig i Begyndelsen, da Prisen paa Malmkjørsel og Lagterved var god; men ved Bøndernes Misundelse og Mistroe til hinanden indbyrdes er Prisen paa Licitationer saaledes falden, at den mindste Mangel i Foderet om Vinteren kan ruinere dem, der have paataget sig nogen Kjørsel af Betydenhed. Kongsbergkjørselen er af Naturen skadelig formedelst den lange Kjørsel, hvorved Hestenes Foder og Gjødning tabes for Gaardene, og bliver det endnu mere derved, at de Rige lade de Fattige kjøre for sig mod Betaling, hvorved deres til-

forn sletdyrkede Gaarde blive endnu slettere. Denne Kjørsel var tilfyldest ødeleggende, førend den sidste Anordning om prompte Betaling kom ud; thi da var en Discont af 30 til 40 Rigsdaler Procent, sædvanlig for dem, som vilde have Kongsbergbøgerne realiserede, førend Betalingsterminen kom.

1783 var Folketallet i Hovedsognet og de to Annexer, som følger: Voxne 2067. Børn eller Ukonfirmerede 1256. Desuden ved Blaafarveverket Voxne 213, Børn 168, og paa Buskerud-Grund Voxne 111, Børn 299: Altsaa over hele Præstegjeldet Voxne 2391, Børn 1723: tilsammen 4114. Den tilføjede Beregning over Fødde og Døde fra 1741 til 1782 viser, at naar de tre første Aar undtages, der var, som bekjendt, ufrugtbare og usunde, og ligeledes 1773, (da Armeen, som var forsamlet paa Grændserne, ved sin Tilbagekomst befængte hele Landet), har de Fødtes Tal altid overgaaet de Dødes, og udgjør i alt i disse 41 Aar 1620 flere fødte end døde.

Skolekassens Beholdning var 1781 henved 200 Rigsdaler, og Fattiggassens 384 Rigsdaler.

Over hele Præstegjeldets Indtægt gjøres følgende Beregning:

Indtægt af Korn	16200 Rdlr.
Braaterug	2700 Rdlr.
Sulvare	11700 Rdlr.
Bjelker	10000 Rdlr.
Lægter	500 Rdlr.
Hustømmer	1000 Rdlr.
Savbrugene	5000 Rdlr.
Kul	15000 Rdlr.
Stenberg-Brydning +)	1000 Rdlr.
Hallingkjørsel	500 Rdlr.
Kongsberg-Vedkjørsel	1500 Rdlr.
Tilsammen	65100 Rdlr.

Af de til Præstegjeldet liggende gamle Breve sees, at Præster paa Modum før Reformationen have været: 1. Torgen, Præst paa Heggen, i Kong Magni (Lagabæters) fjerde Aar, som er 1266. 2. Torsten Torsen, i Kong Magni tiende Regjeringsaar, som er 1273. 3. Asle Torstensen, i Kong Erik (Præstehaders) fjortende Regjeringsaar, som er 1294. 4. Laurits Pedersen, 1470. 5. Mikel Mathiesen, 1516.

Mere finder jeg ikke i denne Beskrivelse, som syndelig kan interessere Publikum eller de fleste Læsere; men den er dog virkelig saaledes skreven, at den fortjende at renskrives og forvares i Stiftets eller Amtets Arkiv, til Eftersyn og Rettesnor i en og anden Begivenhed.

Strøm

+) Herved forstaaes ved Bjelkernes Opsamling og Nedflaadning til Drammen, som skeer ved Stenberg paa Eger, og hvortil mange af Modums Indbyggere lade sig leje. Om denne Bjelkelastens Nedflaadning kan eftersees Eger, Side 204.

Hans Knutsen

Vår Bygd

Det fins en liten plett på jord,
som deilig er å skue.

Den ligger lunt her høyt i nord,
belyst av solens lue.

Jeg elsker høyt dens natur skjønn,
hver gran, hver bjerk og bakke grønn,
og fuglesang og fossedrønn,
og hver en liten tue.

Her finnes mang en dal og høyd',
og mange klare vanne.

Min barndoms tumbleplass dog meg
så tidt i tanken stande.

O, Henåelv, du lille å,
det første vann mitt øye så,
og tidt jeg lenges der å gå
på dine blide strande.

O, moing, se deg litt omkring
i dine skjønne dale.

Her grønne lunde står i ring,
her bygger spurv og svalde.

Ved Kaggefossens ville dur,
som toner til en veldig lur.

Vær våken, sitt ei lenger stur,
ryst av deg mørkhets dvalde.

O, Hvalsvard med din stolte kropp,
du står der i din velde.

Du kneiser stolt mot skyen opp,
du bøyes ei av elde.

Du skuer nord mot Holleis spir,
når dagen imot aften li'r,
og bygdens vektere de blir
til tidens siste kvelde.

Beskues må din vakre sjø
hvorom vår bygd seg slynger.

På strand og hver en liten ø
står skog i tette klynger.

Det er den fagre Tyrifjord;
dens skjønnet skildres ei med ord.

Om den på hvert et sted i nord
det gamle sagn dog synger.

Fra Glomsrudkollens høye stav
jeg flyr på tankens vinger,

til Skut'rudåsens blide favn,
og så igjen meg svinger

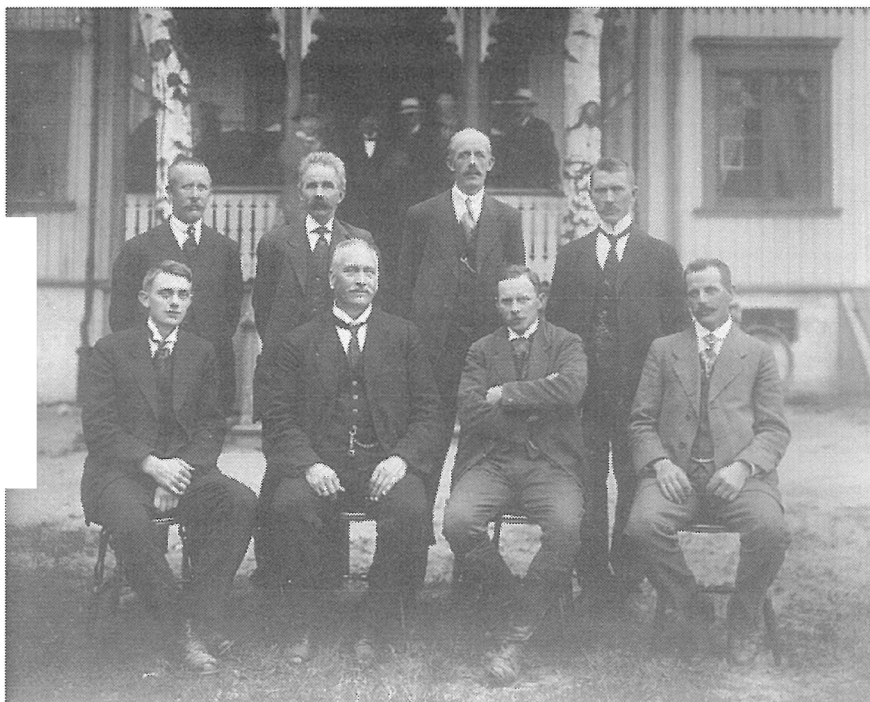
hen ned mot Kongshøys dype dal.
Her meget skjønt vi finne skal.

Her høyens grend og fossefall
et herlig syn oss bringer.

Hans Knutsen (1854–1914)

Aase Hanna Fure:

Næringsnevden i Modum, en forløper for det nåværende landbrukskontor

I en gammel protokoll fra møtet 28/4-1919 på Folkvang kan vi lese hvilke oppgaver som dengang var tillagt nevden. Det var bl.a. fordeling av hester til arbeid hos de av Modums bønder og småbrukere som ikke hadde hest selv.

Næringsnevden, som i 1919 besto av Peter Skard, Daniel Westad, Carl Hilsen og Kristoffer Bendiksbys, hadde en del hester til disposisjon. Disse sto oppstallet på Sønsteby, da trolig hos nevdens medlem Daniel Westad. Det foreligger et vedtak i juni 1919 om at nevden skal realisere følgende hester: Blakken, 11 år, Brunen, 15 år, Svarten, 9 år, og Victoria, 7 år. Lubba ville nevden inntil videre beholde.

For utleie av hestene beregnes det følgende godtgjøring:

Bortleie av en enkelt hest uten kjørekar, kr. 10,- pr. søkndag.

Bortleie av beite (to hester) med kjørekar når leieren holder kost og foring, kr. 30,- pr. søkndag.

Bortleie av beite (to hester) når nemda holder kost og foring, kr. 40,- pr. søkndag.

De hadde nok også en motorplog, for denne leide de bort for kr. 6,- pr. time.

Høsten 1919 var de nok kommet i beit for hester, siden de fleste var solgt ved auksjon i juni, slik at for-

retningsfører Øren foretok en reise til Kristiania for å få leid hester av firmaet Laumb & Co. Nå måtte de også øke betalingen fra småbrukerne:

Beite med kjørekar og foring, men uten kost til kjørekaren, kr. 36,- pr. dag

Beite med kjørekar, men uten kost og foring, kr. 26,- pr. dagsverk.

Leierne måtte gå med på å holde kost og losji hvor forholdene var slik at kjørekaren ikke kunne bo i sitt eget hjem om natta, og hvor veien var så lang for hestene at de ikke kunne stasjoneres på Sønsteby. I slike tilfeller måtte leierne selv skaffe forsvarlig stallrom.

For utleie av en enkelt hest beregnes fra kr. 7,- til 10,- pr. dag.

Daniel Westad sørger for å holde hestene assurert. I desember 1919, etter et skriv fra landbruksdepartementet av 5/12, blir nevden oppløst.

Neste møte i den gamle protokollen er jordstyrets møte 14/4-1921. Møtet ble holdt i kommunegården, Vikersund. Medlemmer var den gang Johan Kaggestad, Gustav Myhre og Joh. R. Bendiksbys. Herredsagronom den gang var Thor Foslien. Nevdens arbeid nå besto mest i å bevilge og godkjenne bidrag til utførelse av grøfting og dyrkingsarbeider.

Kai Hunstadbråten:

Et butikkbesøk i 1889

Hos H. P. Hansen på Tangen

Butikken på Tangen. Røgeberg overtok butikken etter Hansen.

I Buskeruds Amtstidende (Liberalt Blad for Landdistriktene inden Amtet) 11/9 1889 finner vi et reisebrev fra Modum. Her står først noe om årets avling, at utbyttet herover Modum blir atskillig bedre enn man hadde grunn til å håpe i juli. «Her i Vestre Sponefjerdingen, hvor jeg bor hos den brave Venstremand Hr. Gunheim, er, som vel de fleste andre Steder, Skuraanen i fuld Gang eller nærmer sig sin Afslutning. Det sjelden smukke Høstveir har selvfølgelig i høi Grad lettet Aanarbeidet og givet rig Anledning til at «lauve» ligesom Efterslaatten paa sine Steder har givet ret betydelig Udbytte. Ogsaa medens jeg sidder her og skriver, hører jeg Slaamaskinen klippe Hov. Paa enkelte Steder staar der Saater ligesaa tæt som i Slaataanen», forteller forfatteren av reisebrevet.

Så kommer skildringen av besøket i H. P. Hansens forretning. Han fortsetter:
«H. P. Hansens Forretning i Vikersund er enestaaen-

de i sit Slags baade paa Grund af sin efter norske Landsforholde ret betydelige Størrelse og endnu mere paa Grund af den næsten utrolige Omhyggelighed, hvormed Forretningen er assorteret. Jeg skal ikke forsøge at give nogen detaljeret Beskrivelse. Kun løselig skal jeg berøre noget af, hvad jeg saa.

H. Hansens forekommende Fuldmægtig Hr. Røgeberg fulgte mig omkring. La os begynde i Kjelderen. Der opbevares Malerverer, Oljer osv. Saa kommer vi op i første Etage, hvor Manufaktur- og Kolonialhandelen foregaar – efter de talrige Kunder at dømme i meget betydelig Udstrækning. Desuden Lokale for Jernvarer, alle Slags Beslag osv.

Gaar vi saa op Trappen, fortsætter Udstillingen af Isenkram op Trappegangen og fylder den lille Korridor ovenpaa. Her finder vi dog især finere Varer, Hr. Hansens hermetiske Daaser osv. Gaar vi saa ud Døren til venstre, kommer vi ind i Bazarafdelingen. Her finder vi de aller forunderligste

Legetøier og et meget betydelig Lager og en særdeles smuk Udstilling af Lamper, Glas og Stentøi. Fra Gulv til Tag er hvert Rum fyldt. Jeg lagde blandt andet rart, som jeg aldrig har seet Magen til, Mærke til en Lampe *uden Glas*, som brændte med stor, klar rolig Flamme af betydelig Lysstyrke. Den brugte dog almindelig Keiserolje. Saa vidt jeg kunde forstaa, var Hemmeligheden den, at der inde i Lampefoden sad en liden Vifte, som dreven af et Uhrværk, førte en jevn og rolig Strøm af Luft nedenfra og op til Flammen.

Gaar vi herfra ind Døren til Venstre for Indgangen, befinder vi os i det saakaldte Ligværelse, hvor vi finder udstillet Kranse, Horn, Ligsvøb osv. Her er desuden Lager af Tapeter.

Vi gaar tilbage til den lille Korridor og gaar ind gennem en Dør paa samme Side, men bag Opgangen. Vi befinder os da i et rigt udstyret Lokale – væsentlig for norsk Træskjærerkunst. Her findes Uhrholdere, Smørspand, Knivkurver, Skriveetuier, Visitkortkurver, Smørsker, Papirknive, Spadserstokke, Rammer, Spegefjele, Vaser, Skrin og Æsker og Legetøi – alt udført i Træ med sjelden Smag og Kunstfærdighed. Her hænger desuden en 3–4 Oljemalerier. Og lad os ikke glemme maaske det mærkeligste af alt i denne Afdeling – den svære Hallingdalske Kubbestol. Den er arbejdet af en eneste Kubbe og maalte over Sædet 70 Cm. «Den løfter man i Tænderne oppe i Gol», sagde Hr. Røgeberg.

Lad oss gaa ud paa Verandaen, før vi gaar herfra. En smukkere Udsigt kan man vanskelig tænke sig. Ret foran os ligger Tyrifjorden. Til venstre ligger – bag grønne Gardiner af frodige Løvtrær – Gaardene Vikersund, Hervig og Tveten. Til Høire paa Skraaningen ned mod Fjorden Valgaardene og Frydenberg nede ved Stranden. Mellem de friske grønne Strande med disse vakre Gaarde ligger altsaa Tyrifjorden smilende som et uskyldigt Barneøie, medens Ringerike staar som en blaalig Bryn i Baggrunden.

Ja, her er vakkert, det er vist. Vanskeligt er det at forstaa, at her findes en eneste Høiremand.

Men vi faar tilbage. Hinsides Korridoren kommer vi først til Speil- og Kaabelageret. Det er en fiffig Ide

af Hr. Hansen at benytte et Værelse til Kaaber og Speil. – Naar nogen prøver Kaaber, saa ser hun sig selv paa alle Kanter. Og blir saa nogen forelsket i sig selv, saa kan man kjøbe Speilet med det samme.

I næste Værelse kommer vi ogsaa til nærmest en Basarafdeling for kostbarere Præsentsgjensstande. Æsker, Etuier, Uhre, Albums, Vædsker, Pletvarer o.s.v.

Vi gaar nu ned igjen og ud i Gaardsrummet. Der traf jeg Hr. Hansen selv. Han fulgte mig op til Møbellageret, der forresten for Øieblikket var dygtig udsolgt. Her stod et Skab, der bar Aarstallet 1731, men som vistnok var adskillig ældre.

Et Møbel paa Hr. Hansens Møbellager fortjener især at omtales og det er hans saakaldte «Konestol». Det er rigtignok ikke andet end en almindelig Pindestol, som kun adskiller sig fra andre Pindestole derved, at den har et adskilligt større Sæde og korte Ben. Den er beregnet paa at gjøre Tjeneste for Konerne, naar de steller sine smaa. Jeg har desværre ikke videre Erfaring i dette Kapitel, men tydelig staar det for mig, at Hr. Hansens Konestol maa være langt at foretrække for en almindelig høi Stol eller en Skammel, som jo fuldstændig mangler Ryg. Stolen er smukt forarbejdet og malet i Egetræ og koster kun Kr. 2,50. Jeg anbefaler Koner at forsøge den.

Saa sagde jeg Farvel til Hr. Hansen.

Inde paa Kontoret havde jeg før jeg gik, en liden Samtale med Fuldmægtigen, Hr. Røgeberg. Han er Bror af Kjøbmand Røgeberg (Røgeberg & Christensen) i Drammen og en virksom Afholdsmand. Heller ikke han syntes om de drammensiske Præsters Optreden mod Totalafholdsselskabet og Hr. Aarrestad.

Nu trodde jeg, jeg havde seet Hr. Hansens Forretning. Da jeg kom ud paa Gaden fik jeg imidlertid se hans meget betydelige Lager af Ovne og forskjellige Slags Støbegods, Ploge og andre Gaardsredskaber, Maskinruller med meget mere.

Men jeg faar her slutte. Hr. Hansens Forretning er vistnok enestaende i hele vort Land. Jeg har truffet Folk som siger, at de ikke ved noget, som ikke H. P. Hansen har at sælge.

Til Reisende vil jeg sige: Gaa og sel!»

En vise om leirsamlingen og Gardermoturen i juni 1856

Mel.: «Giv akt på Neptuna på de mideljyske hav»

I aa-ret at-ten - hundre - de og seks og halv-tress vi
rei-se - de fra Wi-ger-sund saa gla - de og til - freds o-ver
Hols - fjor-dens vand, steg i Sund -vold'n i land så
gla - de og for - nøi-de al - le mand i vor stand.

2

Der samledes vi alle av Halingdalske kor
soldater og reserver så flokken blev stor
vor sjef os medtok, snart vi stedet forlot
i takt og marsjorden vi alle bort drog

med godt mot.

7

Gjennem byen vi marsjerede frem
til jernbanegården omsider vi kom hend
Der ble komandert «holt» og lit hvil befalt
vi kastede nu byrden som vi lenge hadde følt

og fordølg.

3

Krogkleven var besverlig med pakning at gå
men sådant soldater så ofte føle må
vi kom den dog op, sveden rant av vor krop
blandt bevering og reserver var mang en liten vot,
ja som knot.

8

Efter to timers hvil vi på trenet opgik
og reise-signalet vi høre nu fik
de drog nu avsted som om fanden var med
og med mange kamerater vi toge nu avskjed

på det sted.

4

Over hele Krogsbogen marsjerte vi i mag
thi vor marsj gjaldt ei lenger end til Bærum samme dag
på en gård vi ingik og kvarter vi fik
derhen vi nu søgte fik spise

og drik efter skik.

9

Ved Trygstad stationen vi stige alle av
og måtte atter tage vandringens stav
og fortsette vor vei som vi ganske blev lei
jeg håper de var flere som syntes det end jeg,

den var drøi.

5

På Stabek neste morgen vi samledes igjen
vi skulle samme aften til Gardermoen hen
der blev ropt «Giv akt» vi marsjerede i takt
indtil vi kom til veien hvor togmarsj ble sagt
og fullbragt.

10

Snart kom vi så langt at vi så de hvite bur
der hvor vi skulle være den hele eksistur
med trommeslag og sang ganske stolte i vor gang
marsjerede vi alle på Gardemoen hen,

så de klang.

6

Ved slotshavens porte gjorde kapteinen stop
for at sette os i orden og pudse os op
thi hvor vi så støvet allesteds lå
vi kunne ikke sådan gjennom hovedstaden gå
ganske grå.

11

Kl. 4 om aftenen til leiren vi kom
vi bleve så inflyted til første bataljon
og tredje kompagni vi i leiren skulle bli
ind til samlingen var endt og vi alle blev fri

fra den strid.

12

Vi begynte ny at ordne enhver i sine telt
og alt blev indreted som om vi lå i felt
Vi fletted av strå vore dyner at forstå
hovedpuder og alt vi skulde sove på

ligeså.

13

Nu begynte vor skole sa sagte at gåe
med vendinger og håndgreb snart marsj ligesaa.
Vi øved med flid den hele eksertid
så vor kaptein omgikkes os med venlig tillid

og var blid.

14

De var nu bestandig så tvungent og strengt
de er sikkert mange av rygted bekjent
når vi ud skulde på permisjon måtte få
og betimelig om aftenen vi hjemme være må

ligeså.

15

Der er og av rygtet almindlig bekjent
at tvende sit liv så frygtelig har endt
og en sersjant så ung ramte skjebnen så tung
han blev sindsyg om natten vi ved ei av hvad grund
på den stund.

16

Gudstjeneste på plassen hver søndag blev holdt
og den geistliges tale blev i hjertet vel følt
når forretningen var endt blev vi alle hjemad sent
og siden blev de sikkert ikke mere påtenkt,

men forglemt.

17

Vor ration var altid velsmagende og god
men den at tilberede vore kokker ei forstod
de var unge i sit fag og omskifted fjerde dag
og to vare kokker for de hele feltlag

til hver dag.

18

Marketenderne var stedse forsynet med alt
av spise og drikke men dyrt blev betalt
når vi ind til dem steg vore penge bortveg
og tog en promenade i vertens lomme ned,

med beskjed.

19

Tre gange vicekongen på plassen til os så
for selv at erfare hvordan de være må
stor omhu han bar for enhver hvem han var
leve lenge hans høihet vor kjære prinds Carl

vores far.

20

Om Sankt Hans aften var vi alle i puds
til ære for vor kronprinds vi tendte da et blus
og marsjerede da i ring nesten pladsen omkring
siden skrege vi «hurra» og til leiren sprang ind
som en vind.

21

En lørdags aften hadde vi på pladsen en fest
og mange bondepiger var da vores gjest
fyrverkeri opgik etter festlig skik
og hele skjermusiken fra byen der gik,

med trafik.

22

En dansesalon var ved pladsen opført
O når jeg på den tenker jeg bliver ganske rørt
der var piger på de land som ei noget var på sand
de var lyke og skiked for den militære mand

med forstand

23

Efter deilig musik vi os slyngede rundt
snart sat vi i krogen med vor dame så lunt.
O Ulensager sand jeg deg ei glemme kan
som sådan frugt kan bringe der glede kan
en mand i ensom stand.

24

Med sådanne sysler nu tiden gik hend
snart nermet sig de dage vi skulle reise hjem
med glede vi nu saa til den dag vi skulde gå
thi pungen blev nu mager og ei at stole på
end som så.

25

En tirsdag formidag vor mønstring blev holdt
de regnede så frygtelig og var ganske koldt
og vor vicekonge god på mønstringsdagen stod
alt gik med lyst ja med glede og mot

der jeg tror.

26

Nu kom den så lenge forønskede stund
at vi skulde reise fra Gardermoens grund
jeg tør sige forsandt da vi alle bortsvant
at mangan piges tårer ved avskjeden rant

for sin fant.

27

Min penn vil ikke lenger jeg ender nu min ven
jeg fortelle skal dig mere når jeg kommer der igjen
thi om denne tur du hvet og om alt som er skjedd
da håber jeg du ikke av meg fordrer mer
end her du ser.

28

Betenk jer nu så finner du forfatterens navn
og siden kan i gjette hvor han ligger i havn
Rundt i dette vers går på kryss og tvers.
Engang vil i løse denne gåde med komers

noget tvers.

*Visa er diktet av sersjant A. O. Borgen,
Vinaasen i Vikersund, i 1856.*

Thure Lund:

August Klægstad, en ukjent modum-kunstner

August Klægstad er en ukjent kunstner for de fleste i Modum. Han var født på Nedre Klægstad gård i Bingen den 14. august 1866, men utvandret til Amerika sammen med foreldrene fem år gammel i 1871.

Foreldrene var Torger Christensen Klægstad og Karen Halvorsen, datter av Halvor Søya ved Åmot. Faren overtok gården Nedre Klægstad i 1852 og drev denne til han brøt over tvert etter 19 år og reiste til Amerika der mange både kjente og slektninger hadde bosatt seg på forhånd. Etter et par opphold hos slektninger tok familien bosted i et «gudsforlatt» sted som het Manistique. Da de kom dit, var det bare noen få hus og verken skole eller kirke. Dette kom etter hvert, og den unge August ble omsider konfirmerert i 1885. Da var han 19 år gammel. Som voksen bodde August Klægstad en tid i Chicago, der han begynte å studere malerkunst. På rad og rekke fortsatte han studier ved Valparaiso College, Boston Atelier, Art Institute i Chicago og andre kunstskoler i USA. Etter hvert fikk han sitt eget store atelier i Minneapolis, der han ble fast bosatt fra 1915.

August Klægstad bekjente seg til den norsk-lutherske kirke, og hans kunst kom i stor grad til å omfatte malerier av altertavler og kirkeinteriør. Han var også en dyktig portrettmaler og hadde et stort kunstnernavn i USA.

En kjent forfatter, Hans A. Foss, skrev i 1933 at August Klægstad *var en fremragende kunstner* som hadde malt portretter av fremragende personer på begge sider av Atlanterhavet. Hans vakre altertavler og andre kirkemalerier er spredt over hele USA. Foss nevner også hans innsats for altertavler og kirkeklokker i sin hjembygd Modum.

AUGUST KLÆGSTAD OG MODUM

August Klægstad hadde et enestående forhold til sin hjembygd, ikke bare Bingen, men hele Modum. Da han var i sitt arbeidsfulle kraft omkring 1925, var han meget opptatt av å hjelpe til med utsmykking og gaver til kirker i Modum. På denne tida malte han altertavler til Bingen kapell og Rud kapell på Drolsum, og han var ildsjelen for innsamling av penger til nye kirkeklokker i Snarum kirke. For dem som ikke er med i vår lokale geografi, gjør vi oppmerksom på at Bingen blir delt i to bygdelag av Bingselva som renner på langs av bygda. På sydsida tilhører bygda Øvre Eiker kommune og på nordsida Modum. Bingen kapell er plassert på eikersida, men er også kirke for Modum.

August Klægstad.

ALTERNATIV TIL BINGEN KAPELL

Da Bingen kapell ble bygd i 1924, sendte August Klægstad et brev til menigheten i Bingen og tilbød seg å male altertavlen. I Bingen der han hadde alle sine slektninger, var man for lengst klar over Klægstads kapasitet. Han var allerede da kjent over det meste av USA. Men vi lar Modum-Eikerlagets omtale av saken i sitt årsskrift i 1933 fortelle:

Altertavlen i Bingen Kapel indvies.

Som bekjendt tilbød Hr. Kunstmaler August Klægstad i Minnesota, Amerika, for et Par Aar siden at skjænke Bingen Kapel en Altertavle.

Der blev i den Anledning nedsat en Komite som fik i Opdrag at vælge Alterbilledets Motiv og Størrelse, og Formanden i Komiteen; Gaardbr. Nils Klægstad, tilskrev Giveren at Menigheden med Tak modtog Gaven.

Man valgte som Motiv: «Jesus i Getsemane», og nu i Høst er Billedet kommet fra Amerika.

Blandt udvandrede Bingsinger i Amerika er der ogsaa foretat en Indsamling til Ramme om Alterbilledet, og det har lykkedes Komiteen at skaffe en meget pen Ramme for 275 Kr.

Træskjærer Lund i Drammen har udført Arbeidet, – en

Altartaalen i Bingen kapell.

Eketræs Ramme malt i mørk Mahogni med forgyldte vakre Ornamentter paa Sidene.

Nils Nævra har sat Billedet i Rammen og reist Altartaalen.

– Søndag den 16de Oktober foretog Sogneprest Birkeland en høitidelig Indvielse af Altartaalen, efter at den vanlige Gudstjeneste var endt. Kapellet var for Anledningen vakkert pyntet, og fylt til sidste Plads.

Altartaalen tiltrak sig alles Opmerksomhed, og stemte Sindene til Andagt. Den dybe mørke Farvøtone i Alterbilledet passer meget godt til Motivet, og den knælende Kristus-Skikkelse trær lys og forklaret frem paa den mørke dystre Baggrund.

Sognepresten bad Menigheden synge: «Kirken den er et gammelt Hus», og Salmen lød fuldtonende.

Nils Klægstad overrakte Altartaalen som en Gave til Menigheden fra Bingsinger i Amerika, og bad Sognepresten modta Gaven paa Menighedens Vegne og indvie den.

Sogneprest Birkeland takket for den storstiledede Gave, og Menigheden gav sin Tilslutning ved at reise sig. Han bad Hr. Klægstad overbringe Kunstmaler Klægstad og de andre Givere i Amerika, Menighedens varme Tak, og holdt saa Indvielsestalen i Tilknytning til Salmen: «Kirken den er et gammelt Hus».

Kirkehuset gjemmer akkurat som Barndomshjemmet saa mange hellige Minder. Han vilde ønske at Bings Kapel maatte bli et slikt helligt Hus, hvor Slægt efter Slægt kunde møde Gud og styrkes i sin Sjæl. Den vakre Altartaale skulde minde om hvor dyrt vor Frelse var betalt, og derved stemme Sindet til Andagt. Den skulde være en mægtig gribende Præken om Guds Kjærlighed til Syndere for alle dem som kom her ind til Gudstjeneste.

Efter Talen sang mand sidste Vers af «Kirken den er et gammelt Hus», og Høitideligheden sluttet med de vanlige ni Slag fra Kirkeklokken.

Bingens Menighed ønsker endnu en Gang paa denne Maade at frembære sin bedste Tak til Venner og Frænder i Amerika, som paa en saa vakker Maade har villet bidra til at forskjønne Bygdens Kirkehus og derved reist sig et varig Minde i Hjembygden.

Følgende har gitt bidrag til altertavlen ramme: Christine Anderson, Mrs. R. C. Atkins, Mrs. Ragna Christiansen, Mrs. C. G. Dosland, Mrs. Jeanette Dyer, Mr. August Eleofson, Mr. Alberg Engebretson, Mr. Louis Dahl, Mr. Jens Flattum, Mr. Jens Hanson, Mrs. Anna Forsberg, Mr. Hans A. Foss, Mr. Halvdan Foss, Mr. Olaf Grønlund, Mr. August Hauge, Torger Hofsen, John Honerud, J. A. Jensen, Mrs. Eline

Johnson, Mr. Hans J. Johnson, Mr. J. C. Johnson, Mr. Georg Klægstad, Mr. Ole Klægstad, Mrs. Marie Knutson, Mrs. Marie Larson, Mrs. H. O. Lobben, Mrs. Hilda McMillan, Mr. Even Nelson, Mr. Sam Olson, Mr. Harald Opsahl, Mr. Olaf Øverby, Mr. Hans Presterud, Mr. O. O. Rifsøl (Refsahl?), Mr. Edvard Ruud, Mrs. Dorothea Severson f. Hovengen, Mr. Hans A. Strand, Mr. Christian Swenby, Mr. Einar Tandberg, Mr. Tom Tompson, Mrs. Else Wold, Mr. Nils P. Haugen, Mr. Tom Heggen, Mr. Elmer Larsen, Mrs. Nettie Torborg, Mr. Martin Thon, Mr. Sigurd Holtan, Mr. Magnus Klægstad.

Thure Lund:
**Klægstad om sin reise
til Europa i 1930**

August Klægstad var Modum-Eikerlagets representant ved 900-jubileet i Trondhjem i 1930. Samtidig passet han på å besøke hjembygda og traktene omkring og foretok en studiereise i Europa. Klægstads reise ble omtalt i amerikanske aviser. Gamle Modum gjengir i en noe forkortet utgave Klægstads egne observasjoner og opplevelser fra hans siste reise i Norge.

«Denne Tur vil staa som et lysende Minde i min Erindring, saa længe jeg lever. Fra jeg forlot Minneapolis den 15de Juni, til jeg satte Foden paa Hjemmets Grund igjen den 8de Sept., var det uden Undtagelse en deilig Oplevelse. Veiret over Havet kunde ikke ønskes bedre. Endog Nordsjøen var i Søndagsstemning, saa de karakteristiske «White Caps» holdt sig usynlige. Reisen tog mig igjennem England, Norge, Sverige, Tyskland, Schweiz og Frankrige. En Maaned, Juli, tilbragtes i Norge. Efter to Dages Stans i England tog jeg den norske Damper «Lida» fra Newcastle og inden 24 Timer øinet vi den norske Kyst med dens Holmer og Skjær glitrende i Sollyset. En Mangfoldighed af hvide Sjøfugle fyldte Luften og gjorde Billedet enda vakrere. Det var som en Velkomsthilsen fra de vingede Skarer. Det var 38 Aar siden jeg sidst saa den samme Kystlinje hæve sig op af Havet, og kun den, hvis Vugge har staaet i Norge, kan gjøre sig nogen Forestilling om, hvilke Følelser besjæler en i en sliq Stund.

Den 1ste Juli landet vi i Bergen. De følgende fire Uger var fulde af Aktivitet. Der var Fodture over Aaser og Heier, Seilture paa de vakre Fjorde og landsøer, Bilture over de smukke gruslagte Landeveie og af og til en Karioltur, hvor Veien er sliq, at Hesten fremdeles sidder i Høisedet, hvad Transport betræffer. Det var meget interessant at besøge somme af de gamle Smaabyer med deres

Bingen kapell. Kirke for både eikværing og moinger.

snevre krogede Gader og en Arkitektur som skriver sig fra Hundreder Aar tilbage. Ikke mindst interessant var det at aflægge Besøg og bringe mundtlige Hilsener der hjemme fra deres Kjære i Amerika. Det lysnet op i mangt et dugget Øie, da de hørte fra Sønnen eller Datteren sin borte i Vesterheimen.

Det siger sig selv, at jeg ikke kunde fare forbi alle disse vakre Billeder, som rullet op fra mit Blik, uden at fæste nogen af dem paa Lærredet. Saaledes har jeg over 30 Skitser af Fossefald, Fjeld og Bypartier mest fra Norge og Schweiz. Det er Tanken at fremvise disse ved vort Lagmøde i Menomonie.

Da jeg reiste som Repræsentant for Modum-Eikerlaget vil det selvfølgelig være af Interesse for vore Medlemmer og Venner at høre lidt om mit Besøg i disse Omgivelser. Jeg faret rundt en hel Del i den korte Tid jeg var der og opholdt mig meste hos Nils Klægstad i Bingen eller hos Erik Evensen i Drammen. Paa Klægstadgaarden fik jeg den Glæde at bo i samme Hus og i samme Værelse, hvor jeg blev født. Denne Gaard har været i vor Slægt siden Bestefar Christian Nilsens Tid. Jeg besøgte det nye Kapel i Bingen, hvor Alteret og Alterbilledet som vore Medlemmer skjænket, er anbragt. Det er et meget pent og rummeligt Forsamlingshus, saa her

vilde vi kalde det Kirke. Der besøgte jeg også Anders Klægstad, som jeg holder i kjær Erindring siden mit sidste Besøg i 1892. Jeg hilste ogsaa paa Braatangen og Nevra-Familierne i den nordre Del af Bingen, som ligger i Sigdal. Da der ikke var Gudstjeneste i Bingen Kapel den Søndag jeg var der, reiste jeg op til Snarum, hvor jeg besøgte Slægtninger til flere af vore Medlemmer. Jeg fik ogsaa Anledning til at beskue de nye Kirkeklokker, som er skjænket af udvandrede Bygdefolk fra denne Egn. Deres malmfulde Toner, kaldende Folk til Guds Hus, kan høres langt over de vide Bygder. Jeg fik ogsaa besøge Vigersund, Aamot, Nymoen, Gjeithus og Skotselven for at frembære mundtlige Hilsener fra Slægt og Venner i Amerika og blev paalagt at bringe Hilsener tilbage fra dem der hjemme.

Jeg deltog kun i endel af Festlighederne i Trondhjem. Derimod var jeg tilstede ved St. Olaf Festen i Heggen Kirke, hvor det samme Ritual og Festprogram udførtes som i Trondhjem samme Dag. Det var en Oplevelse som sent vil glemmes. Foran Alteret i denne Kirke blev mine Forældre viet, og paa Kirkegaarden hvilte Levninger af mine Bedsteforældre og andre Slægtninger. Kirken var meget vakker, da den nylig var bleven dekoreret og de gamle Malerier fornyet. Veiret derimod var svært uhyggelig med Torden og øsende Regn. Men tiltrøds for det var Kirken fyldt til Trængsel, saa Folk stod op i Gangen og Koret. Stormen ødelagde den elektriske Ledning, saa man maatte bruge Stearinlys. Jeg fik ikke Anledning til at hilse paa saa mange der, som jeg ønsket paa Grund af Togforbindelsen til Drammen.

Drammen er den samme vakre By, som den altid

har været, og den følger med Tiden. Udstillingen der var meget righoldig og alsidig, og hvad Kvalitet angaar, stod den neppe tilbage for andre Udstillinger. Den 17de August var Modum og Eiker Dag; men da jeg maatte forlade Norge den 31te Juli, fik jeg desværre ikke Anledning til at være der. Udstillingens Præsident og Sekretær lovet imidlertid at frembære vort Lags Hilsen ved Anledningen.

Efter nogen Dages Besøg i Oslo og Stockholm bar det nedover til Tyskland, hvor jeg besøgte Berlin, Dresden og Nürnberg. Jeg fik ogsaa overvære det store Passionsspil i Oberammergau. Derfra reiste jeg til Schweiz og saa til Paris. Ogsaa fra disse Lande har jeg flere billeder. Naar nogen har spurgt mig om, hvilket Land, Norge eller Schweiz, har den vakreste Natur, tør jeg kun sige, at de begge er overmaade storslagne, med et Væld af Motiver for en Kunstner.

Kanhænde at Norge har en Smule Fordel paa Grund af de mange vakre Fjorde, som skjærer sig ind imellem de høie Fjelde. Jeg fik Anledning til at se flere idylliske Bygder i Schweiz og Indbyggerne var meget interessante.

I Frankrige var det naturligvis Kunstgallerierne, som drog mig mest, og saa Krigskuepladsen. Efter 10 Dages Ophold i og omkring dette Verdenssted reiste jeg til Cherbourg, hvor jeg indskibet mig for Amerika.

Dette er kun Rammen om det Billede, som har formet sig i min Sjæl fra denne vidunderlige Reise. Men de som kommer til vort Lagsmøde, skal ogsaa faa Kjærnen, og da i Særdeleshed det, som vedrører Modum og Eikerlaget.

August Klægstad»

Thure Lund:

Vår Herre og regnværet for 90 år siden

Sommeren 1903 var, etter det en kan lese av avisene fra den tid, spesielt regnfattig. I Oplandske Tidende fra juli dette år finner vi denne artikkelen som ønsker å peke på noen praktiske problemer.

«Fra predikestolene lyder i disse dage bøn om regn. Og jorden tørster visselig efter væde nu, som den gjorde for tre aar siden. Da var det endda værre tørke end i aar. Men se! Den gang kom det endelig regn. Men saa alt for sent. Mon det ikke gaar ligedan iaar.

Nu – dette med at bede Gud om regn maa folk forstaa ikke staa i samklang med naturen og dens love. Og vaar tids theologer ved saa inderlig vel at Gud nettop er Gud deri at han lar naturlovene ha sin evige gang, og at han derved ikke kan kalles hverken ubarmhjertig eller uretferdig.

Hvorfor kan ikke folk lære at tænke sundt engang

over slige spørsmaal. Et eksempel. Det har paa flere kanter av landet regnet meget jevnt, og meget jevnt skinnet sol. Hvorfor skulle nu en Gud foretrække for eksempel Stavanger amt for Buskerud? Er der nogen som for alvor tror det? To skippere ligger i samme havn. De skal seile hver sin vei og begge ber de Gud om den rette vind. Hvorledes skulle nu Gud opfylle begges bønner? Nei, en maa vænne seg til at resonere med forstand og ikke gjøre Gud til trollmand.»

Artikkelen er undertegnet «Kvintus».

Det skulle ikke forundre oss om at det akkurat var i en av disse tørkesomrene at sogneprest Amlund ble bedt av en bonde om å be i Heggen kirke om regn. Og Amlund svarte etter å ha tittet litt på værlaget, at han ikke trodde det nyttet så lenge det var slikt vestatrekk i været –

Knut Foslien:

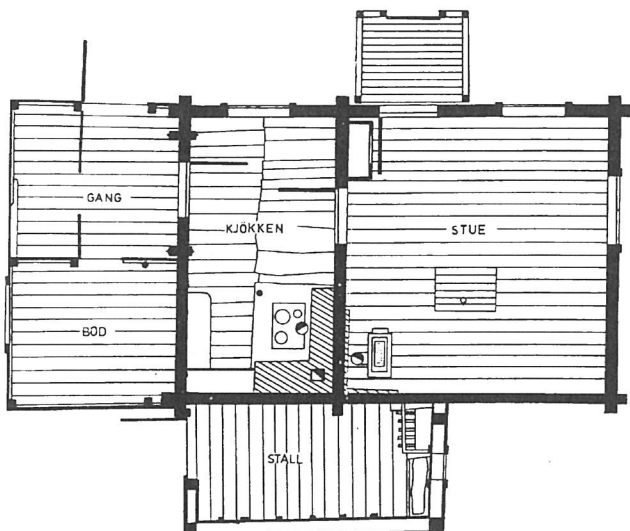
Ryghstua og andre plasser

Knut Foslien er arkitekt. I studietiden tegnet han og beskrev Ryghstua i nærheten av gruvene i Skuterudåsen. Einar Hulbak, som eier hovedbruket Hulbak på Simostranda, opplyser at Ryghstua ikke er helt typisk for boligene i åsen, i det vindfanget og stallen er bygd til senere.

De som vil lese mer om Ryghstua og andre plasser i dette området, kan ta for seg Leif Helleruds bok «Folk og boplasser i Skuterudåsen».

– De hus jeg har målt opp, er rester av et større antall hus. Disse hus var boliger for arbeidere ved Modums Blaafarveværk. Området ligger litt bortgjemt, inne på skauen, på grensen mellom Modum og Sigdal.

Hustuftene har samme mål, ca. 4,5 x 6,5 meter. Det finnes ca. 30 tufter i området rundt Hoggvarden.

Husene var oppført i laftet tømmer og hadde to rom, stue og kjøkken. De hadde ofte navn etter de som bodde der, så som Jensestua, Andrinestua og Ellenstua.

Det var helst innflyttere til bygda som bodde her. De måtte gå rundt hos grunneierne og spørre om å få bygslet seg litt jord. Det var viktig å kunne ha ei ku. Reint vann var av avgjørende betydning. Kort vei til gruva var en stor fordel. Det var 12 timers arbeidsdag, kl. 06.00–18.00.

Åsen (også kalt Øvre Hulbakbraaten og senere Ryghstua) hadde fire mål jord og tredve mål skog, løpenr. 376, matrnr. 120, og blei bygsla unna Hulbak, hvis eier var Kristoffer Engebretsen Hulbak. Bygslinga blei underskrivi 10/12 1863. Bygsler var Erik Evensen Rygheie, som var brenner i Klarastullen. Han var født 16/3 1821 og døde 1901 her oppe. Han kom fra Nedre Eiker og jobba på gruvene til de blei nedlagt i 1896 (han begynte i 1840 og var gift med Karen Oline Kristopherdatter, død 1890). De hadde sju barn, tre var gifte og utvandret til Amerika, tre til var også gifte, men bodde her.

Nils Sunne:

Sigdalsveien og Simoa

«Jag har bodd vid en landsväg ... », slik kan en gjerne syngje når en er oppvokst ved siden av Sigdalsveien. Veien var en del av min barndoms midtpunkt – ja, også Simoa da (Semoa som det sies). Vi gutter fulgte med på alt som foregikk her. Noe av det første jeg husker, var «lastekjørerne» som kjørte varer med hest til handelslagene i Sigdal og Eggedal, med sleder om vinteren og vogner om sommeren. Vogner som skranglet på pukken og dumpene i veien. Etter hvert ble disse overtatt av noen store lastebiler med «hele» gummihjul som gikk smått og som heller ikke gikk stille. Bilene gikk ikke fortere enn vi kunne springe ved siden av et lite stykke. Jeg husker vi plukket jordbær på strå og sprang ved siden av og ga de til dem som kjørte bilen. Ja, de slakket kanskje litt på farten for å få jordbæra.

En dag hendte det noe gledelig – i hvert fall i våre øyne – en lastebil mistet en kasse med dropsespann. Lokket på et av spannene gikk opp, og all dropsen ble spredd ut sammen med grusen og hestemøkka. Mannen som kjørte, tok med seg tomspannet, og vi fikk resten. Dropsen ble vasket, tørket og gjemt øverst i kjøkkenskapet og delt ut i rasjoner. Vi håpet på flere slike «gledelige uhell», men det skjedde ikke.

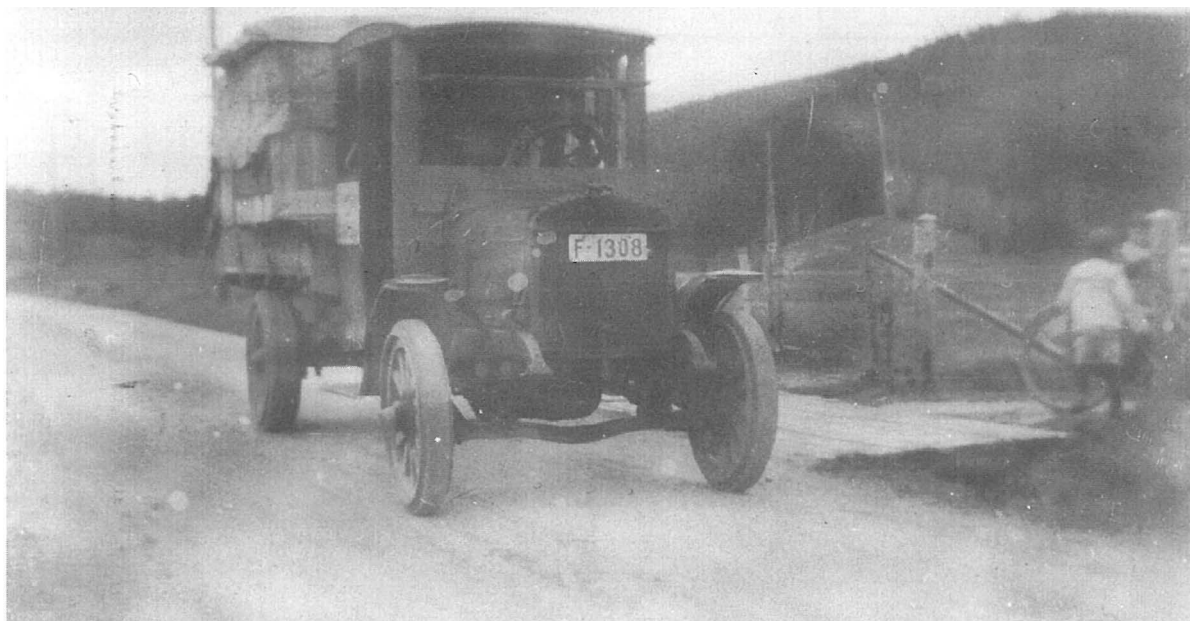
En dag fikk vi se et uventet syn – en av lastebilene

til Sigdal hadde en bjørn sittende på lasteplanet. Bjørnen, som helt sikkert var tam, var lenket fast, og en mann satt bak og passet den. Jeg synes ennå jeg ser bjørnen, den var mørk brun, skabbet og så lei seg ut. Den satt på bakbena og husket opp og ned når bilen humpet på den dårlige veien. Hva den skulle oppover Sigdal, fikk vi ikke vite, men det måtte vel være noe med sirkus, trodde vi.

Veitubedringen foregikk ved at det ble fylt pukkk i de største hullene, og av og til ble det gruset på enkelte partier. Det var som regel 2–3 mann med hest og kjerre som hadde denne oppgaven om sommeren. Jeg husker godt navnene for de het Hans, Petter og Hans Petter.

For oss som syklet, var pukken lei mot dekkene, og det hendte ofte at vi punkterte på grunn av den. Sykling, ja, – det var også en av søndagsaktivitetene våre. Vi syklet fram og tilbake på veien, og enkelte ganger hadde vi kappkjøring. Jeg var ikke av dem som var raskest for jeg hadde nemlig en gammel, tung sykkel etter min bestefar. Den var så høy i ramma at jeg til å begynne med måtte stå inni denne, men jeg vokste jo og kunne omsider sitte på ramma på en striesekk som var rullet rundt denne.

Tilbake til pukkestienen, «pokken» som vi sa. Den

Godstransport på Simostranda ca. 1920. Gutten med sykkel er forfatteren.

ble laget om vinteren som nødsarbeid for arbeidsledige. Grov stein ble kjørt fram på sledefore og lagt i store hauger ved siden av veien der det var god plass. Her satt da gjerne et par mann på hver sin striesekk og banket den istykker til små steiner på størrelse 2–3 cm som, når våren kom, ble kjørt ut på veien med hest og kjerre. Det var et kaldt arbeid å sitte der og banke stein, og det var dårlig betalt. Hva de fikk, vet jeg ikke, men jeg husker at det ble satt i gang et veiarbeid for unge arbeidsløse, og de fikk betalt 50 øre timen –.

På søndagene satt vi ofte og noterte bilnummer og gjettet på hva slags bil det var. Det var jo ikke så mange bilene som kom dengang, og så var det bare to eller tre tall med F foran (Buskerud). Av og til kom det en bil med A (Oslo) og en sjelden gang en med G (Vestfold), andre kan jeg ikke huske vi så. Minnes at nesten alle bilene var åpne med kalesje til å slå opp når det var regnvær eller kaldt. Noe særlig varme ble det nok ikke likevel, for det var bare motoren som varmet. Noen av bilene var slik anordnet at gearstangen var på yttersiden, og når en giret, måtte en stikke hånden ut gjennom sidetrekket på kalesjen. Det var en skogeier fra Sigdal som hadde en fin bil, synes vi. Den hadde en fin blank messing radiator og hadde bare ett hjul foran. Jeg har ofte tenkt – hadde jeg eid den nå hadde jeg vært rik!

Den første bilulykka på Sigdalveien som jeg kjenner til, var en bakerbil som gjorde «rundkast» og endte med nesa i grøfta. Ulykken skjedde på en rett strekning, det var tre mann i førerhuset, og en ble drept. De to andre ble ikke skadet. Ulykken skjedde om natta, og hvorfor bakerbilen skulle kjøre da, vet jeg ikke.

De første lastebilene hadde «hel gummi» – etter hvert kom de med «luft i hjula» og gikk da meget stillere. Den siste jeg husker, med «hel gummi», var lastebilen til Haugfoss Træsliberi som kjørte stoffballer (tremasse) fra Haugfoss til Åmot stasjon. Her ble de lagret i et stort lager og senere lastet opp på jernbanevogn og sendt til en papirfabrikk. Sidesporet som lageret sto på, ble kalt «Sion» – hvorfor vet jeg ikke. I 1926 brant Haugfoss, og da ble det stopp med denne bilen, men om den brant opp, kjenner jeg ikke noe til.

En fin sommerdag var det basar på butikktrappa til a Petra. Jeg fikk med meg 30 øre, og det ble tre lodd, navnet mitt ble skrevet tre ganger i en «kladdebok» med linjer som var nummerert. Det var mange unger som var møtt fram, vi leiket og hadde det moro. Plutselig ble det ropt ut: «Nå trekker vi!» Alle sto spente – jeg tror alle tenkte det samme – tro om jeg vinner? Noen vant flere ganger, og det syntes jeg var merkelig, men tenkte ikke på at de hadde kjøpt for mange kroner. Plutselig hørte jeg navnet mitt, og jeg stormet fram for å se hva jeg hadde vunnet – da jeg så det, ble jeg skuffet –. Jeg hadde vunnet en eske med rips, i en skoeske som var pyntet med rødt og blått kreppapir. Jeg ble nesten på gråten – hadde jeg

enda vunnet en blyant eller et viskelær, hadde jeg blitt glad, men rips – det var vel nesten det eneste vi hadde nok av hjemme.

Så var det elva da – den fulgte vi interessert hele året. Når våren kom, isen løsnet og flommen kom, var det spennende dager. Elva gikk over sine bredder og kunne stige opp til halvannen og to meter. En vår steg den så mye at veien nederst i Sigdal lå under vann. Når den verste vårflommen hadde gitt seg, begynte tømmerfløtningen. Store mengder med tømmer ble fløtet nedover Simoa om våren og sommeren. Jeg hørte en gang et tall på 40–50 000 kubikk-meter. Tømmerfløtningen i elva måtte vi følge med på, og vi var nok litt uforsiktede også enkelte ganger – vi gikk ut på elva på tømmeret – vi hadde lest om tømmerfløtere som «fløy» på tømmerstokker. Det gikk heldigvis bra!

Litt fising ble det ut over sommeren, men det var ikke så mye vi fikk. Vi hadde «teine» (ruse), og den fikk vi en del i. Jeg husker en gang det var 45 tryter i den, men noen var små og ble kastet uti igjen. En gang var det en stor ål i teina. Mor likte ikke ål, men jeg hadde hørt at lensmannen i Sigdal, som bodde på Solumsmoen, var glad i ål, og jeg bestemte meg for å sykle til ham med den. Jeg bandt ålen bak på sykkel og fikk solgt den til ham. Jeg fikk en krone for den og syklet hjem igjen glad og fornøyd – tenk – tjene en hel krone på en formiddag. Vi måtte jo plukke poteter en hel dag for det om høsten.

Omsider kom vinteren, og Simoa «la» seg som vi sa. Det var gjerne fin stål is inntil snøen kom, og den fine skøyteisen måtte utnyttas. Når vi var ferdig med leksene (vi gikk på skolen bare hver annen dag), var det å gå på isen og møte de andre guttene og jentene.

Vi hadde en strekning på ca. 5 km som vi kunne gå, men det var ikke ofte vi gikk så langt. Det var gjerne bestemte steder vi samlet oss og hadde det moro. Husker en dag som jeg var tidlig ferdig med leksene, det var et par timer til midt dagen, jeg fikk «truet» meg til å gå på elva, men lovet å komme hjem til måltidet. Vi hadde det moro, tiden gikk så altfor fort, og da jeg kom hjem, var midt dagen forlenget over. Jeg fikk «stryk» og beskjed om at når jeg ikke kunne passe måltidet, skulle jeg ikke få noen midt-dagsmat – og jeg som var så sulten. Det verste var at det var nykøkt blodklubb, og det var det beste jeg visste. Jeg gråt, men ingen syntes synd på meg – bare «hu Miri», katten vår, så på meg med medlidende øyne. Stakkars Nils – tenkte hun sikkert. Omsider smeltet mors hjerte, og maten ble varmet opp til meg. – Skal si det smakte!

Det var alltid mye snø om vinteren da jeg var gutt, og vi gikk mye på ski. Vi laget små hoppbakker med «spretthopp» hvor vi hoppet en 6–7 meter. Vi hadde også noen store bakker hvor det ble hoppet en 20–30 meter. Jeg ble aldri noen god hopper, jeg var for redd. Min «pers» er 16 meter, men da jeg var alene i bakken og målte selv, ble det ikke godkjent. De fleste hadde «Huitfelt-bindinger», og det måtte være tre

renner under skiene ellers var det ikke hopp ski. Var det dårlig føre, smurte vi med parafin voks eller «Rekord» (en slags tjæresmøring). Skiene ble glatte og gled bakover, og vi drømte da om å kunne finne

en smøring som ikke gjorde det. Vi eksperimenterte med å koke en smøring bestående av stearinlys, parafin voks og tjære, men resultatet ble ikke vellykket!

Thure Lund:

100 år siden skiklubben i Vikersund ble stiftet

I høst har Vikersund Idrettsforening markert sitt 100-årsjubileum. I den anledning er det gitt ut ei jubileumsbok der det er en omtale av hvordan den første idretten kom til bygda og en del artige historier fra enkelte episoder fra foreningens 100-årige liv.

Vi ser blant annet at det ble arrangert skirenn ved Spone allerede i 1881, og at vinneren av rennet var Nils Aasen fra Aasen gård ved Modum Bad, gården som nå eies av Harald Grønhovd. Vi leser om Sigurd Brunnes, som var den beste skihopperen i Modum omkring 1900. Hans treningsmetoder er sikkert ikke så brukelige i dagens skihopping, men kanskje effektive med den tidas «rakstandardstil». På gården der Sigurd Brunnes er født, er det den dag i dag en bakke som kalles Sigurdbakken. Dette var Sigurds treningsbakke. Her hoppet han med ei bredfull vassbøtte i hver hand. Han skulle hoppe så støtt at det ikke randt dråpen fra bøtta!

Kostelig er også historien om Thomas Olsen som konkurrerte om dagens lengste hopp i Brekkebakken i 1903. Han tok «skaufart» som det het. Thomas var ei «uvøre» og fikk en forferdelig fart på hoppet. Han kom himmelhøyt og trakk opp tre ganger etter det Anders Johnsen fortalte. Mens han var i lufta, skrek han «Lenge leve sønner av Norge» før han landet langt ute på sletta uten mulighet for å stå.

De første fotballkampene mot Geithus var også omfattet med stor interesse. I Oplandske Tidende fra 22. august i 1914 ser vi en annonse om «Stor folkefest på idrettsplassen i Vikersund» dagen etter. Det skal være fotballkamp mot «Gjethus» og med dans etterpå. Og det ble også pekt på fordeler ved å se kampen: – *For folk som har stridd med høiet og siden kornet tør en liten fest være sundt før de begynner å grave poteter!* Det ble også pekt på at etter at Geithus og Vikersund først hadde møtt hverandre i kamp, vil de benytte resten av sine krefter til å svinge det smukke kjønn i dansen – en kappestrid av blidere art! Vi ser at kampen endte uavgjort. Hvordan det gikk med

kampen av blidere art, sier ikke Oplandske Tidende noe om.

Det er også interessant å se at det ikke møtte frem en eneste journalist da Vikersund slo Skjold i kampen om fylkesmesterskapet i 1923. Men Fremtiden hadde en liten notis dagen etter: «Vår sportsmedarbeider så ikke kampen, og det kan godt være, hvad som også er trolig, at Vikersund hadde hellet med sig i går at de vil ha vanskelig for at kopiere gårdsdagens bedrift i en ny kamp!»

Vi ser også at ei flakse vørterøl ved 35 km i Holmenkollens femtikilometer i 1928 gav Kristian Hovde nye krefter, slik at han tok innpå hele 14 minutter på Marti Lappalainen på slutten.

I jubileumsboka som nå er i handel i Vikersund, ser vi at Vikersund Idrettsforening har vunnet 332 kretsmesterskap i ski, fotball, friidrett, håndball, orientering, skøyter og bandy. Når vi regner med medlemmene i lagidrettene, så har foreningen hatt over 500 medlemmer med kretsmesterskap i en eller annen øvelse.

Fra foreningens statistikker ser vi at foreningen har hatt en verdensmester, en vinner av Egebergs ærespris, tre medlemmer har seks premier i verdensmesterskap, to medlemmer har vært norgesmestere, det er hentet hjem 87 premier fra norgesmesterskap, og to medlemmer har vunnet Damenes pokal i Holmenkollen. To av medlemmene har deltatt i Olympiske leker, og 11 av foreningens medlemmer har representert Norge i landskamper eller større internasjonale stevner. Navnene på alle disse finner vi i jubileumsboken.

Selv om Vikersund IF har hatt en sterk bredde i sin idrett og med mange dyktige aktive, er det likevel Vikersundbakken og skiflyvning som har plassert Vikersund Idrettsforening på verdenskartet. Vikersundbakken er regnet som en av verdens beste bakker å hoppe i og med størrelse som løperne liker.

Thure Lund:

«Husmannsungene» kom seg fram i det nye landet

Disenbråten i dag.

I første halvdel av forrige århundre bodde det en husmann under Heggen prestegård som het Halvdan Hansen Disenbråten. Halvdan var smed og klarte seg tålelig bra. Denne husmannsfamilien hadde «lett for seg» som det het den gang, men likevel var det trangt for husmannsunger å slå seg fram i hjembygda. Men husmannsfamilien hadde i hvert fall et bein innafor det gode selskapet, Halvdans søster var gift med den legendariske skolelærer og kirkesanger Jens Brekke. Det gav status.

Da Halvdans barn vokste opp, var amerikafeberen på det høyeste. Sønnen Torger reiste til Amerika da han var 19 år gammel og tok arbeid på en stolfabrikk i Hudson, Wisconsin. Torger lot ikke tida gå fra seg mens han arbeidet på stolfabrikken. Han fikk skolegang og fikk stillinger som husmannsunger i Norge bare drømte om. Først ble han bestyrer for et kjempefirma med navnet Farmers Shipping Association, der han var i 20 år. Deretter var han sekretær og kasserer for Farmers Telephone Co. i 18 år og til slutt direktør for The State Bank of Wheaton Minnesota. Torger tok navnet Tom Heggen i Amerika. Det låt lettere i amerikanske ører. Etter noen år fikk han også søstrene Emma og Anne etter til USA.

Anne ble gift med Nicolai Anderson i Sask. Canada. Hun var også en våken og intelligent kvinne og var en tid med i styret for Modum-Eikerlaget.

Kjente moinger i Amerika

Den kjente forfatteren Hans A. Foss fra Modum ble valgt til Modum-Eiker-lagets «sagaskriver» ved starten i 1925. Han gav da en oversikt over de første utvandrere og en del moinger som hadde utmerket seg i det nye landet. Hans optegnelser har sikkert interesse for mange.

DE FØRSTE UTVANDRERE

I følge Holands og Ulvestads verker om nordmenn i Amerika finner man at Christoffer Aamodt og Hans Uhlen emigrerte i 1843. De fant seg hjem i Wisconsin. Den første «settler» som reiste over da han bare var 19 år og startet en karriere som stallkar ved et hotell, var Nils Nilsen Klægstad fra Bingen, og han skaffet seg farm i nærheten av Minneapolis.

Interessant er det også at Alfred Engelstad fra Vikersund en tid var utgiver av en avis i Wisconsin.

Hans A. Foss har også en liste over moinger som deltok i borgerkrigene, og som han sier – kjempet for «unionen»: Hans Hansen Aker, Wisconsin, Hans Andersen Bakke, Anders Andersen Bakke og Christopher Andersen Bakke – alle fra River Falls, Wisconsin. Emanuel Engelstad var premierløytnant og fra Chicago, Halvor og Torbjørn Halvorsen, Wisconsin, Jems Johnson Høyaas, Minnesota, John

Irgens fra Minnesota var løytnant, Hans I. Iversen, Wisconsin, Ole Johnson, Iowa, Hans Jørgensen, Minnesota, Peder Larsen, Minnesota, Børre Olsen, Wisconsin, H. G. Thoen, H. P. Thoen, N. A. Thoen og Nils O. Thoen, alle River Falls, Wisconsin, John Tompson og Anders T. Wahl, Wisconsin.

Hans A. Foss

Hans Andersen Foss ble født i Fosshagen ved Kaggefoss den 11. november 1851. Etter folkeskolen kan det se ut til at den unge Hans fikk en eller annen tilleggs-skole, antagelig handelsskole. Han var først en kort tid handelsbetjent ved Solumsmoen i Sigdal før han i 1874 ble handelsbetjent på Tyristrand der han hadde slektninger etter sine foreldre. Her ble han i bare tre år før han utvandret til Amerika i 1877.

Til å begynne med arbeidet han på jernbanen og på en farm. Men allerede etter et par år fikk han jobb som norsk skolelærer hvert vinterhalvår. Og det var-te ikke lenge før han lot høre fra seg som forfatter. Vinteren 1883–1884 skrev han boka «Husmannsgut-ten», som en tid var lest i hvert hjem i Modum og Sigdal. På et par år kom også bøkene «Livet i Vester-heimen», «Kristine Valdresdatter» og «Den ameri-kanske saloon». Etter hvert slo han seg mer og mer på journalistikk, først som medarbeider i «Dakota-bladet» og som redaktør av bladet «Normanden». Mens han var avismann, skrev han ytterligere noen bøker, «Fisker-Tobias», «Hvide slave» og en artikkel-serie med tittelen «Saamænd paa Vidderne» før han skrev sin siste bok «Valborg» like før han døde i 1929 i byen Mirrat i Nord-Dakota.

Da Modum-Eikerlaget ble stiftet i 1925, ble Hans A. Foss valgt til lagets «sagaskriver». I denne forbin-delse skrev han ned en rekke artikler fra hjembygde-ne. I en avis for norskamerikanere, som ble kalt «Visergutten», hadde han også en artikkelserie som ble kalt «Minnernes Bro». Hans A. Foss og ikke minst hans sønnesønn arkitektkongen Magnus Foss med 85 arkitekter på sitt kontor, er kanskje de moinger som har satt sterkest spor etter seg blant utvandrede moinger. Vi kan tilføye – sammen med bingsingen Nils P. Haugen, advokat og kongressmedlem, som hadde en rekke verv i det offentlige liv i Amerika omkring 1880–1900.

Bygden Modum

Til et skrift som ble gitt ut av Modum-Eikerlaget i USA i 1950, har Anne Anderson skrevet en artikkel om sin hjembygd. Den er vel-skrevet og gir et bilde av tida før århundreskif-tet. Den gir også et klart uttrykk for den kjær-lighet utvandlerne hadde til hjembygda. Vi lar Anne Anderson fortelle:

Hvor mangen sommerkveld sad jeg ikke paa trappen hjemme og betraktet omgivelserne – det blev aldrig for gammelt for mig. Oppe i havnehagen hvor vi havde creaturene om sommeren, var det en meget høi bakke, og paa toppen av bakken var der en flade – flatt som et gulv. Derfra kunde en skue udover det halve av bygden. Der ude laa den brede, vakre Tyrifjord som er en hel Norsk mil bred. I øst havde vi Øst-Modum og til west, det vakre Ringerike med gamle historiske minder om Norderhov og Anna Kolbjørnsdatter som ligger balsameret der etc. Og saa det majestetiske Norefjeld med den evige sne paa toppen.

Paa Søndagene om sommeren, gik der turist-baat fra Vikersund og indover til Krokkleiva og Norderhov. Ved Vikersund rinder vandet fra Tyrifjorden ned Bergsjø. Over elven som forbinder Tyrifjorden med Bergsjø, er eller var, en velbygget bro som forbandt østre og vestre delen av Vikersund. Denne broen blev sprengt i luften av de Norske for at hindre tyskerne fra at komme over. Fra Bergsjø kal-des elven Drammens-elven og har flere store fosse-fald – Vikefoss, Gjeithus-foss, Kattfoss, Gravfoss. Ved Gravfoss rinder Snarums-elven ind i Drammens-elven. Ved disse fossefald er der anlagt store industrier, saasom: Tresliperier, papirfabrikker og cellulose fabrikker.

Mellem Gjeithus og Bergsjø ligger en flad slette som en gang i tiden blev brugt som eksisser-plads; den kaldes «Rolighedsmoen» – den bruges nu som footballfield etc. I øst derfra ligger Vasbund med store vakre gaarde omkring som speiler sig i det stille vand – , og saa vakkert det var – vi saa det hele fra mit hjem.

Randsfjordbanen gaar efter elven paa vestre siden; naar vi hørte fløiten fra lokomotivet i Krokamarken og om nogen var med toget som vi kjendte saa var vi ude med et hvit klæde og vifte – vi kunde se dem vifte igjen – saa forsvandt det ind i Sutrumark skogen.

Modum ligger i Buskerud Fylke. Fra Vikersund til Drammen er det 4 Norske mil – til Oslo 8.

EN TUR TIL SÆTERS

Jeg var bare en skolejente da jeg fik lov til at være med Far til sæters. Vi var ude av sengen kl. 3 om morgenen, en dag sist i Juni, den tid paa aaret da det er lyst nesten hele natten. Vi skulde møde onkel Jens Brekke, (som kanskje de fleste av læserne kjender, da han var lærer i Granstad skole og klokker i Heggen kirke) klokken 4 paa Skrin-haugen (i nerheden av prestegaarden). Sagnet havde det til at det skulde været nedgravet et pengeskrin der – derfor navnet «skrinhaugen».

Onkel Jens var der allerede da vi kom. Vi alle begav os paa vei forbi Heggen kirke, omringet av blomsterbesmykkede grave hvor slægt og venner sov sin siste søvn. Her laa bygden foran og nedenfor os, med alle disse velstelte gaarde og huse – badet sig i solen. Bergsjø laa der saa stille som et bredt blaatt

baand og delte bygden. Vi stanset en stund for at betragte det hele; alt var saa stille – alle sov, det lukket av nyslaaet høi. Nu bar det opover tilskogs. Først kom vi til Gunhild Aske-Løkkas hjem hvor vi fik os drikkevand fra den gode kolde kilden – Gunhild sov. Saa videre mod bakkerne. Vi gik forbi de to skogsvand, Sjetkjen og Wevandet, og saa opover Brendaaasen. Her var en stor flad sten som var overgroet av mose. «Herunder var det engang noget som lignet et menneske», sa Far – tog sin stock (vi var alle 3 forsynet med stocke) og skrabet mosen av. Og rikti nok, der paa stenen var formen av et menneske. Videre gik vi forbi Svarttjern og Sponesætren hvor Kjersti Hovland og Ingeborg Sprethaugen laa med sine kreaturer. Vi snakket en stund med dem, men snart begav vi os paa vei igjen. Vi kom nu til Langvandet og snart efter laa Heggen-Volden foran os. (Det er ca. 1-1/4 Norsk mil fra Heggen kirke til Heggen-Volden).

Kari Haugen sad og melket da vi kom. «Men er bygdefolk her alt, saa tidlig paa morgenen da», sa Kari. «Men nu har di været tidlig oppe», sa Andrea

Bakken som sto i bu-døren og tog imod os. «Nu er vi kaffi-tyste», sa Far. «Jeg skal sette paa han Lars jeg», sa Andrea. Hun kaldte kaffi-kjelen for «Han Lars».

Snart var kaffen ferdig og en stor hvidskuret rømmeringe var sat paa bordet hvor vi alle tre gjorde os tilgode av melk og fløde, samt vort medbrakte, hjemmebakke brød, – alt smagte saa godt efter den lange vei gjennom skogen.

Far fik det travelt med at kjerne smør. Tre store kjernegryter var plaseret paa sætervolden, en for kjernemelk som dem lavet prim av; to gryter var for sur melk som dem lavet pult-ost av. Jeg som gjerne vilde ind i skogen for at spise blaabær og multer maatte pent finde mig i at passe gryterne saa intet brentes, – saa endelig fik vi flødegrøt!

Med al proviant vi kunde bære, bad vi farvel og begav os paa hjemveien. Den dag gik vi, frem og tilbage, omtrent 2-1/2 Norsk mile, eller omtrent 16 Amerikanske, og vi var meget trætte da vi kom hjem.

Anne Anderson

H. A Foss:

Fra gamle dager

TIL SNARUM KIRKE

Vor lærer Einar Brekke var kirkesanger ved Snarums kirke, og hver messe-søndag fulgte noen udvalgte sangere, baade gutter og jenter, med ham til Snarums kirke og sang firstemt baade salmerne og «svarene» – (Amen og Med din Aand). Vi gik som regel tilfods den lange vei til kirken og stod paa vore ben under gudstjenesten, med undtagelse under prædikenen, da fik vi lov at sidde ned paa knæfaldet foran alteret.

Snarums kirke var ældgammel og tjærebræd; men jeg husker ikke enten det var stavkirke eller den var bygget som vi kalder bindingsværk. Den gamle kirke havde nok saa klangfulde klokker, der «ringte sammen», og naar gudstjenesten var slut, da lød de regelmæssige ni slag paa en af klokkerne. I kirken var ogsaa et ældgammelt orgel, der ikke hadde vært brugt under gudstjenesterne paa mange aar, og dette pipeorgel har følgende paaskrift i gammeldage bogstaver:

«Til Guds ære og kirkens prydelse er dette orgel bekostet af Erik O. Korsbøen, anno 17-». Aarstallet husker jeg ikke. Efter at jeg var blit voksen og bodde paa Ringerike, da besøgte jeg Snarums kirke for

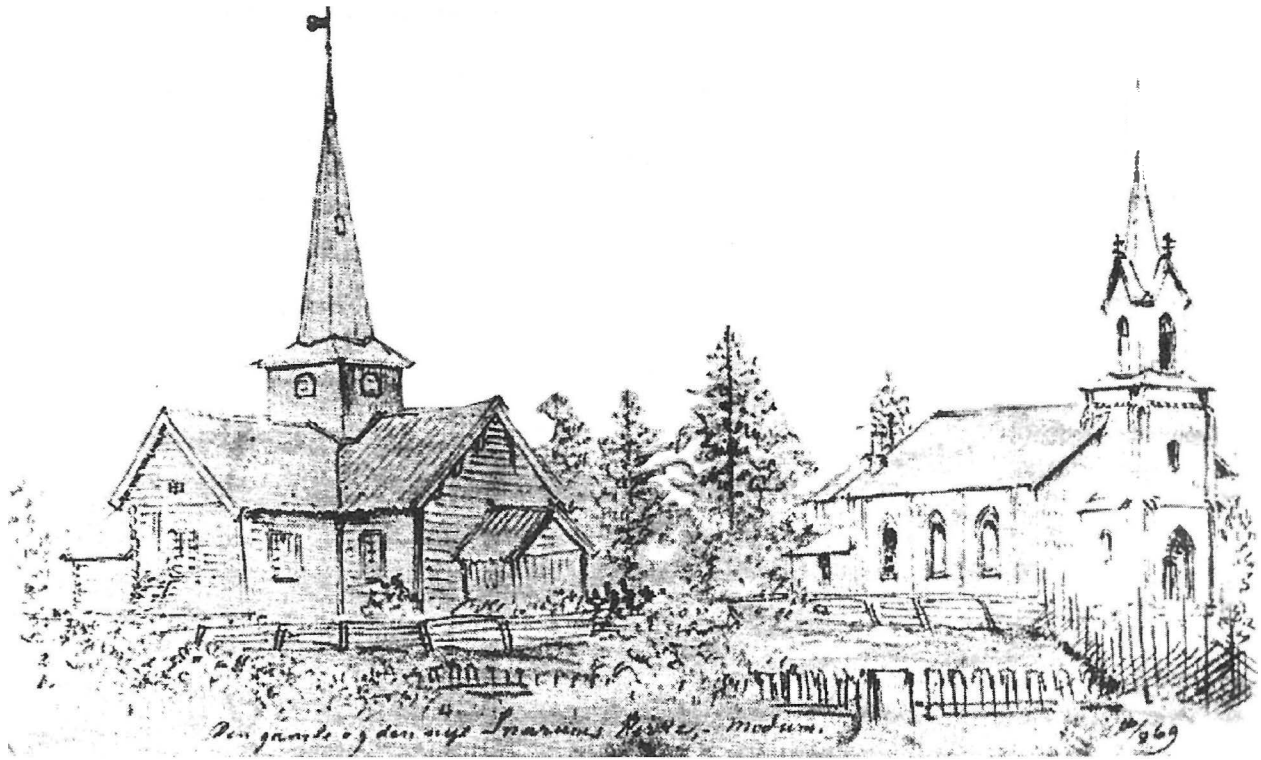
sidste gang, og da var der opført en ny og moderne kirkebygning paa vestre side af hovedveien. Den gamle kirke laa paa østsiden af veien.

DEN GLADE JUL

Det var alltid travelt før jul; mor og smaajenterne hadde det travelt med at vaske og skure, brygge, bage og koge mens vi smaagutter hug og stablet op store vedhauger til helgen, thi i julen maate jo alt arbeide hvile. Vi saget og kløvet op og stablet op vedhauger saa høie som vedskuret, og alt gik med liv og lyst, thi «nu er det jul og glade dage».

Da saa vi far komme med det sædvanlige kornbaand, som han heiste paa stangen over laavebroen, og de glade smaafuglene hadde vist ogsaa som en fornemmelse om, at det var jul, thi de kom i flokkevis og begynte at nyde julekosten i kornbaandet og kvidret og sang af hjertens lyst.

Saa lød der under stilheden klokkeklang fra Heggen kirke. Julen, den største af alle fester, blev ringt ind. Vi saa far lette paa luen og staa stille en stund, og vi smaagutter fulgte eksemplet uden egentlig at forstaa betydningen deraf.

Den gamle (t.v.) og den nye Snarum kirke i 1869. Etter tegning av Jonas Nicolai Prahm.

Thure Lund:

Norskamerikanere gav kirkeklokker til Snarum

Etter at Modum-Eikerlaget ble stiftet i 1925, ble det straks tatt initiativ til formål som kunne være til nytte for hjembygdene. Allerede første året ble det vedtatt å samle inn midler til nye kirkeklokker i Snarum i det man mente at de gamle klokkene fra den første kirken ikke fylte tidas krav.

Etter hva eldre snaringer forteller, var det i første rekke Gunhild Drolsum, født Kleven (datter til den legendariske øksesmeden G. C. Kleven), som sammen med presidenten i Modum-Eikerlaget, August Klægstad, som hadde idéen. Det ble satt i gang et omfattende innsamlingsarbeid der hele 90 utvandre-re gav sine bidrag. Klokkene ble bestilt ved det kjente Nauen klokkestøperi og kom til Snarum høsten 1927. De svære klokkene sto på kirketunet, og flere av bygdas sterke menn moret seg med å løfte dem.

Det ble en minnerik innvielse av klokkene 1. pinsedag 1928 da klangen fra de nye klokkene ljomet over Snarumbygda. Til å ta seg av det seremonielle ved innvielsen var det oppnevnt en komité bestående av G.G. Kleven, Ole Prestegården og Alf Gundhus sammen med menighetsrådets formann Per Olafsbye. Men snaringene hadde hørte klokkene uken før selve

innvielsen. Da ble de brukt ved begravelsen av norskamerikaneren Gotfred Næss.

Under innvielsen var kirken fullsatt til siste plass, og sogneprest Amlund leste en hilsen fra Modum-Eikerlaget, som vi gjengir i sin helhet:

Hilsen til Snarums Menighed i forbindelse med kirkeklokkernes indvielse.

Kjære Sogneprest til Snarums Menighed, samt Menighed og Menighedsraad! – Da vi forstaar at Kirkeklokkene i Snarums Kirke skal indvies Pintsedag dette Aar, er det os Modum-ætlinger og andre, som har bidraget til Kjøbet af nævnte Klokker, en Trang at faa sende vor hjertelige Hilsen til Festens Deltagere. Vi er forvissset om at Klokkerne som ned igjennem Tiderne vil kalde paa Gammel og Ung til at samles omkring Guds Ord, vil bli til stor Glæde for Eder alle. For os, som fik være med at skaffe tilveie Midler, skal det altid være kjært ogsaa paa denne Maade at kunde styrke Baandet mellem os og Eder. Som Præsident for Modumslaget i Amerika er det ogsaa en Trang at faa sende Eder alle min personlige Hilsen, samt Hilsen paa alles Vegne, som er udvandret fra det Strøg i

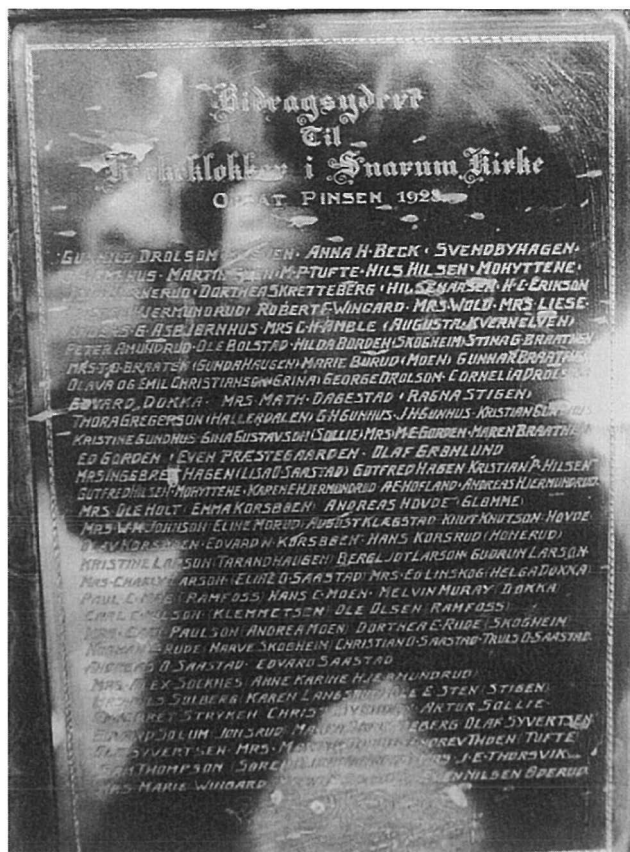
Norge, hvor Snarums Kirkeklokker kommer til at sende sine Toner ud til vort kjære Bygdefolk.

I Ærbødighed,

August Klæstad

Norskamerikanere som gav bidrag til kirkeklokkene i Snarum:

Gunhild Drolsum (Kleven)	Ole Holth
Anna Bech	Emma Korsbøen
Sven Byhagen	Andreas Hovde Glømme
O. H. Gundhus	Mrs. W. M. Johnson
Martin Thon	Eline Morud
M.T. Tufte	August Klægstad
Nels Hilsen	Knut K. Hovde
John Honerud	Olav Korsbøen
Dorthea Skretteberg	Edvard Korsbøen
H. L. Erikson	Hans Honerud
Kristen Hjermundrud	Kristine Tarandhaugen
Robert Wingard	Bergliot Larsen
Lise Wold	Gudrun Larson
Anders Asbjørnhus	Eline Saastad
C.N. Amble	Ed. Lindskog
August Kvernelven	Helga Dokka
Peter Amundrud	Paul Carlsen
Ole Bolstad	Hans C. Moen
Hilda Borgen Skogheim	Melvin Dokka
Stina Bråthen	Carl Nilson (Klemetsen)
Gunda Haugen	Ole Olsen, Ramfoss
Marie Burud Moen	Carl Paulson
Gunnar Bråthen	Andrea Moen
Olava og Emil Chr. Grina	Dorthea Skogheim
Georg og Cornelia Drolsum	Narve Skogheim
Edvard Dokka	Christian O. Saastad
Marta Dagestad	Truls Saastad
Ragna Stigen	Andreas O. Saastad
Tora Hallerdalen	Edvard Saastad
G. H. Gundhus	Anne Karine Hjermundrud
J. M. Gundhus	Karen Langsrud
Kristian Gundhus	Ole Steen (Stigen)
Kristine Gundhus	Engebret Stryken
Gina Solli	Christen Svendby
Mrs. M. C. Gordon	Arthur Solli

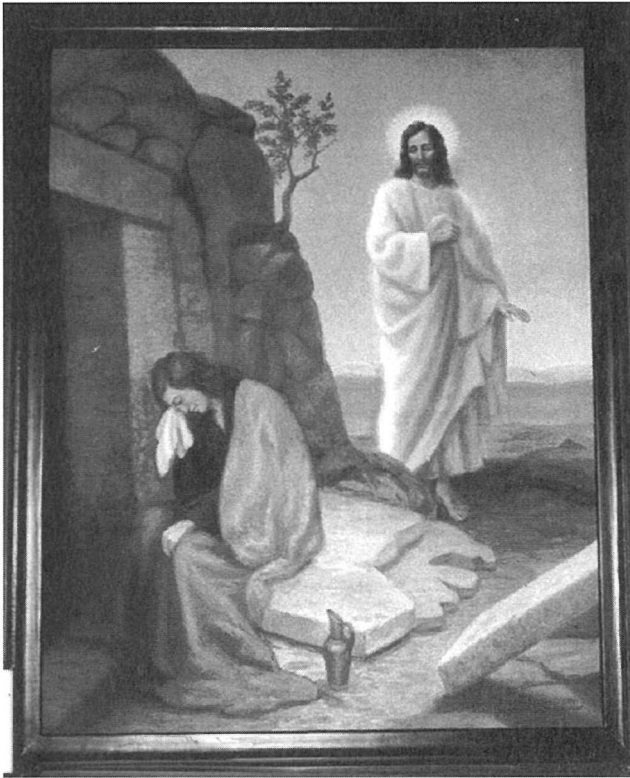

Sølvplaten i Snarum kirke med navn på bidragsytere fra Amerika som gav bidrag til kirkeklokkene i 1928.

Even Prestgarden	Edvard Johnsrud
Olaf Grønlund	Maren Skretteberg
Mrs. Engebret Hagen	Olav Syvertsen
Lisa Saastad	Ole Syvertsen
Gotfred Hagen	Martin Thoen
Kristian P. Hilsen	Andrew Tufte
Gotfred Hilsen	Søren Hjermundrud
Karen Hjermundrud	Mrs. J. C. Thorsrud
A. E. Hovland	Marie Saastad
Andreas Hjermundrud	Even N. Øderud

Thure Lund:

Altertavlen i Rud kapell

Altertavlen i Rud kapell.

Rud kapell, som ble tatt i bruk den 7. januar 1916, er en av Modums yngste kirker. Kirken ble brukt i en 10-årsperiode uten altertavle. Etter det en kan se, var det Kristine Aamodt og Edvard Helgesen fra Drolsum som satte seg i sving med å skaffe kapellet

en slik, og som satte seg i forbindelse med kunstmaler August Klægstad i USA for å få tavlen malt. I 1931 var tavlen ferdig, og den ble første gang vist under gudstjeneste samme våren.

Dessverre ble denne altertavlen ødelagt ved brannen i Rud kapell i 1969. Men til alt hell hadde Leif Thon ved en ren tilfeldighet tatt et meget godt fargefoto av tavlen kort tid før brannen. På grunnlag av dette fotografiet har kunstmaler Harald Hauge fra Ringerike laget en reproduksjon av den første altertavlen, som er lik til minste detalj. Motivet til tavlen er «Maria ved Jesu grav», og er valgt i samråd med menighetsrådet i Rud og August Klægstad. Også i Rud finnes en navnetavle på de som bidro med penger til utgifter i forbindelse med ramme og oppsetting av altertavlen. Norsk-amerikanerne som gav pengene var:

Edvard Ruud
August Klægstad
Martin Thon
Andreas Thon
Hans Svendby
Edvard Hofland
Caesaer Øverby
Mrs. Andreas Opsahl
Olaf Gilbertson
Mrs. Henry Bech
Fred Olson
Even Nilsen Øderud
Mrs. Even Nilsen Øderud
Mrs. Martin Gallehutt

Christen Svendby
Nils Ruud
Anna Ruud
Mrs. Ragna Christensen
Mrs. Johanne Gravermoen
Ole H. Gravermoen
Olga Gravermoen
Hans Presterud
Hans Thon
Hans Petter Østgården
Oskar Eng
Tom Tompson
Carl A. Næss

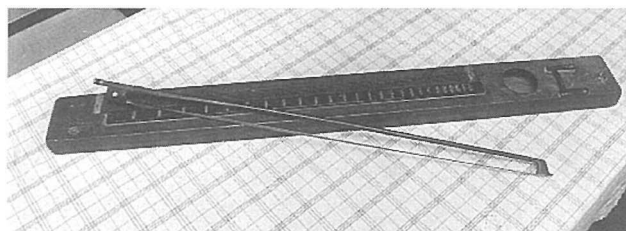
H. A Foss:

Fra en skolestue omkring 1860

Fra artikkelserien «Mindernes Bro», som forfatteren Hans A. Foss skrev i det amerikanske bladet «Visergutten», har vi hentet en interessant fortelling om skolen på Hole under Einar Brekkes ledelse. Spesielt er det interessant å se at elevene hadde hver sin salmodikon, og at de faktisk spilte firstemmig på disse. Læreren måtte ha vært et unikum. Vi lar Foss selv fortelle:

Jeg og mine søskende frekventerede Hole skolehus, beliggende ved hovedveien fra Vikersund opover mod Snarum. Einar Brekke, (Einar Tamberskjelver, sønn av underklokker Hans Erichsen Bræche på Spone og hustru Ingeborg Ellingsdatter (?), født 30/8 1827, død 2/11 1893, søn af den gamle og ærværdige lærer og kirkesanger ved Heggen hovedkirke, var vor meget afholdt lærer: han underviste os ikke alene i de mest almindelige skolefag, men ofret megen tid paa undervisning i sang og musik.

Vi hadde vort «blandet kor» af de bedste sangere paa skolen og indøvedes i salmesang og fædrelands-sange af alle slags. Ved sommerudflugter og andre anledninger, hvor store skarer af voksne mænd og kvinder mødte opp, fikk vi mange lovord for vor firestemte, harmoniske sang. Vi hørte ikke noget om sopran og alto i de dage – det var første og anden tenor og første og anden bas. Omtrent tolv af os skolegutter bragte vore salmodikoner til skolen, og under lærer Brekkes ledelse organiserte vi etslags orkester, med salmodikoner som vore eneste instrumenter. De øverste stemmer i orkesteret spiltes paa «helgjorte» instrumenter, men basernes salmodikoner var kasseformige og gav derfor en dybere lyd.

Salmodikon fra Hole gamle skole. Antakelig fra lærer Brekkes tid.

Peder Johnsen Hære, der sidst jeg hørte fra han var ansat ved jernbanen i Heron Lake, Minn., var vor fornemste bas baade i sang og strengespil.

Hver 12te mars feiret vi Gregorius-fest ved skolen, hvortil de fleste af forældrene fulgte med. Vi bragte velfylgte matkurve og endel medbragte store boller med flødegrød. Festen aabnedes som regel med korskang, omtrent klokken 2 eftermiddag, hvorefter vi fik mere os en stund ude i den friske luft: Vi løb paa ski, eller tog de vakeste jenter i fanget og satte udover de bratte bakker paa vore kjælker.

Saa blev vi kaldt ind igjen, sang atter af hjertens lyst og saa fulgte et righoldigt festmaaltid. Fru Brekke, lærerens hustru, serverte kaffe frit til baade unge og gamle. Derpaa fulgte sang efter sang, en «konsert» paa salmodikonerne, og de gamle erklærte, at vor sang og musik var fortryllende vakker. Efter sangen fulgte alleslags leger indtil sent paa kvelden, da vi brøt op, fandt frem vore ski eller kjælker og vendte hjem igjen, efter at ha tilbragt en storartet festdag, som vi kaldte Gregorius.

Kai Hunstadbråten:

Søndre Modums Ungdomslag

En aktiv forening omkring århundreskiftet

Breidablikk ca. 1900 (bygd 1897), hvor Søndre Modums Ungdomslag ble stiftet og hvor laget holdt møter, fester og andre arrangementer.

Foto: L. Præsterud.

I 1864 opprettet Herman Anker og Ole Arvesen sin folkehøyskole Sagatun ved Hamar. Det regnes som starten på folkehøyskolebevegelsen i Norge. Men tanken var nok eldre. Allerede Ole Vig (1824–1857) hadde vært med på å forberede grunnen.

I folkehøyskolens spor grodde ungdomslagene frem, svært ofte på initiativ av ungdom som hadde gått på folkehøyskole. De første ungdomslag ble stiftet i begynnelsen av 1870-årene.

De fleste av disse lagene ble ledet i kristelig ånd, men på en slik måte at de stod åpne for alle tanker i tiden. Når så mange ungdomslag etterhånden kalte seg «frilynde» eller «frisindede», var det helt naturlig.

Det var også en viss tilknytning til venstrepartiet og skytterlagsbevegelsen. Ungdomslag av denne typen ble gjerne ledet av personer med engasjement i det nasjonale og folkelige kulturarbeidet. Gjennom foredrag, diskusjoner og bokutlån ble kunnskap formidlet og verdien av den nasjonale kulturarv innprentet i medlemmene.

DET FØRSTE ÅRET

Søndag 28. august 1898 kom en del unge mennesker sammen på Breidablikk i Åmot etter innbydelse av «agronom Stedje, O. Ramstad og Skrædder H. Hansen» for å stifte et ungdomslag. Utarbeidet forslag til lover ble fremlagt og vedtatt med små forandringer.

Knut Stedje ble valgt til formann. Ole Kr. Ramstad ble viseformann og Hans Hansen sekretær. Kasserer ble Inga Ramstad og revisor Anna Dahl. Suppleanter: H. Th. H. Fosse, Ludvig Jensen og H. Dokken.

Foreningens navn ble Modums Ungdomslag. Foreningens formål var å samle konfirmert ungdom og eldre «der interesserer sig for ungdomsarbeide». Den årlige kontingent var en krone for menn og 50 øre for kvinner.

Møtene skulle holdes som regel annenhver søndag. Der skulle være taler, sang, opplesning og diskusjon. Til hvert møte skulle man lage en håndskrevet avis ved navn Skalden. Styret skulle bestå av fem

medlemmer (to kvinner og tre menn), valgt for ett år. Til bladstyret som skulle være ansvarlig for at Skalden utkom til møtene, valgte foreningen fem medlemmer. All politikk var forbudt på lagets møter, likeså rusdrikk.

Allerede den 25. september samme år holdt foreningen fest på Breidablikk, hvor gårdbruker Heie holdt foredrag for folket, «hvorefter den selvdannde dramatikerforening spillede Fjeldeventyret som ogsaa modtoges med meget bifald».

På et møte 9. oktober ble det bevilget kr. 20,- til instruktør for teatergruppen, og man diskuterte avholdssaken. Det var også pakkeauksjon som ga kr. 18,- i brutto inntekt.

Fjeldeventyret (av H. A. Bjerregaard) ble oppført flere ganger i tiden som fulgte. En gang var det 70 mennesker til stede, og referenten bemerket «alt var rolig».

På et møte 10. desember ble det vedtatt et forslag fra Knut Stedje om at man skulle gå inn for å danne et amtsungdomslag, altså et fylkeslag, og det ble valgt en komité som skulle skaffe laget en fane til 17. mai året etter. På et møte tidligere ble det bestemt å kjøpe inn 50 eksemplarer av Seips visebok. Komedien «Rationelt fjøsstel» ble oppført av teatergruppen.

1899

På styremøte 6. januar 1899 fordelte man arbeidsoppgavene. Formannen skulle lede foreningen «i det store og hele» og sørge for åndelig underholdning. Viseformannens oppgave var å lede møtene «naar formanden tilsiger ham», sørge for musikk, tale, lek og dans, og ordenspoliti, og i det hele være formannen behjelpelig. Sekretæren fikk i oppdrag å skrive plakater og sette dem opp, føre forhandlingsprotokollen, sørge for at Skalden kom ut og utføre forskjellig annet skriftlig arbeid. Kassereren fører lagets regnskap og har ansvaret for kassen.

Søndag 5. februar holdt ungdomslaget fest, og den samlet ca. 300 mennesker. Først spilte Nymoens Musikforening en del numre. Formannen, Knut Stedje, ønsket velkommen, og det ble sunget en sang til akkompagnement av musikkforeningen.

«Hr. literat Tveiten» besteg så talerstolen og holdt et foredrag om Ole Bull og hans tonekunst. Skuespillet «Ingvald Enersen» ble så oppført, og foreningens avis ble opplest av hr. Jelstad.

Det var bevertning, lek og musikk. I pausen var det opplesning av Tveiten, og Hr. Hansen fortalte noen stubber. Festen ble først avsluttet ved firetiden om natten.

På et medlemsmøte 11. februar diskuterte man

Åmot Meieri ca. 1915 (bygd 1896). På meierisalen i andre etasje holdt ungdomslaget fester.

Knut Stedje (1873–1942), lagets første formann.

hvordan foreningen skulle drives. Av referatet fremgår at det hadde vært stiftet en ungdomsforening i 1895, og man besluttet at innbetalt kontingent til denne forening skulle tilfalle det nåværende Modums Ungdomslag.

Onsdag 17. mai ble det arrangert fest. Man samlet seg ved bedehuset (det nåværende Åmot kapell) for å gå i fanetog til Breivik, hvor det ble holdt taler for dagen av Knut Stedje og Magnus Hansen. Om kvelden var det fest med taler, sang og dans på meierisalen, til langt på natt.

Lørdag 5. oktober 1899 hadde laget besøk av sangeren Thorvald Lammers (som var født på Aslaksby, sønn av bergmester Amund Lammers ved Blaafarvæværket). Dessverre var ikke oppslutningen så stor som ønsket. Ca. 130 mennesker var møtt frem.

Formannen, Ib Ibsen, takket Lammers på lagets vegne for det betydningsfulle arbeid han utførte i vår nasjonale reisning ved å reise omkring i ungdomslagene og «foredrage disse gamle kvad og viser», som er en levning fra en tidligere storhetsperiode i vår historie og et utmerket bidrag til kjennskapet til våre forfedres liv og tenkesett, sa han. Så ropte man tre ganger tre hurra for sangeren.

Lammers takket for hyllesten og sa at han som født moing hadde særlig interesse av å treffe moingene, og han ba ungdommen legge seg etter å lære disse kvadene.

På et styremøte 11. oktober 1899 ble det valgt utsendinger til et møte for dannelse av en amtsfore-

ning. Disse ble valgt: Ibsen, Ramstad, Hansen, Jensen, Stedje, Jellum, Røgeberg, frk. Olsen og Nicoline Paulsen.

På en fest 15. oktober holdt lærer Skrede foredrag om toleranse, og kirkesanger Hansen sang et par stubber og fortalte om skolen før og nå. Andrea Overn leste fra Skalden, og så gikk teppet opp for forestillingen «101 er ude.» Det var bevertning, lek og dans.

På årsmøtet 22. oktober 1899 forelå det et skriv fra ungdomslaget Fram i Vikersund med anmodning om å velge to utsendinger til årsfesten der. Andrea Overn og Ludvig Jensen ble valgt.

Et spørsmål ble tatt opp: «Bør man gifte sig og i hvilken alder?» Ludvig Jensen innledet om emnet og kom med skarpe bemerkninger om «nutidens bruder, som efter hans formening maatte betage ethvert mandfolk lysten til at gifte sig».

I debatten deltok flere av begge kjønn, «og det bør noteres at damerne var flinke til at give Jensen det glatte lag, hvad de jo havde al grund til».

På styremøte 16. november ble det vedtatt å fremsette forslag om å melde Modums Ungdomslag inn i amtsforeningen St. Olaf, men på medlemsmøte 19. november ble forslaget forkastet med 72 mot 6 stemmer. Samtidig ble det besluttet å danne et musikkkorps innen laget. Skreddermester Hansen holdt deretter sitt foredrag «Om kvinden», og man danset til kl. 12.

På kaffefesten 3. desember 1899, «hvortil alle havde adgang», var ca. 210 mennesker til stede.

Her holdt sokneprest Amlund foredrag om ungdomsbevegelsen her i landet – om de to retninger, den kristelige og den nasjonale, «paapægte de feil der ofte vilde klæbe ved begge», og han nevnte fari-seisme som en fare ved den første, og sjåvinisme ved den andre.

Deretter ble det sunget en sang, «hvorefter den kristelige sangforening foredrog et par nummere». Kirkesanger Hansen holdt en kort tale, og man fikk bevertning: kaffe med smørbrød, julekake og hvetebrød.

Pastor Magelssen talte så og ba om tilgivelse for sin opptreden overfor ungdomslaget, idet han var blitt ført bak lyset, sa han, og var kommet til å tro dårlig om laget, men ved denne anledning hadde han gledeligvis fått et annet syn på saken, og han lovet å ville besøke laget oftere.

Senere talte Amlund i form av korte billedlige læresetninger av etisk natur og overførte disse på det praktiske liv.

1900

Overgangen til det nye århundre var en stor begivenhet som naturlig nok også ble markert i ungdomslaget.

Søndag 6. januar 1900 ble det arrangert en nyttårs-moro som varte til kl. 5 om morgenen.

Formannen, Knut Stedje, holdt foredrag om kultur. «Han utviklet heri først hvad der ved kultur forstaaes samt gav nogle bemærkninger om dens to her i landet forekommende variationer, nemlig bondekultur og bykultur.» Så danset man til kl. 5 om morgenen, bare av brutt av en pause ved 11-tiden, da det ble servert kaffe og julekake. «Alt gik mønsterværdigt.»

Styret var fortsatt av den mening at man burde melde ungdomslaget inn i amtsforeningen St. Olaf, «eftersom initiativet til dannelsen kom fra dette og meget arbeide og opoffrelse er ydet». På medlemsmøte 21. januar 1900 fremsatte styret forslag om innmeldelse og erklærte at hvis dette ikke ble vedtatt, ville styret gå av. Forslaget ble vedtatt med 20 stemmer mot 1.

Allerede til kaffefesten 4. februar fikk laget foredragsholder gjennom St. Olaf. Det var pastor Monrad. Han holdt sitt foredrag med utgangspunkt i to bibelske fortellinger. «Forsamlingen gav sit bifald for det dybe og tankevækkende foredrag ved at reise sig.»

På styremøte 15. juni ble det oppnevnt utsendinger til årsmøte i St. Olaf på Vikersund St. Hansaften i forbindelse med et stevne på Vikerkløyva. Disse ble oppnevnt: Th. Jelstad, Chr. Wærsted, L. Præsterud, G. Sveaas, Olai Werp, Andrea Overn, Anna Sundhaugen, Karoline Fredholm, Hans Thingelstad og Kristian Jellum.

På samme styremøte la Th. Jelstad frem opplysninger han hadde innhentet fra firmaet Brødrene Dobloug om pris osv. vedrørende fane til laget. Det ble bestemt å bestille «barfodsbanner af vinrød silke» til en pris av noe over 100 kroner. Inskripsjonen skulle være: «Modums Ungdomslag» og «Norge, Norge, du er vort». På styremøtet 19. oktober 1901 ble det vedtatt å forandre inskripsjonen til «Søndre Modums Ungdomslag».

1901

I 1901 fikk laget brev fra kassereren i St. Olaf (Jens Eriksrud i Lier) med anmodning om å betale skyldig kontingent. Da kom det frem misnøye med amtsforeningen, «særlig hvad det angaar foredragsholdere og den dermed forbundne betaling».

17. mai 1901 arrangerte laget fanetog med hornmusikk i spissen fra meieriet kl. 5, opp Strandgata og så til Embretsfoss og derfra tilbake til meieriet. Sangforeningen Barden fulgte med og sang noen sanger underveis. Det var tale for dagen av formannen, og sangforeningen sang.

9. juni 1901 arrangerte ungdomslaget tur til et stevne på Heggen, som sokneprest Amlund hadde fått istand. Deltagerne reiste med halv ni-toget fra Åmot til Vikersund, med hornmusikk og sangforening. Da de hadde god tid, la de turen bortom Vikerkløyva.

Kl. kvart over ti gikk de derfra, og da de kom til

hovedveien, møtte de en forening fra Vikersund, «som bad pent om at faa lov til at slutte sig til vort følge, som vi naturligvis indrømmet».

Til Heggen kom de kl. 11. Fanen ble etter anmodning fra «Herr Sognepræsten» båret inn i kirken. Etter gudstjenesten var det middag i en time og tre kvarter, dvs. man spiste sin medbrakte niste. Det var musikk og sang av sangforeningen. Så fortalte lærer Aug. Bottolfs fra en reise i Danmark. Da det begynte å regne, fortsatte stevnet inne i kirken, og pastor Johansen holdt et foredrag hvor han særlig formante ungdommen til å ha all respekt for de gamle. Så var det kirkekonsert.

Noen tok toget tilbake, andre gikk landeveien. Nymoens Hornmusikk spilte gratis.

En tid hadde laget egen spørrekasse hvor medlemmene kunne levere sedler med spørsmål som de ønsket å få belyst.

På et møte 27. januar 1901 ble det f.eks. tatt opp et spørsmål som et av medlemmene hadde lagt i kassen en tid i forveien. Det lød slik: «Hvorfor er kirkesøkningen i vår tid så sørgelig liten?»

Sokneprest Amlund holdt et lengre foredrag, og etterpå fulgte en skarp diskusjon hvor prestene Amlund og Magelssen samt formannen (kirkesanger Hansen) og skredder Hansen deltok.

I 1901 ble følgende styre valgt: formann: maler Hilsen, viseformann: Chr. Jellum, kasserer: Ludv. Præsterud, sekretær: Karoline Fredholm og revisor: Anna Sundhaugen.

Ifølge protokollen var det jevn møtevirksomhet i laget i denne tiden, men det var ingen spesielle begivenheter eller store saker.

1902–03

I 1902 ble følgende valgt til styre: formann: P. Hagen, viseformann: Andrea Overn, kasserer: T. Svenkerud, sekretær: Kristiane Jelstad og revisor: J. Bye.

Den 4. januar 1903 ble det arrangert juletefrefest. Kirkesanger M. Hansen holdt foredrag om julen og dens betydning. Man gikk rundt juletreet, og lærer Rise holdt foredrag om «Skoven og dens Beplantning». Deretter var det bevertning, kaffe og kaker.

Senere fortalte en utsending fra Vikersund noen skrøner. Det samme gjorde maler Hilsen. Disse «blev modtaget med stor munterhed». Det var utsendinger både fra Vikersund og Snarum. Ca. 200 mennesker var til stede.

På et møte den 1. februar 1903 holdt lærer Sørum fra Lier foredrag om alkoholsaken i ungdomsforeningene, og følgende styre ble valgt:

formann: Knut Stedje, viseformann: Hans Olsen, kasserer: Inga Eriksen og sekretær: baker Lund. Suppleanter: Anna Strand og Andreas Hartz.

Knut Stedje la frem en skrivelse «fra samtlige i Modum» om at man burde skrive til Kirkedepartementet og be om at konstituert sokneprest Amlund skulle bli fast ansatt i stillingen. Dette

ble enstemmig vedtatt av de ca. 200 fremmøtte medlemmer.

24. november 1903 hadde styret møte sammen med en del av byggekomiteén angående kjøp av den gamle stasjonsbygningen i Mjøndalen. Peder Hagen, maler Hilsen og Hans Olsen som hadde fått i oppdrag å undersøke bygningen, ville ikke anbefale kjøpet. Det står videre i referatet at det ikke kom på tale å bygge ennå, da laget ikke hadde de nødvendige midler.

1904

Søndre Modums Ungdomslag innledet foreningsåret 1904 med en julefest på Breidablikk 3. januar, til inntekt for barnehjemmet. Man hadde leid dette store lokalet da man ventet stort fremmøte, og dette slo til. Anslagsvis 200–300 mennesker var til stede. Det var taler av sokneprest Amlund, pastor Magelssen og kirkesanger Hansen. Festen ble avsluttet med en tale av Anders Lerskallen. Overskuddet var ca. 90 kroner.

Ifølge protokollen var det møte stort sett hver søndag i denne tiden, men den 14. februar var det fest. Fremmøtet var imidlertid dårlig, antagelig fordi det hadde vært så ofte møter, bemerket referenten. Det var tale av sønn av ingeniør Bugge i Skotselv, «til hvilket han viste sig fuldt værdig».

Onsdag 2. mars 1904 holdt Coucheron Aamot foredrag med ca. 100 lysbilder om «Japan og japanerne». Lørdag 12. mars holdt han foredrag om «Norges krigshistorie». Det var bra fremmøte. Og søndag 13. mars talte Coucheron Aamot om «Gyldenløvefeiden og Krabbefeiden». Da var det fullt hus.

I tillegg til disse møter hadde laget også møte 6. mars, hvor sokneprest Amlund holdt foredrag om «Alkoholens indflydelse paa den menneskelige organisme». Man besluttet å leie lokalet Breidablikk fra 1. juli. Inntil denne tid hadde ungdomslaget nok stort sett holdt til på meierisalen i Aamot. Andreas Hartz leste fra lagsavisen Skalden. Til slutt var det lek.

Sommersesongen 1904 ble innledet med en utflukt til Skuterudflata lørdag 25. juni.

Ca. 50 medlemmer samlet seg ved Aamot Meieri nederst i Strandgata kl. 10 om kvelden. Presis kl. 10 satte toget seg i bevegelse. Med to hester og kjøretøyer med proviant og åtte musikanter i spissen dro laget til Haugfoss, hvor det ble gjort en liten stans. Der sluttet ca. 50 andre seg til, slik at hele flokken var på ca. 100 personer som fortsatte over brua ved Haugfoss og veien videre nordover. De tok en liten rast halvveis.

Da de kom til Skuterudflata, ble de mottatt av ca. 100 mennesker fra Snarum og Nedre Sigdal ungdomsforeninger ved ett-to-tiden om natten. De ble mottatt med klokkeringing, så noen av deltagerne spurte om «der var kjerke på stedet». Formodentlig var det klokka i Skeidehuset på Gruvetråkka man ringte med.

Så ble kaffen kokt, musikken spilte opp, «og hele

pladsen var i bevegelse». Det smakte godt med mat, bemerket referenten, da det hadde vært en lang marsj, og deltagerne ikke hadde spist siden de gikk hjemmefra.

«Saa spilledes der atter til dans som varede til kl. 5.» Da ble det oppbrudd, i det man skulle opp på selve Skuterudhøyden, «som viste sig at være et udmærket natursted». Formanden holdt en tale om høyfjellsluft, og et av medlemmene takket ham for at han hadde fått i stand denne turen. Så ble det ropt tre ganger tre hurra. En lærer fra Snarum holdt en tale for fedrelandet, «hvorefter Fedrelandssangen blev afsunget». Så vandret man ned igjen til Flata, hvor «vor medbragte husholderske» hadde kaffen ferdig, og man spiste nistematen.

Deretter var det igjen musik og dans, «dog ikke af saa mange som om natten, da der var en hel del som havde foretrukket at tage sig en lur borte i skoven».

Kl. 9 var det oppbrudd. Musikken og kjøretøyene drog avsted. Noen hadde gått før, og mange lå igjen. Referatet slutter slik:

Farvel du Skuterudhøide.
Til dig vi kommer vel
en anden sommerkveld.

Søndag 16. juli hadde laget utflukt til Jarhøiden, men det finnes ikke noe referat, da sekretæren (N. P. Lund) ikke var med. Dette er vel samme sted som i 1907 omtales som Jarlunden.

Vi får et lite inntrykk av de helsemessige og sosiale forhold når vi leser referatet fra en fest som ungdomslaget arrangerte 10. desember 1904, til inntekt for et av medlemmene som måtte «opholde sig paa et sanatorium for tæringsssyge, for om muligt at faa sin helbred igjen».

Lærer Standnes holdt foredrag om «Den rette livsglæde» og dvelte særlig ved barneoppdragelsen. Foreldrene måtte ta den mer alvorlig enn ofte var tilfelle, understreket han. Netto inntekt av møtet var kr. 45,-.

Høsten 1904 ble følgende styre valgt: formann: H. Olsen, nestformann: N. P. Lund, kasserer: Andrea Overn, sekretær: Hans Thingelstad og (styremedlem): Anna Strand.

1905

Allerede 19. februar 1905 ble det valgt nytt styre (på ekstraordinær generalforsamling). Formann ble Carl Hilsen, viseformann Johan Hartz, sekretær Helene Brecke, visesekretær Sigurd Olafsen, kasserer Marie Thoresen og revisorer Andreas Hartz og Knut Stedje.

På styremøte 23. februar ble det vedtatt å slutte med dans på møtene (som heretter skulle vare fra kl. 5 til 8, istedenfor fra 8 til 11 som hadde vært vanlig) og innføre gamle norske folkevisedanser «og andre morsomme lege». Videre ville man anskaffe gode bøker og trykke foredrag til opplesning.

På et medlemsmøte 5. mars, hvor det var dårlig

fremmøte ifølge protokollen, tok man for seg møte-kulturen. Der står i referatet bl.a.: «Den stygge uskik at gaa med hatte og huer paa inde samt tobaksrøging inde i salen blev paa det strengeste forbudt. Berusede personer vil uden hensyn blive nægtet adgang, udvist eller anmeldt.»

Det nærmer seg unionsoppløsningen, og det er sterke nasjonale følelser i folket. Søndag 2. april 1905 holdt ungdomslaget en nasjonal fest. Inntekten skulle gå til et monument over salmedikteren Elias Blix. Salen var vakkert dekorert med flagg og grønt. Det var ønsket at så mange som mulig skulle være kledd i nasjonaldrakt, men det var forholdsvis få som hadde fulgt oppfordringen.

«Forat festen skulle faa et saa nationalt præg som mulig, havde vi faaet hr. Torger Viksbraaten fra Sigdal til at spille.» Han spilte norske slåtter på hardingfele, og det var lek og dans. Ca. 50 personer deltok i festen.

I anledning av unionsoppløsningen arrangerte ungdomslaget en gledesfest søndag 21. november 1905. Festtaler ble holdt av pastor Magelssen og kirkesanger Hansen. 3. og 4. klasse fra Enger skole sang under ledelse av lærer Uri. Knut Stedje og skredder Hansen talte også. Knut Stedje ble igjen formann med Hans Hansen som viseformann.

ETTER 1905

Etter 1905 ser det ut til å ha vært mye uro i laget. En del blader i protokollen er revet ut. Så følger referat fra et medlemsmøte 28. april 1907. Her ble det valgt

lovkomité til å utarbeide nye lover. Man vedtok å inndra byggefondet for å dekke utgifter. Dette fondet var opprettet for å skaffe penger til bygging av eget lokale for foreningen. Det ble også vedtatt å anskaffe ny forhandlingsprotokoll, da den gamle hadde vært borte fra laget i over to år og blitt så dårlig behandlet at den ikke kunne brukes mer.

Den nye protokollen begynner med et referat fra styremøte 29. mars 1907, hvor både det gamle og det nye styret møtte. Det er stort sett helt andre navn som nå dukker opp. De opprinnelige lover fra 1898 er innskrevet i protokollen, som en rettesnor til de nye lover kan tre i kraft, som det står. Imidlertid har det ikke vært mulig å finne noen nye lover.

På et styremøte på Breidablikk 8. juni 1907 ble Knut Stedje igjen valgt til formann, «fordi laget trenger en god leder nu da det staar paa saa daarlige fødder».

Vi har ingen medlemslister eller regnskapsbøker for laget, og det siste som står i protokollen, nederst på siste side, er at det var høstfest søndag 8. september og styremøte lørdag 21. september 1907, hvor sekretæren ikke var til stede. Denne protokollen er, i motsetning til lagets første møteprotokoll, paginert, og den siste av de bevarte sider har nr. 18. Den har nok derfor vært betydelig større, slik at vi har all grunn til å tro at et betydelig antall blad er fjernet. Hva som eventuelt kan ha vært skrevet på disse, kan vi ikke vite noe om. For oss må derfor historien om Søndre Modums Ungdomslag slutte her.

Thure Lund:

Dyreplageri? Stamfiske i 1904

I Oplandske Tidende fra 17. november 1904 finner vi en artikkel der det blir satt søkelys på stamfisket som da var ganske nytt i Vikersund den tida. Vi tar noen korte utdrag fra artikkelen: «Ved Vikersund er nu atter dette siste til beleggelse av utklækningsapparat begynt. En mængde grov øret, der er kommet ned fra Tyrifjorden for her paa strømmen at lægge rogn, bliver med garn trukket op, hvorefter den blir indesperret i en kasse, der sættes ud i vannet. I kassen befinder sig ofte 80–100 st. – et virkelig fængsel. Her maa den gaa så sammenstuet – syg som den er, – uden at faa lagt rogn. Efter 8 à 14 dage kommer den saakalte tapper. Denne tager en for en op og presser rognen eller melken ud.

Dette synes meget unaturlig og at fisken lider kan

ikke bortforklares. At saadan fremgangsmaade har været Skaberens mening kan man ikke tænke sig.

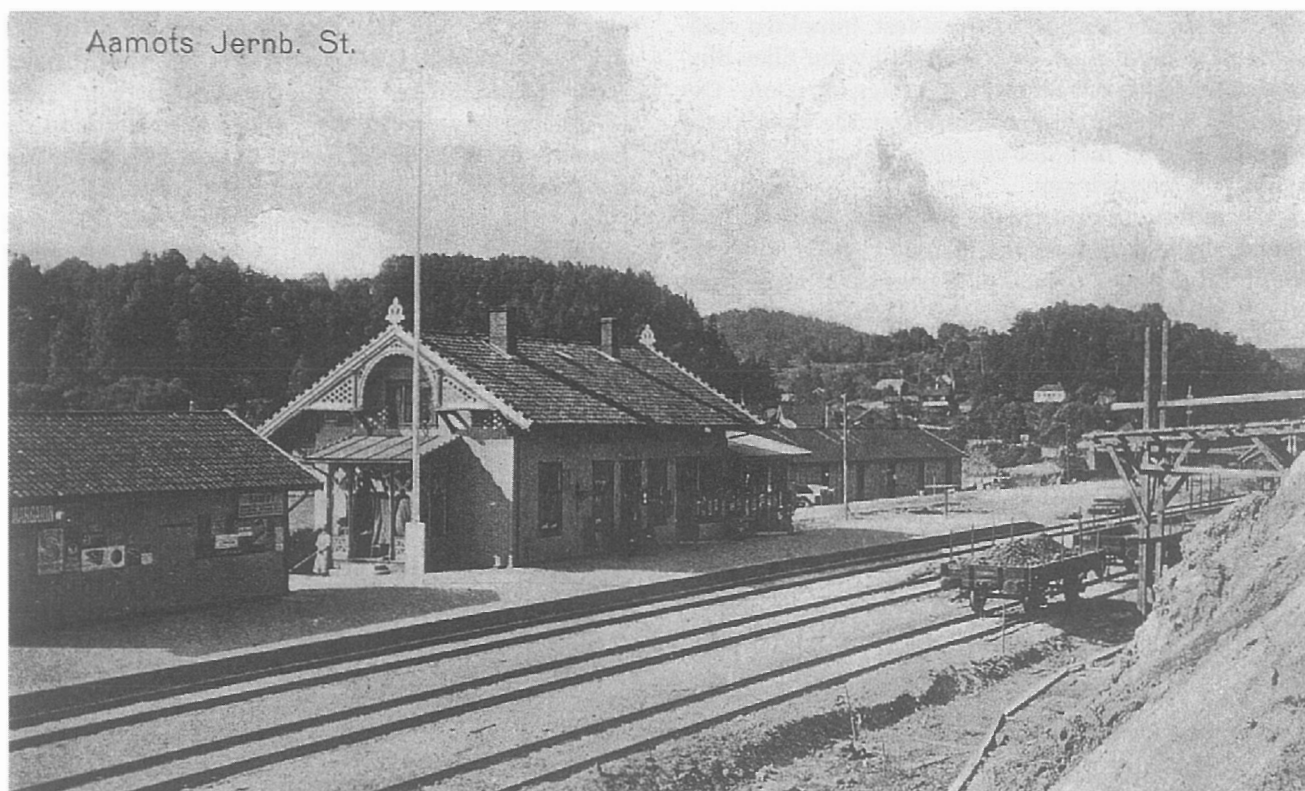
Blandt disse fiskere regnes ogsaa nogen for at være sterkt religiøse. Det var ønskelig at Deres handlemaade bedre stemte med den Hellige skrift. Hvistnok har Gud sat oss til herrer over disse skabninger, men vi maa ogsaa huske at Gud er over oss og neppe seer med blide øine paa slik handlemaade.»

Etter at dette ble skrevet i 1904 har nok kunstig formering av både fisk og husdyr hatt en rivende utvikling. Det er nesten ikke den dyreart som formerer seg på naturmåten lenger. I den senere tid har vi også sett lite til spekulasjoner om hvordan Vår Herre ser på dette – 90 år senere.

Einar Meland:

Jernbanen kommer til Modum

Del II

Åmot jernbanestasjon 1910.

Foto utlånt av Bjørg Frøyd.

I fjorårets utgave av «Gamle Modum» skrev jeg om *Jernbanen kommer til Modum*, og vil fortsette litt til i årets utgave.

Det var ut på høsten i 1866 avisene i Drammen annonserte at banen mellom Drammen og Vikersund ville bli åpnet for befordring av passasjerer og gods den 15. november 1866.

Arbeidet på Randsfjordbanen fortsatte ufortrødent videre, og allerede i 1867 ble stykket mellom Vikersund og Skjærdalen (Tyristrand) åpnet. I den sammenheng ble det kjøpt inn et nytt lokomotiv: «Harald» (alle lokomotiver med respekt for seg selv, hadde navn i de dager).

Kontrollnemnda hadde igjen vært ute på befarings og funnet alt i sin skjønneste orden. Opprenskningen av Ådalselven og Begna var nå ferdig, og fra juni 1868 ble dampskipet «Bægna» satt inn i rute på strekningen mellom Hen og Sørum i Valdres. Jeg skal i senere «Gamle Modum(er)» fortelle om dampskipstrafikken på Randsfjorden.

Det gikk ganske fort med jernbanebyggingen for i 1868 kunne man åpne banen mellom Skjærdalen og

Randsfjord. Her hadde banen skarpere kurver, og stigningene var større. Da alle bruene var av tre, var de største ved Skjærdalen og Bjerke. Den største over Hensfossen var delvis bygd av jern. Den hadde ni løp og gråstenskar som var utfuget i sement. Over Randsfjord stasjon var det bygget en veibru. Nå ble det kjøpt inn to nye lokomotiver i tillegg til det første: «Tjalve» og «Røskva», så hele vognparken på Drammen-Randsfjordbanen bestod nå av 20 passasjervogner og 147 godsvogner.

Som jeg skrev i fjorårets utgave, utsatte man den høytidelige åpning av banen til Randsfjordbanen ble ferdig helt frem til Randsfjord.

Det var hevet over en hver tvil om at drammenserne ville gjøre åpningen av Randsfjordbanen enda mer pompøs enn da Hovedbanen ble åpnet 14 år før. Stortingsdeputasjonen med advokat Peter Kildal i spissen, dro over land med fire vogner, mens hovedfølget dro langs kysten med dampskipet «Ægir». Deriblant var kong Karl 15. og hans dronning, prins og prinsesse, hoffmarsjal, adjutant og ordonnasoffiser. Men det var også andre notabiliteter med, deri-

blant landhøvdingene grev Alb. Ehrensvärd, grev E. Sparre og Ekström. På turen ble det holdt stor fest i Svelvik, og på Drammen havn vrimlet det av flerfol-dige båter da «Ægir» gled inn fjorden.

Ludvig Daae, som var en i stortingsdeputasjonen, kunne fortelle at: «*Der var iluminerte æresporter paa alle Kanter, og paa et svabjerg oppe i Bragernæsaasen, var de Kongelige navntræk med krone ovenfor anbragte med bækfakler.*» Det var stort oppbud av militære nede ved Tollbodbyggen hvor både borgerkorps og skarpskytterkorps hadde tatt oppstilling. En ridende garde i strålende uniformer flankerte kongen og hans følge inn til byen. Der ble det holdt en storstilet mid-dag i Kong Carls Hotell til ære for de kongelige med følge. Under oppholdet i Drammen bodde de konge-lige hos storkjøpmann Jacob Borch.

Dagen etter, 12. oktober 1868, startet åpningstoget fra Drammen stasjon med oppbud av hornmusikk og hele 20 vogner pluss 3 lokomotiver. Styret for jernba-nen hadde innbudt en god del gjester, og vi kan være sikker på at det var flere fra Modum med i det sels-kapet. Til sammen var det 400 personer som fant plass på toget denne høstdagen, som langt fra var den beste, været tatt i betraktning. Ludvig Daae beskrev jernbanen således: «*Banen ere fin og mage-lig.*» Avisene hadde sine reportere med, og en jour-nalist fra «Morgenbladet» visste å kunne berette: «*Mand rivaliserer i hurtighed med Fuglen, uden at Svømle eller miste Aandedrættet, uden at føle noget som tilsvaerer Søsigen, og uden at Vingen trættes.*» Efter 3 1/2 times

togferd med æresport ved Vikersund, hvor toget stoppet en stund, gikk ferden videre til Hønefoss, der kirken var flaggsmykket. Ut på dagen kom toget med de kongelige og innbudte gjester til Randsfjord stasjon, hvor kongen foretok den høytidelige åpning av banen fra en balustrade på selve stasjonen.

Det heter seg at det festkleddede selskapet frøs og hakket tenner i den sure og kalde høstvinden som feide over plassen under åpningen. Daae forteller at han for sin del «*Maatte varme mig med atskillige Glas hetvin.*» Festlokalet var overdådig utstyrt, og det ble spist en «splendid» frokost. Det ble holdt taler også der.

Tilbaketuren til Drammen gikk nok livlig for seg, skal vi tro Daae rett da han forteller: «*Baade direktio-nen og locomotivførerne havde rimeligvis som os andre, drukket nogle Glas vin, og da vi var kommet over stig-ningen ved Randsfjorden, løb vi med 5 miils fart i Timen.*» Og i Drammen fortsatte festlighetene, men det er en annen historie.

Driften på Randsfjordbanen hadde nok sine vans-ker til å begynne med. Det ble klaget i avisene over den manglende presisjon. For å skaffe driftskapital måtte staten gjentatt ganger forsterke banen med større og mindre lån. Medregnet innkjøpet av damp-skipet «Bægna» og opprenskningen av Ådalselven, kostet anlegget av hele Randsfjordbanen 4 776 100 kroner. Til utvidelser av stasjonene og øking av vogn- og lokomotivparken måtte Stortinget inntil 1877 bevilge et lån på til sammen over én million kroner.

Thure Lund:

Ekte norsk?

I disse dage da diskusjonen går om «anderledeslan-det», importforbud, hjemmeindustri og arbeidsplasser, kan det kanskje ha interesse av å se en betenk-ning om akkurat disse spørsmål fra omkring 90 år siden. Vi siterer noe forkortet:

«*Ækte norsk er at benke sig ved arnen i de lange vinteraftner med hænderne i skjødets og resonnere som saa: I kveld kunde jeg sandelig gjøre mig et nyt økseskaft. Men skit au, det lønner seg ikke. I morgen gaar jeg til landhandleren og faar mig et amerikansk et, det koster bare 50 øre. Det er riktignok en halv mil til landhandleren, men jeg kan godt rusle den halve milen, for det er ikke lønnet arbeide at faa, saa jeg forsømmer ingen ting med det.*

Og konen stemmer i saa inderlig fornøiet: «*Ja, gjør det du, saa kan du kjøpe et par strømper til mig med*

det samme. Jeg har riktignok saa inderlig god tid at strikke dem selv, slik som mor gjorde, men nu er der kommet strikkemaskiner som gjør det saa fort saa det lønner sig ikke at strikke selv lenger.»

Og saa stopper manden sin tyske eller engelske snadde med tobak fra Vestindien og tænder den med en fyrstik fra Sverige, legger sin trøye af uld fra Australien, vevet i England, under hodet og tar sig en norsk aftenlur.

Og konen tender lampen og setter sig ved lyset af den amerikanske petroleum og stopper de siste par tyske strømper. Det er en feil med disse strømper at de maa stoppes saa ofte. Men hun har det nok bedre end sin mor som måtte strikke dem selv, men de var kanskje noe sterkere.»

Kai Hunstadbråten:

Tyfusepidemien på Modum i 1867-1868

Den største og mest kjente tyfusepidemi i Modum herjet her i 1832-1833, dvs. dengang kalte man sykdommen nervefeber (se Gamle Modum 1991, s. 24-26). I våre dager brukes helst betegnelsen tyfoidefeber. Imidlertid er det grunn til å tro at epidemien på Modum i 1867-1868, i likhet med epidemien 35 år tidligere, var en flekkyfus- eller flekkfeberepidemi, hvor smitten ble spredd ved lus. Tyfoidebasillen spres gjennom avføring fra syke til friske gjennom mat og drikkevann.

Det er beskrevet en epidemi i Kragerø og distriktene omkring 1864-1865, som legene der mente var en lidelse forskjellig fra den vanlige tyfus og således antakelig var en flekkyfusepidemi. Siden slutten av 1860-årene har denne sykdommen aldri vunnet fast fotfeste her i landet, selv om vi hadde noen ganske store epidemier leilighetsvis like til midten av 1890-årene.

I 1867 var den såkalte nervefeberen svært utbredt i hele Buskeruds amt. I alt ble 422 personer behandlet, de fleste i oktober-november (73 i oktober og 74 i november). Til sammenlikning kan det nevnes at antallet tilfeller av lungebetennelse, en dengang meget fryktet sykdom, var 147, og av difteri 48.

Epidemien var mest utbredt i Buskerud landfysikat (kjøpstaden Drammen og herredene Lier, Røyken og Holmsbu og Hurum) og i Modum. Modum legedistrikt omfattet dengang Modum, Eiker og Sigdal kommuner.

I den trykte medisinalberetning for 1867 står det bl.a.: «I Drammen fortsatte den sig fra det foregaaende Aar, fornemmelig i andet Halvaar.» Og der står videre:

«I Modums Distrikt forekom Sygdommen sporadisk indtil September Maaned, efter hvilken Tid den indførtes gjentagne Gange fra Drammen og Lier til

Fra Nymoene ca. 1900.

Arbeiderbefolkningen ved Modums Blaafarveværk, hvorfra den udbredte sig videre i Modums Herred (175 angrebne med 14 Døde); til Eiker og Sigdal bragtes Sygdommen ligeledes flere Gange fra Drammen ved syge Arbeidere, ligesaa til Ringerikes Distrikt.»

Disse opplysningene bygger på medisinalberetninger fra distriktslegene i fylket. I Riksarkivet finnes originalinnberetningene, bl.a. en utførlig beretning fra verkslege H. G. Dedichen. Han kaller her sykdommen typhus.

I 1866 ble Drammen hjemsøkt av en stor brann som la store deler av Bragernes i aske. Etter brannen ble det stort behov for arbeidskraft til gjenoppbygging. På Modum var driften ved Blaafarveverket betydelig redusert etter konkursen i 1849 og stansen i 1855. Mange ledige tok seg derfor arbeid i Drammen, og en del av disse førte smitten med seg til hjemstedet.

Dr. Dedichen skriver:

«Typhus har, som Sygelisterne vise, forekommet av og til gjennom det hele Aar, uden at opnaa nogen synderlig Udbredelse, førend den i September indbragtes fra Drammen til Nymoen, hvor Blaafarveværkets Arbeiderboliger ligge samlede paa begge Sider af en temmelig lang Gade og danne ligesom en Landsby.

De fleste af disse Arbeiderboliger ere indrettede for 2 a 3 Familier, saaledes at hver Familie gjerne har sit eget Kjøkken, samt en Stue og som oftest et lidet Kammers til. Her udbredte den sig hurtigt fra Hus til Hus og viste sig i høi Grad smitsom. Var den først kommet ind i et Hus, angrebes gjerne efterhaanden de fleste af Beboerne af den. Usædvanlig mange Børn angrebes; – af de 175 Angrebne vare 47 under 15 Aar –; dog havde den hos disse i de fleste Tilfælde et mildt Forløb.

I et Hus angrebes efterhaanden 12 Personer, i et Andet 11, i et tredie 8, i et fjerde 7 osv. Smitten kunde i de fleste Tilfælde forfølges. En gammel Kone, hos hvem Fattigtilsynsmanden havde diagnosticeret Alderdomssvaghed, men som jeg senere fik under Behandling som lidende af fuldt udviklet Typhus, blev bortleiet hos en Familie, hvor efterhaanden fire Personer – 1 Voxen og 3 Børn – angrebes af Sygdommen. Nu blev den Gamle uden mit Vidende flyttet til en anden Familie, for at hun der kunde få den fornødne Pleie. Her fik Mand og Kone Typhus og døde. De efterlot sig fire smaa Børn, hvoraf de tre ældste bortsattes hos en Familie, som allerede havde havt Sygdommen; en af disse fik Nervefeber.

Det fjerde – et aarsgammelt Pattebarn – bortsattes hos en Kone som gav Die, men fik efter faa Dages Forløb Feber med ustanselig Diarrhoe og døde. Nu angrebes den Kone, som havde modtaget Barnet, af en meget haard Typhus, men kom sig. Den gamle Kone, som saaledes havde bragt Smitten frem til 8 Personer, hvoraf de tre døde, kom sig efter 9 a 10 Ugers Sygdom.

Lignende Exempler kunde jeg paavise mange af. Blaafarveværkets Arbeidere, hvoraf en stor Del vare opsagte paa Grund af Værkets indskrænkede Drift, havde Tilhold i smaa usle Stuer, sammenpakkede paa hinanden. Her var et godt Arnested for Typhus.

Naar de saa bleve syge, maatte de paa Grund af de indskrænkede Lokaler i det udbrændte Drammen, reise hjem og dette lod sig saameget lettere gjøre, som Jernbanen førte dem næsten lige til deres Stuedør. Saaledes kom den ene Typhus efter den anden til Nymoen og det slog aldri Feil, at de bragte Sygdommen med sig til sine Omgivelser.

Jeg havde i mange Tilfælde store Vanskeligheder med at skaffe de fornødne Sygeoppassere, da det Gang efter Gang viste sig, at disse bleve smittede og atter bragte Sygdommen videre i sit Hjem. Først da jeg kunde anvende Reconvalenscenter til Tjeneste, gik det bedre.

Værket har et lidet Sygehus med fire Senge, nærmest beregnet for Ulykkestilfælde ved Gruberne, som kræve Lægens daglige Tilsyn. Dette benyttedes et Par Gange til at isolere Syge og det lykkedes at forskaane disses Familier for Smitten.»

Dedichen forteller videre at sykdommen i de fleste tilfelle hadde en mild karakter av abdominaltyfus, dvs. den angrep magen, og den varte gjennomsnittlig tre til fire uker. Pasientene hadde nesten alltid sterke og vedvarende diaréer, ikke sjelden blodige.

Av egentlige «nervøse Phænomener» var hodepine, øresus, ryggsmarter og især den ofte absolutte søvnløshet svært vanlige. Sterke og svært plagsomme bronkitter var også hyppige. Liggesår var heller ikke uvanlig. Dedichen nevner spesielt «et syvaarsgammelt Pigebarn, som fik meget store Liggesaar paa begge Hofter efter 7 à 8 Ugers Sygdom». Og han fortsetter: «Dette samme Barn var lang Tid i Reconvalenscents formelig idiotisk, men har senere fuldkommen gjenvundet baade sine aandelige og legemlige Kræfter.»

Dedichen skriver videre at han især hos barn under rekonvalesensen har observert mange furunkler og dyptliggende abscesser (byller og pussansamlinger). Hos et barn åpnet han åtte slike. To barn mistet under sykdommen helt taleevnen i 5 til 6 uker etter at de ellers var friske igjen. Det eldste av disse barna hadde også lammelse i høyre arm.

Ellers opptrådte også meslinger og kikhoste i de siste 3-4 måneder av året 1867. Men han har «ganske maattet udelade disse af Sygelisterne», da han ikke engang tilnærmevis kan oppgi hvor stort antallet av angrebne var, for legehjelp søkes nemlig meget sjelden for disse sykdommer, skriver han. Men nesten overalt hvor han kom, fant han at enten hadde de sykdommen i huset, eller de hadde hatt den der.

«Paa Nymoen hændte det i flere Huse, at Børnene først gjennomgik Kighoste, saa Typhus og saa Mæslingerne. Eftersygdomme efter Mæslingerne vare meget hyppige», står det i beretningen.

Dedichen nevner bronkitter, krupp, «scrophuløse Affectioner især i Næsen, Øinene og Halskjertlerne», og han forteller at almuen betrakter krilla (=meslinger) med stor likegyldighet og ofte lar barna gå oppe og ute mens de er syke, eller holder dem inne et par dager og lar dem så leke ute ofte både i væte og kulde. Dedichen mener at her legges utvilsomt «spiren til en sildigere Sygdom og Død».

I medisinalberetningen for 1868 forteller han at tyfusedepidemien fortsatte i de første fem måneder av året. Han skriver at de «i Aarets sidste Halvdel forekommende Tilfælde vare indførte fra Drammen og forble sporadiske».

Som vedlegg til medisinalberetningen for 1868 finnes en liste over dødsfall fra sokneprest Thomas Stang. Her er oppgitt dødsårsak og de dodes alder, oppført for hver måned.

Dessuten finnes vedlagt et eksemplar av en trykt instruks for tilsynsmenn i de forskjellige kretser eller områder av bygda, oppnevnt av Modums Sundhedskommission (helserrådet), på tre store sider, forfattet av distriktslege H. A. Thaulow.

Her er utførlig forklart hva tilsynsmannen har å påse, hvordan han skal forholde seg og hvilke plikter han har med hensyn til sunnheitsvesenet i sitt distrikt, i sin alminnelighet og « med Hensyn til den nu herskende Nervefeber i Særdeleshed». Dr. Thaulow gir gode råd om boligforhold, klesdrakt, barnepleie, barselseng, misbruk av årelating og smittsomme syk-

dommer. Under dette avsnittet står bl.a.:

«I loven om Sundhetskommisioner paa Landet er det befalet, at enhver Husbond eller Husfader strax har at anmelde for Dem eller Sundhedskommissionens Ordfører, naar en Sygdom i et Hus angriber Flere, samt at den synes at være af en ondartet Karakter eller naar Sygdommens Oprindelse f. Ex. ved Indflytning af en Syg fra en smittet by eller et smittet Hus gjør den mistænkelig. Unndladelsen straffes med Bøder. Den nu herskende Nervefeber, som er indført og fremdeles bliver indført fra Drammen, eller som paa Grund af sin store Smitsomhed er forplantet til Slægt og Venner, viser hvilken Ulykke og Jammer kan paaføres Familier, og dog er der ingen Tvivl om, at den ofte kunde have været forebygget.»

Så følger detaljerte forskrifter om tilsynsmannens plikter og de forholdsregler han skal ta når han «har undersøgt Forholdene og fundet Mistanken om en smittet Sygdom grundet». Først skal han anmelde tilfellet og så treffe en hel rekke hygieniske tiltak.

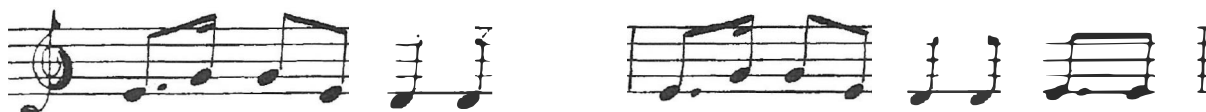
Sunnheitskommisjonen bestemte også «at under den nu herskende Epidemi Begravelser af Lig, som ere døde af Nervefeber, skulle foregaa paa en saadan Maade, at ingen Anledning derved gives til Sygdommens Udbredelse, hvorfor ogsaa Sørgestuer og unødvendigt Ligfølge forbydes».

Instruksen er datert 18. desember 1867 og undertegnet av distriktslege Thaulow som formann i Modums Sundhedskommission.

Vøggelise

So ro rin - ge vøg - ga før dæi rin - ge.

Kann je in - gen kring-el få, så får jeg latt vøg - ga stå, å

A - lice ligg' å grå te å lå - te.

Etter Alice Aasmundrud, f. ca. 1910 i USA. Faren var frå Modum og mora kom ifrå Tyristrand. Dei utvandra til Amerika ikring hundreårsskiftet.

Dei to systrene Alice og Hazel Aasmundrud frå Wisconsin var på vitjing hjå ein skylding på Åmot, Anders Engebretsen, i 1969. Visa, som dei hadde etter far sin, vart då sunge inn på lydband. Melodien er utskreven etter opptaket av Leif Skåien og teksta av Kai Hunstadbråten.

Kristoffer Engemoen:

Krigen i Norge 1940

Da jeg om kvelden den 9. april 1940 hørte på nyhetene i radio, meddelte utenriksminister Koht at det er alminnelig mobilisering fra og med samme dag. Jeg gikk derfor til to av naboene mine som jeg visste skulle møte 2. mobiliseringsdag slik som meg. Vi ble enige om å reise neste dag med 9-bussen til Åmot. På Åmot stasjon gikk vi inn for å kjøpe billetter til Hønefoss. Da fikk vi se en plakat over billett-luken hvor det sto at første mobiliseringsdag var torsdag 11. april.

Vi gikk da ut på perrongen hvor vi så lensmannen i Sigdal, Gulbrandsen, og lensmann Bakken i Modum gå og prate sammen. Vi gikk bort til dem for å høre nærmere for det er de som først får ordre. De sa de ikke hadde hørt noe, og at vi bare kunne reise hjem igjen.

Men vi bestemte oss for å reise likevel. Vi tok toget til Hønefoss, gikk derfra til Helgelandsmoen, og var framme der ca. kl. 12. Der gikk vi til major Abelgård og viste frem våre mobiliseringskort. Han så på kortene, men sa vi kunne reise hjem igjen og komme igjen om to dager, for de holdt på å flytte alt utstyret til Brandbu.

Vi hadde mat med for to dager og bestemte oss for å se tiden an. Vi gikk bort til en av brakkene og satte oss på trammen. Da det led ut på ettermiddagen, kom en befalingsmann og ropte om det var noen mitraljøsefolk der. De skulle ha et lag til Brandbu for å betjene mitraljøsen som luftvern.

En av kameratene mine, Lars Varlo, var mitraljøsemann og fikk jobb med en gang. Jeg reiste hjem og var hjemme én dag. Fredag den 12. april dro jeg atter i vei.

Da jeg kom til riksveien, fikk jeg kjøre med Thorvald Enger til Strandgata i Åmot. Der var ingen å se, så jeg bestemte meg for å gå over til Østsiden.

Da møter jeg hele personalet fra Åmot stasjon. De kom bærende med bøker, lamper og utstyr og kunne fortelle at nå var tyskerne kommet til Hokksund og kunne ventes hvert øyeblikk.

Jeg gikk opp i Lilleåsgata hvor jeg traff en flokk åmotgutter som skulle møte på Helgelandsmoen. Som vi gikk der og prata, kom tre lastebiler fra Vikersund. Det var løytnant Rygh som hadde fått tak i tre ungdommer som skulle reise om Åmot for å ta med seg folk og kjøre dem til Brandbu. Den bilen jeg kom på, ble kjørt av en 17-åring fra Vikersund. Vi stoppa i Strandgata for å ta med ungdommer som var kommet fra Sigdal, men det var bare noen få som ville være med, deriblant Henry Moen fra Åmot og Edvard Hansen fra Haugfoss.

Vi måtte reise Vestre Snarum opp til Stryken bru for å komme fram, for både Geithus-brua og

Kristoffer Engemoen ved maskingearret på Helgelandsmoen i 1938.

Bjørnetangen bru var sprengt. På to steder måtte vi rydde veien for trær som var felt før vi kom til Hønefoss. Moen og Hansen tilhørte landvernet og gikk av i Hønefoss. Vi andre reiste videre mot Brandbu hvor vi ankom utpå ettermiddagen og meldte oss for de norske styrkene der. Vi fikk utlevert uniformseffekter, men måtte vente til dagen etter før vi fikk alt vi skulle ha, da vi var det siste kompani som ble satt opp på Brandbu. Det var en broket forsamling.

Mange frivillige var kommet på ski over Nordmarka fra Oslo. Karer fra 17 til 55 år, og mange hadde ingen militærtjeneste. Vi fikk løytnant Rolf Lonnevig som kompanisjef og ble ofte kalt kaptein Lonnevigs frivillige kompani. Om kvelden ble vi kjørt på bilen til Grinnaker gård, der vi fikk ligge på låvegulvet.

Frakker hadde vi ikke fått utlevert, så vi lå på gulvet med bare litt halm under oss og frøs så ingen av oss fikk sove. Neste morgen ble vi kjørt til Brandbu for å få det vi manglet av utstyr, og om ettermiddagen, altså den 13. april, ble vi kjørt i busser til fronten litt nord for Norderhov.

Der ble vi stoppet av norske vakter ved et hus som var opprettet til feltsykehus. Da vi gikk av bussen, begynte kulene å plystre rundt oss, så vi fikk ordre om å kaste oss i veigrøfta og spre oss.

Det var vårt første møte med krigen. Vi lå i en låve litt syd for Borger og ventet på ordre om å avsløse de som var der. Vi ble stadig beskytt, og kulene hvinte i låveveggene så flisene føk. Kl. 10 den 14. april fikk vi ordre om å gå ut i stilling på noen bakketopper i retning ned mot Hønefoss. Det begynte å snø, og vi lå i snøhaugen i 18 timer. Da fikk vi avløsning og fikk

komme inn i en låve for å få litt søvn. Men vi var så våte og forfrosne at vi klarte ikke å ligge. Om morgenen den 15. april fikk vi ordre om å gå i stilling ved Borger gård. Troppen min lå ved bjerkene, der bautaen over de falne står i dag. Vi fikk ordre om ildgivning mot Sætrang-gårdene, der tyskerne kom oppover på skytterlinje på bred front. Jeg lå med et maskingevær og hadde en 17 års gutt med meg.

Det var litt av en hardhaus. Vi skiftet på å lade og skyte. Men da han skulle skifte løp fordi det var blitt rødglødende, tok han i løpet med bare handa, og det glødende løpet satt fast i handa hans. Han måtte til lege og bandasjeres.

Kompaniet vårt fikk ordre om å trekke seg tilbake til Klekken om morgenen den 16. april. Men to lag av troppen fikk ordre om å ligge igjen ved Borger for å dekke kompaniet når det trakk seg tilbake. Vi fikk ordre om å komme etter ved 10-tida om dagen. Men da vi kom opp på veien, ble vi beskytt av tyskerne som kom opp en dalsenkning. Vi fikk ordre om å løpe opp en bakke og opp til skogen. Tyskerne skjøt fortsatt. Kvist og granbar spruta om oss, men ikke en mann ble truffet. Vi fortsatte å gå og kom ned til Klekken hvor vi traff kaptein Sletten. Han beordret oss opp i 2. etasje og gi ild det vi kunne. Sætrang-gårdene og mange andre sto alt i brann, og om litt ble også hovedbygningen på Klekken skutt i brann.

Vi fikk ordre om å trekke oss tilbake til Moesmoen syd for Jevnaker. Da fikk vi høre at kaptein Sletten og serjant Kolbjørn Kværum var falt ved Smeden. Vi ble plassert på begge sider av veien, som var sperra av tømmerstokker. Klokkå 15.30 kom tyskerne med tre stridsvogner, men måtte trekke seg tilbake. Kl. 16.45 kom de igjen med fire stridsvogner. Men etter ca. en times kamp måtte tyskerne trekke seg tilbake til Vesetrud.

Da kom kaptein Lonnevåg og takket oss for innsatsen. Det har vel ikke hendt før at vi har kunnet stoppe tyske tanks med mitraljøser og maskingevær, sa han. Vi ble trukket tilbake til Moe gård hvor vi fikk ligge på låven om natten. Det ble oppstilling på Moesmoen og foretatt optelling av mannskap. Da viste det seg at fire mann var falt i vårt kompani, og en var savnet.

Vi ble trukket tilbake til Roaveien, hvor vi lå på en gård om natten. Jeg lå i 2. etasje, og der sto det et vinanker som vi begynte å drikke av. Vi var både tørste og sultne, men nå ble stemningen snart lysere. Ved 2-tida om natta ble vi vekket, og da vi ca. en halv time senere gikk opp på Roaveien, hadde vi et svare brev med bilene for å komme opp på grunn av den våte snøen som var kommet om natten. Vi stoppet i Olimbhellinga, og siden var det stopp av og til. Vi ventet på ordre fra høyere hold.

Om ettermiddagen kom vi fram til Einavannet. Da var vi helt stivfrosne etter å ha sittet på lastebilene, og stemningen begynte å bli temmelig laber. Dagen etter ble vi kjørt sydovert til Ragnhildrud for kaptein Lonnevåg tok ut 60 mann til en skipatrolje som skulle

undersøke om tyskerne var kommet fram til Høykorset. Vi kom til et småbruk som hette Blokkhus hvor det ble kamp med tyskerne. Torger Fosnæs ble såret, så vi måtte forlate ham der.

Vi ble kjørt videre til Vardal og gården Mustad, derfra til Snertingdal hvor vi bygget skytterstillinger. Ordren var at disse skulle holdes. Men så snart de var ferdige, fikk vi ordre om å trekke oss tilbake. Slik var det over alt, ventet bare på at engelskmennene skulle komme å overta. Nå ble vi kjørt til Saksumdal og plassert i et lokale for å hvile ut en to-tre dager, for hvile hadde vi ikke fått noe av tidligere. Der fikk vi varm lapskaus av lottene. Det var første gang vi fikk varm mat. Kompaniet vårt hadde ikke feltkjøkken, så vi hadde spiste bare kald mat. Vi lå på gulvet i en stor sal hvor det ble fyr i en stor ovn. Vi var våte, og mange av guttene var dårlige og hadde feber. Jeg husker spesielt Erik Bryntesen fra Åmot. Han lå helt inntil ovnen som var rødglødende, men enda så frøs han.

Ved 11-12-tida om kvelden ble vi vekket med ordre om å komme oss opp og stille så fort som mulig. Vi måtte ut over til Vignesåsen og hjelpe engelskmennene da tyskerne kom over isen på Mjøsa. Vi spurte kaptein Lonnevåg om vi kunne få kjøre, da mange var dårlige, men fikk til svar at sekkene kunne vi få kjørt, men sjøl måtte vi gå. Var det noen som var dårlige, så fikk de bare legge seg igjen. Vi kom da endelig fram og ble plassert i stillingen i åsen med front mot Mjøsa. Der lå vi og ga ild til ut på ettermiddagen da vi fikk ordre om å trekke oss mot Vestre Gausdal, nærmere bestemt Svatsum. Der lå vi på en skole og fikk varm mat for annen gang, servert av lottene.

Vi ble innviklet i kamper i nedre del av V. Gausdal, men så en dag fikk vi ordre om å marsjere over til Østre Gausdal for å hjelpe styrkene som lå ved Tretten. Men ved Segelstad bru ble vi stoppet for brua var sprengt. Vi ble plassert i en skole for å vente til brua ble ferdig. Ingeniørtroppen var alt i ferd med å bygge opp igjen brua. Klokkå fire om morgenen var brua ferdig, og vi kunne begynne å gå.

Vi sleit fælt da vi gikk oppover Østre Gausdal, for vi bar på en masse ammunisjonskasser ved siden av våpnene. Nils Rønning og jeg bar ei ammunisjonskasse på en staur mellom oss. Vi begynte etter hvert å bli temmelig slitne og oppgitte. Jeg husker at en av de frivillige, Bjørn Dal Andersen fra Oslo, fortalte at hvis han kom helskinnet fra denne krigen, så skulle det bli den siste. Det var mulig den femte krigen han var med i. Han hadde vært i Finland, Spania, Marokko og enda et sted til som jeg ikke husker.

Vi rakk ikke fram til Tretten tidnok, så vi blei liggende på en gård ca. 7-8 km unna. Vi hadde lagt oss for å hvile da kaptein Lonnevåg kom inn til oss og spurte om det var noen som ville melde seg frivillig til å være med å gå imot tre tanks som kom fra Tretten. Han ville ha med seg to mann til å gå imot tanks med «Molotovcocktail» for å tilintetgjøre dem.

Da var det at Bjørn Dal Andersen og en til som jeg ikke husker navnet på, meldte seg. De dro avsted ved ca. 11-tida om kvelden. De hadde kommet fram til ei bru over en bekk hvor de skulle stå på hver sin side og kaste de brennende flaskene inni beltene på tanksene. Men det lyktes ikke, for tvistdottene rundt flaskene som skulle være dyppet i nafta, var tørka så de ville ikke brenne. Kapteinen og en av kara sto så like ved veien at en av dem fikk rent et spett inn i beltene på den ene så den måtte stoppe midt på brua. Men Bjørn Dal Andersen sto ca. 30-40 meter fra veien, nede i bekken, og han ble skutt av mitraljøen fra de andre tanksene. Kapteinen vår var i dårlig humør da han kom tilbake og fortalte det som var skjedd.

Dagen etter, den 27. april, satte tyskerne inn et angrep mot Svingvoll bru hvor det blei harde kamper, og senere på dagen ved Austlie. Tyskerne satte inn med motoriserte avdelinger. Det var harde kamper. Vi fikk ordre om å trekke hele bataljon Dal tilbake over fjellet til Vestre Gausdal, da vi var avskåret fra å komme i forbindelse med styrkene i Gudbrandsdalen.

Vi fikk ordre om å skifte på og gå foran og trå vei, for det var dyp snø. Kompaniet Lonnevig gikk sist fra bygda, og vi fikk ordre om å gå i rekke. Når det kom ordre om å skifte, skulle ordren sendes fra mann til mann. Vi var kommet et stykke opp i en bratt bakke da det kom ordre om fem minutters hvil, og vi satte oss rett ned i snøhaugen. Da kom det plutselig noen krigsskolelever springende og sa vi måtte komme oss i dekning. En tysk motorisert avdeling med både stridvogn og motorsykler var på vei. De var kjørt inn på en stor gård som lå like nedenfor oss. Vi bestemte oss for å prøve å komme opp bakken og nå skogkanten. Men da vi kom halvveis, begynte tyskerne å skyte på oss. Vi måtte kaste oss rett ned i snøen og lå som rene skytterskiver. Det var et eneste tre der, og det var ei osp som det var reist noen staurer ved. Der la Rolf Johnsen seg bak. Skytingen varte ca. en halv time, men så stilnet det av. Vi var redde for at tyskerne skulle komme og undersøke om vi var døde, så vi ble enige om at noen av oss skulle kikke opp for å se. Men straks hvinte kulene over hodene på oss. Vi ble enige om å ligge litt til, og om en stund hørte vi de starte opp og kjørte ut over dalen. Da vi reiste oss, var det svære groper i snøen like over hodene på oss der vi hadde ligget. Men ikke én mann var såret, så tyskerne var visst dårlige skyttere. Vi kom oss ned på stien igjen og begynte å gå for å nå igjen de andre. Ved noen småbruk som lå opp mot fjellet, kom det springende en hest med slede. Vi fikk stoppet hesten, og en gutt holdt i tømme mens vi lasta på ammunisjonskassene og sekkene våre. Men plutselig hørte vi det smalt fra den andre siden av dalen, og en granat suse like over hodet på hesten. Den satte avsted i full gallopp så ammunisjon og sekker lå strødd. Vi måtte plukke opp igjen sakkene våre og begynne og gå igjen, men Rolf Johnsen

ville ikke, så han kom etter ved middagstider dagen derpå. Han kunne fortelle at granater hadde slått inn i ei stue lengre oppe og drept en liten unge. Johnsen hadde overnattet i ei stue i nærheten der.

Vi kom over til Vestre Gausdal utpå kvelden. Kaptein Lonnevig lurte på hvor det var blitt av oss. Vi måtte fortelle hvordan det var gått til. Det viste seg at en av karene var blitt sliten og hadde gitt ordre om hvil, men den ordren var falsk. Vi fikk derfor ordre av Lonnevig om å gå over fjellet om natten igjen for å hente våpen og ammunisjon og annet utstyr som lå igjen, særlig etter engelskmennene som kastet alt. De kom til og med uten hjelmer, så de var ganske snaue. Vi måtte ta med skikjelke for å ha og dra det på. Det ble morran før vi kom tilbake, temmelig slitne. Da fikk vi varm mat og litt søvn.

Den 28. april fikk vi ordre om å komme oss opp i åsen nord for Svatsum hvor vi skulle bygge stillinger. Disse stillinger skulle holdes for enhver pris. Men ut på dagen begynte tyske fly å sirkle over oss i lav høyde og slapp ned flyveblad med opprop om at vi skulle overgi oss ellers ville vi bli bombet sønder og sammen. Oppropet var undertegnet av general Falkenhorst.

Det var sendt ca. 400 mann for å prøve og måke vei over Espedalsvannet. Men snøsmeltingen hadde allerede begynt, det var blitt vann på isen, så dette måtte oppgis. Vi var derfor innestengt og hadde mat til bare to dager. Av den grunn tok oberst Dal kontakt med den tyske overkommando om overgivelse. Papirene ble undertegnet dagen etter og gikk ut på at vi skulle kjøres til Jørstadmoen og deretter slippe fri om to-tre dager. Jeg kan huske at vi fikk utbetalt tretti kroner som lønn for krigsinnsatsen, og befalet fikk seksti kroner. Vi skulle få mer siden hvis Norge vant krigen, men jeg har til dags dato ikke hørt noe om det.

Slik er det altså Staten holder sine løfter. Stemningen var amper da vi neste dag marsjerte sydover til Vestre Gausdal kirke og møtte tyskerne. Vi fikk ordre om å kaste våpen, bandolær og ammunisjon i en haug på gårdsplassen. Deretter ble vi kjørt i biler til Jørstadmoen hvor vi skulle innkvarteres. Men det var ikke plass til alle, så noen av oss som kom sist, skulle plasseres på noen småbruk omkring Jørstadmoen. Jeg og 8-9 andre karer ble plassert på et småbruk oppe i bakkene rett opp for moen. En tysker fulgte oss oppover.

Det var ei lita stua og uthus. Folkene var rømt på skauen så det var helt forlatt, bare dyrene sto igjen på fjøset. Vi måtte ligge på gulvet, og mat hadde vi ikke fått. Men tyskerne ga beskjed om at vi måtte være oppe og ryddet huset til kl. 7 neste morgen for da kom de med mat. Vi måtte ikke prøve på å rømme for det var plassert fem maskingevær rundt småbruket.

Vi la oss tidlig om kvelden og sto op tidlig neste morgen. Rydda huset og fora dyra som sto på fjøset. Vi venta på at tyskerne skulle komme med mat. Men klokka ble både 10 og 11, og ingen tysker var å se.

Ved 12–13 tida kunne vi se at det kom noen biler nede på Jørstadmoen, og vi så at folk stormet bilene.

Vi hadde en prest fra Drammen med oss som kunne snakke tysk. Han fikk med seg to mann og gikk ned på moen for å prøve å få noe mat. De kom igjen med masse hermetikk, så det ble da mat til slutt. Tyskere så vi ikke før tre dager seinere. Da kom en tysker og henta oss for vi skulle flyttes til Lillehammer. Der ble vi plassert i skoler, og i kirka lå det seks hundre mann på gulvet.

Det var vel tre tusen mann av oss så vi lå i alle etasjer i skolene. Første dagen fikk vi gå fritt omkring i byen. Bjarne Grønlund og jeg fant på å ta turen til Mesna bad. Der tok vi badstubad og fikk gjort oss ordentlig reine og skifta på oss reint tøy. Da ble vi nesten som et nytt menneske igjen. De samme klærne hadde jo sittet på oss hele tiden.

Etter noen dager ble det skiftet til en annen kom-

mandant, og da ble det mye strengere. Heretter måtte vi holde oss på nedre side av hovedgata, og vi fikk ikke rede på når vi slapp fri.

Men den 10. mai holdt Hitler en tale og sa at vi skulle få reise hjem på grunn av at våronna sto for døren.

Lørdag den 13. mai fikk vi reise hjem etter å ha vært inne til kommandanten og fått utlevert fangepass. Vi skulle reise hjem i uniform, og den skulle vi levere til lensmannen på hjemstedet.

Jeg var hjemme sent på kvelden 13. mai. Da var det godt å legge seg i ei varm seng. Det hadde jeg ikke gjort på en måned. Samtidig var det en opplevelse en aldri glemmer.

Disse opplysninger jeg har skrevet, beror på min hukommelse. Hvis jeg husker feil, ber jeg om unnskyldning for det.

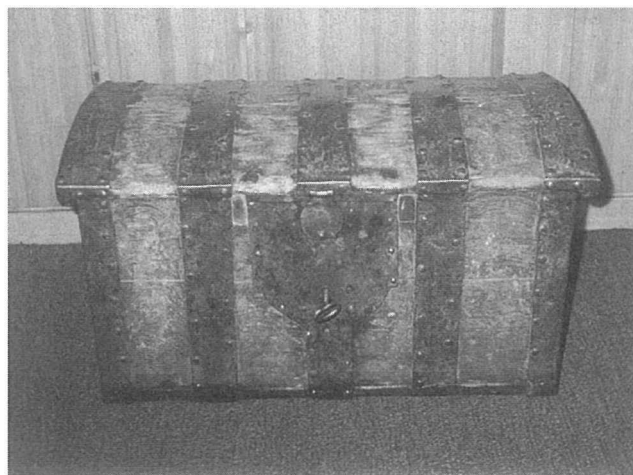
Kristian Linnerud:

Pengekiste fra Blaafarveværket

På ordførerens kontor i Modum rådhus står ei penge- og dokumentkiste som stammer fra Modums Blaafarveværk. Kista er 63 cm lang, 35 cm bred og 35 cm høy. Den er forsynt med fem brede jernbeslag på lokket, og den er også beslått foran og på sidene. Den har solide jernhandtak og solid lås med en skikkelig nøkkel (men uten penger!). Kommunen kjøpte kista i 1965.

Selgeren kunne fortelle at kista var brukt av forvalter Christopher Münther Wardrum, som var ansatt ved Blaafarveværket fram til 1849. Da han sluttet, må han ha tatt kista med seg. Wardrum kjøpte og flyttet til Alm gård på Ringerike. Etter at han døde i 1855, ble kista solgt på auksjon til Engebret Gjørud, Haugsbygd. Den havnet deretter i Ål, der svigerdatteren til auksjonskjøperen bød den fram til Modum kommune i 1965.

Etter at tilbudet var behandlet av den daværende fortidsminnekomitéen og av formannskapet, reiste en kommunal delegasjon til Ål for å se på kista og

forhandle om prisen. Komitéen besto av ordfører Oskar Thingelstad, Martin Bakken og Kai Hunstadbråten. De kjøpte kista for 1.750 kroner og tok den med hjem til Modum.

Audun Knappen:

Opprulling av hjemmefrontens radiosender på Geithus

Det var ikke mange på Modum som visste at det foregikk noe uvanlig i bestyrerboligen til Drammenselvans Papirfabrikker. Rett nok var det blitt lagt merke til at det kom og gikk noen fremmede, men selv ikke på et lite sted som Geithus ga dette grunn til folkesnakk. En fabrikkbestyrer som Christian Winsnes Hertzberg måtte rimeligvis ha en bred kontaktflate for i det hele tatt å få bedriften til å gå. Tidene var langt fra de beste. Tyskerne hadde vært i landet et par års tid, og krigen hadde lagt en klam hånd over det meste av næringslivet. Nå var det da heller ikke meningen at noen skulle vite noe som helst. Virksomheten til de fremmede var i aller høyeste grad uvanlig. I de tider betydde det svært ofte illegal. At «Rolf Hansen» og «Per Olafsen» var radiotelegrafister og betjente en av hjemmefrontledelsens få radiosendere i Norge, måtte for nær sagt enhver pris holdes hemmelig. De som visste noe, holdt da også tett, men ikke tett nok. Derfor gikk det også lenge bra, men ikke lenge nok.

Da de to kom til Geithus med sin radiosender høsten 1942, hadde de hver for seg og sammen en interessant bakgrunn. Rolf Narvesen, alias «Rolf Hansen», var glidd inn i det illegale arbeidet høsten 1940. Året etter fikk han direkte forbindelse med sambandssjefen i Hjemmefrontens ledelse, Jacob D. Sømme. En bijobb Narvesen fikk av ledelsen gjennom major Axel Baumann, var å få istand en illegal organisasjon i Drammensdalen. Rolf Narvesen dro med sin bror Bjarne til hjembygden Modum hvor de tok kontakt med Torger Fosnæs, Lidvard Kronen og Gunnar Raaen. Sistnevnte viste seg forresten etter hvert å være et funn for Milorg. Samtlige spurte var villige til å prøve, og Narvesen slapp denne saken, dro tilbake til Oslo og hadde ikke siden aktive oppgaver i den lokale motstandsbevegelse.

Rolf Narvesen hadde gjennomgått Ingeniør-våpenets to-årige befalsskole, som bl.a. førte fram til internasjonalt skipsradiosertifikat. Derfor var det ikke uten grunn at han siden ble spurt om å trå til som operatør på en av hjemmefrontens radiostasjoner. I en periode skulle han få med seg en med liknende utdannelse og trening i England. Når denne etter en stund returnerte til England, skulle Narvesen overta senderen alene. Han sa seg villig til oppdraget.

Gjøvik-gutten Per Solnørdal, alias «Per Olafsen», var kommet med i det illegale arbeidet våren 1941. Høsten samme år forlot han Norge med tog til Halden og ropam over Iddefjorden. I Sverige skaffet

Gunnar Raaen.

Gunnar Sønsteby ham de riktige kontakter, og den 1. desember 1941 dro Solnørdal og Knut Haugland til England. Der ble de snart innrullet i Kompani Linge. Det var de fornøyd med. Det var derfor de var dratt.

Overraskelsen var stor og gjensynsgleden tilsvarende hjertelig da Narvesen og Solnørdal ble ført sammen i en leilighet på Tåsen i Oslo en forsommerdag i 1942. Det ble ikke lett å holde på formene med dekknavn og det hele da de begge viste seg å være gamle kjente fra Befalsskolen.

Solnørdal skulle opprinnelig vært sendt til Valdres i mai 1942. Like før avreisen fikk han ordre i spørsmåls form om han ikke heller ville være i Oslo. For ham spilte reisemålet ingen rolle. Det var aksjonering som telte. Solnørdal fløy derfra til Stockholm. «Sekretær i den norske ambassaden i London» sto det i papirene hans. På forhånd var det sendt fotografi til Sverige for at man der skulle finne en som liknet ham. Da Solnørdal tok seg ytterst illegalt over grensen til Norge, fløy dobbeltgjengeren tilbake til England – som «sekretær i den norske ambassaden i London». Operasjon «Plover» var i gang.

De to radiooperatørens virksomhet startet i ei hytte innenfor Slakteren i Nordmarka. En gang utpå høsten fikk Narvesen og Solnørdal det for seg at flytting av stasjonen var påkrevet. Dels følte de seg usikre på om de hadde klart å holde virksomheten godt nok skjult, og dels var det rutine å flytte en stasjon etter en stund av hensyn til faren for innpeiling.

Narvesen dro til Geithus atter en gang i illegalt ærend. Det skulle bli mange etter hvert. Denne gang oppsøkte han Hertzberg med sitt spørsmål om et midlertidig sendested for «Berit»-senderen. Sammen studerte de fabrikkområdet ved Drammenselven. Valget falt på bestyrerboligen, som lå like ved stasjonen. Dermed ble det enklere for de to illegalister å komme seg til Oslo med telegrambunken. Reisevirksomheten gikk hele tiden greit. Aldri ble de utsatt for rassaier eller andre ubehagelige opplevelser på toget. Og senderen, den ble brakt ut og vekk i sikkerhet når den ikke var i bruk.

I Oslo var kontaktpersonen Jacob D. Sømme. I hans bolig i Uranienborgveien var det en balkong, og i balkongvinduet var det gardiner. Han og Narvesen hadde truffet den avtale at hvis gardinene var sluppet ned, var det fare på ferde. En dag Narvesen gikk til et møte, fastslo han at gardinene var OK. I oppgangen så han til sin store skrekk at inngangsdøren til leiligheten var merket med Sicherheitsdienst (SD) sitt kjennetegn. Han trakk seg omgående vekk. Fienden kunne være i nærheten. Ute på gaten snublet han i en annen illegal telegrafist, Ilsaas, som helt tilfeldig var kommet forbi. Datoen for arrestasjonen var 31. oktober 1942. I 1944 ble Sømme skutt. Da Sømme ble tatt, ble aktuar Henrik Palmstøm kontaktperson i Oslo.

Både i Nordmarka og på Geithus hadde de to hovedmenn rekvirert hjelp av en tredje. Det var en som ikke var rekruttert fra Modums rekker. Ingen der skal derfor behøve å føle seg delaktig i det som etter hvert begynte å skje.

I årsskiftet 1942/43 var Solnørdals tjeneste på Geithus slutt. Narvesen skulle fortsette alene. Solnørdal sto på reisefot til Sverige og England da han fikk beskjed om i stedet å vente noen dager for så å overta i Østfold etter en opprulling der. De ventedagene ble skjebnesvangre. I nyttårshelgen 1943 hadde Solnørdal, Narvesen og hans forlovede, Edel, oppholdt seg på Geithus. Den 3. januar var de to forlovede reist til hennes foreldre ved Hønefoss. De reiste derfra til Oslo om morgenen den 4. for å treffe Solnørdal om kvelden etter nærmere avtale. Om ettermiddagen ringte Narvesen til Marie Lous Mohr som var Solnørdals hybelvertinne i Stensgaten 36B. Han fikk ikke svar. Heller ikke neste dag. Onsdag 6. ringte Narvesen for tredje gang fra kiosken ved Frogner kino. En mannsrøst svarte da at «Solnørdal er ute en tur, men vil snart være tilbake». Det lå temmelig gebrokkent. Narvesen forsto øyeblikkelig den fatale sammenhengen. Han fikk omgående sendt sin søster Hedvig til Geithus for å advare Hertzberg.

Selv gikk han og Edel i dekning. Av en venninne fikk de etterpå høre at tyskerne ikke bare hadde vært på hybelen til Edel, men også at 6–7 tyskere anført av von Stehr og Fehmer hadde vært i hennes foreldres hus ved Hønefoss for å arrestere dem.

I 10-tiden den 7. januar kom Hedvig Narvesen til Drammenselvns Papirfabrikker. Hun gikk rett inn til Hertzberg på hans kontor. Gunnar Raaen arbeidet på forkontoret. Kort etter kom Hertzberg ut og sa til Raaen at han ville gå hjem for å drøfte situasjonen med sin kone. Da han kom tilbake, vinket han Raaen inn på sitt kontor og fortalte hva han og hustruen var blitt enige om. Hun skulle bli igjen på Geithus, mens han gikk i dekning. Under samtalen med Raaen gikk Hertzberg att og fram på gulvet. Plutselig stoppet han ved vinduet.

– Hva er dette? Han var neppe i tvil selv.

– Det er da ikke noe å spørre om, mente Raaen.

Det var kommet tyskere til fabrikkområdet. Noen var i tyrolerhatter og annen tysk mundur.

Hertzberg sprang umiddelbart ut av rommet og ned en trapp som var slik at de som kom opp utenfra, kom opp på andre siden av en skillevegg av betong. Tyskerne trådte inn til Raaen, og to av dem presenterte seg som ingeniør Halvorsen og advokat Holm. De spurte etter Hertzberg. Raaen hadde i lomma på kontorfrakken noen illegale papirer han hadde fått av Hertzberg. Raaen banket på døren til sjefens kontor og kikket inn. – Nei, sa han. – Han er ikke her. Det var merkelig, for han kom nettopp og gikk inn. Skal jeg kanskje gå ut og se om han er nede? Raaen tenkte papirene i lomma. – Nei, det er ikke nødvendig.

Salsmester Olsen kom akkurat inn og spurte om det var Hertzberg de så etter. – Han møtte jeg nede i maskinen nå, sa han. – Da kan jeg gå ned å se etter ham, foreslo Raaen. Papirene i lomma kunne bli farlige. Han fikk omsider lov å gå. Papirene fikk han lagt i en boks på papirlageret. Straks følte han seg atskillig roligere. Raaen allierte seg med tomteformann Jacobsen. Han bodde i nærheten, ved en bakvei. De ble enige om å hevde at Jacobsen hadde sett Hertzberg gå i den retningen. Dette fortalte Raaen til «Halvorsen» og «Holm». – Pleier han å benytte den bakveien? – Nei, det gjorde han nok ikke, men det kunne tenkes at han var gått over til Katfos Fabriker.

Det sto tyske vakter ved hovedporten, men Hertzberg hadde gått ut den andre veien og fant Bjarne Narvesen som jo også var informert. De to gikk til Kalagermoen, til Narvesen-guttens barndomshjem. Hertzberg tok seg om kvelden hjem til Ragnar Lundquist. Derfra kom han via forskjellige steder i Sigdal og Modum til Oslo.

Da ettersøkingen var over, ble senderen lagt i en knottsekk. Raaen kjørte sekken til Hans E. Mogen i Hokksund, hvor de byttet knott. Senderen havnet deretter på Kongsberg, hos Storm Munch.

Narvesen og Solnørdals tidligere omtalte hjelpe- mann hadde kommet ut for en provokatør og røpet

for denne det han visste. Solnørdal var blitt noen dager forsinket på Geithus. Natt til 6. januar i 3-4 tiden ble han overrasket på sin hybel. Han ble ført til Victoria Terrasse først, siden til Møllergaten 19. Gjemt i buksa hadde Solnørdal hatt ei giftpille som ikke var blitt funnet under kroppsvisiteringen. Den fikk han svelget. Giften i denne hadde ikke samme hurtige virkning som i ei liknende pille med blåsyre. I det han var i ferd med å sovne inn, hadde han hørt en nøkkel bli stukket i dørlåsen til cella, og at døra

ble åpnet. Fangevokterne må ha forstått sammenhengen øyeblikkelig, og han ble brakt avgårde til pumping. To døgn i koma gikk før Solnørdal kviknet til. Etter 28 nattlige forhør i løpet av 31 døgn ble han omsider dødsdømt og transportert til Grini 17. mars. Dødsdommen ble aldri fullbyrdet.

Hertzberg gikk sammen med Rolf Narvesen over grensen til Sverige den 29. januar. Den 24. mars fløy Narvesen fra Stockholm til Skottland. Den 3. april fløy Hertzberg etter. Flyet kom aldri fram.

Et nittiårsminne

Dette artige bildet er antagelig tatt da Snarum skytterlag tok i bruk sin nye skytterbane i Svendsbyhavna i 1903. Laget kunne samtidig feire 25 års jubileum, så det er vel naturlig at det ble bestilt en skikkelig fotograf og tatt bilde. De fleste på dette bildet har direkte etterkommere og slekt i Modum og vil sikkert være av interesse for mange.

Første rekke fra venstre: Kristian Wærsted (liggende), Gustav Svendsby (med anviserspak), Amund Kittilsviken, Elling Svendsby, Halvor Ødegården, Gotfred Korsbøen, Kristoffer Finnerud, Ingvald Finnerud, Petter Hansen (med anviserspak) og liggende ytterst til høyre, Martin Sønsteby.

I bakerste rekke fra venstre: Truls Saastad, Anders Justad, Ole Engebretsen, Hans Pettersen, Hans Andreas Moen og Andreas Saastad.

Audun Knappen:

Sabotasje i Vikersund i 1944

Den 21. april 1944 ble det satt i gang sabotasjeaksjoner over hele landet, bl.a. i distrikt 141, som Modum hørte til. Noen av aksjonene ble mislykket. For at det ikke skulle settes i verk småaksjoner på de uskadde sabotasjemålene, sendte distriktssjefen, Ahlert Horn, følgende ordre til sine områdesjefer den 21.8.:

De mål som ikke gikk i natt, skal først angripes på nye aksjonsordre. Lag nye planer for restmålene og send hit (nu må vises større forsiktighet). Nevn omtrentlig tid De kan være klar til neste aksjon.

Mandag 11. september kom områdesjef Ole H. Strand i område 14.11, Modum, til et møte med Horn i Drammen. Der ble han gitt ordre om å sprengre bensintanken ved Oskar Bakkens smie i Vikersund. Strand satte straks i gang med planleggingen.

Gjennom lengre tid hadde det vært gjennomført den ordningen ved militære mål at tilfeldige sivile personer ble plukket ut av de lokale nazimyndighetene til å gå som borgervakter i nøyaktig oppsatte turnuser døgnet rundt. I Modum var det slik vaktordning både på jernbanebrua i Geithus og ved omtalte bensinanlegg. Selvsagt var det umulig for vaktene å hindre sabotasje, ubevæpnet som de var.

De gikk der nærmest som gisler. Kontrollen med at de utkommanderte overholdt sin plikt, var variabel. Særlig ved bensinanlegg var det lett å sluntre unna.

Onsdag 13. september ringte områdesjefen til pionersjefen i område 14.11, Erik Rishovd, og ba ham komme til et møte. Der ble han orientert om ordren. Rishovd dro da til Bakken og slo av en prat. Han skjulte sitt egentlige ærend ved å spørre om når han og broren hans, Hans Rishovd, som var radiosjef i område 14.11, hadde borgervakt neste gang. I samtalen løp kom Bakken til å si noe sånt som at «det er ikke vanskelig å sprengre tanken. Det går ei drensgrøft inn under hvor det er mulig å stikke en ladning inn.» Han uttalte seg også om vaktordningen og avsluttet omtrent som at «nå blir det forresten slutt på borgervakten, for jeg fikk beskjed i dag om at tanken skal tømmes i morgen».

Nå var gode råd dyre. Skulle tanken sprenges, måtte det altså gjøres samme natt. Tilbake hos områdesjefen ble de to enige om å ta skjeen i sine egne hender og handle uten endelig klarsignal fra distriktssjefen. Strand sendte følgende melding til Ahlert Horn:

Til Jakob.

I det jeg henviser til den ordre jeg fikk på møtet

Bakke-smia i 1929.

Foto utlånt av Karen Bakken.

mandag (ad. sprengning av bensinanlegg), meddeles at jeg i dag, – før jeg har fullendt forberedelsen til dette arbeidet, – får beskjed om at det anlegg jeg har tenkt å ta, og som er av størst betydning (Veivesenet ca. 13.500 liter), – skal tømmes og at vi kan vente Østlandskes biler her allerede i morgen.

Under disse omstendigheter har jeg dristet meg til å handle på egenhånd, uten å avvente Deres ordre. Hvis de folk jeg har uttatt, kan rekke det, vil derfor tanken bli tatt kommende natt.

Erik Rishovd hadde borgervakt samme kveld kl. 18 - 24 sammen med en annen fra Vikersund. Han og Rishovd ble enige om å dele vekten. Rishovd tilbød den andre å dra hjem for å hvile litt. Da skulle han benytte anledningen til å kikke nærmere på forholdene. På vekten etter skulle broren hans, Hans Rishovd, være. Han fikk beskjed om å holde seg borte. Hvis parkameraten kom, skulle denne bindes til et tre. Som god nordmann fant han heldigvis å ville gjøre noe annet denne kvelden.

Erik Rishovd fant drenerøret under tanken, men det var blokkert og kunne ikke benyttes. Istedet kunne påfyllingsrøret brukes til å slippe ladningen nedpå. Mens han gikk og undersøkte tanken, kom en gutt og sa at «i morgen kommer tyskerne og graver opp». Gutten viste endog hvor røret var nedgravd.

Sabotørene møttes ved 1–2-tiden om natten. Det var Erland Berg, Ove Bråthen, Knut Kjølstad, Kåre Kristoffersen og Rishovd. De hadde et lite problem med de tyske soldatene som gikk til og fra Helseheimen (Vikersund Bad), for å treffe sine venner som holdt hus noe lengre oppe i veien. Underveis dit måtte soldatene passere tanken som lå like i veikanten. Karene skulle slå til i et stille øyeblikk. De sto bak et fjøs og gjorde ladningene klare. I hver av de tre blikksylindere ble det puttet to gubber dynamitt og en primer, og alt ble koblet til to tidsblyanter på 2,5 times forsinket tenning. Lokket ble skrudd på, og sylindere ble satt inn med fett og isolasjonsbånd. De tre sylindere ble deretter senket i tanken. Det var torsdag 14. september kl. 06.30 da det smalt. Lukten av bensin bredte seg over hele Vikersund-området.

Hele sju mann ble arrestert, deriblant Erik og Hans Rishovd. Selv følte de seg rolige. De var sikre på at de var arrestert som gisler, ikke fordi de var mistenkte for å ha hatt noe med aksjonen å gjøre. Men de skulle jo hatt borgervakt i det aktuelle tidsrom, og hadde altså forsømt sin oppgave. Distriktssjefen på sin side regnet med en total sprekk for Milorg i Nedre Buskerud dersom de to ble satt under hardt press i forhør. Han ga derfor ordre om at hele område-staben skulle gå i dekning straks. Dessuten skulle de to brødre frigjøres fra arresten i Drammen ved hjelp av Milorgs folk i politiet, og deretter skulle de bringes til Sverige.

Begge deler fikk de to vite om i kodemelding som ble formidlet gjennom en «hvit» politifullmektig i

Drammen, Åge Dahl. Planen var å ta de to ut av fengslet og føres ut i kinopublikumet etter forestillingen som sluttet kl. 19.00. De skulle låses ut av en politimann som på den måten måtte «ofres» ved at også han måtte forsvinne til Sverige.

I det norske politiet var det under okkupasjonen en fordel å ha folk med forbindelse til motstandsapparatet («hvite politifolk»). Disse politifolkene kunne varsle om arrestasjoner som skulle gjøres, og de kunne også i verste fall låse verdifulle fanger ut og la dem rømme. Disse politifolkene kunne etter en slik rømning som regel ikke fortsette i tjeneste, men måtte selv gå i dekning.

I politikorpset i Drammen var det hele tiden folk som sto på motstandsbevegelsens side og ytte mange tjenester med fare for sin egen sikkerhet.

Arrestantene var fortsatt sikre på at alt ville gå bra for dem som fanger. Det ble formidlet beskjed til distriktssjefen der deres syn ble meddelt. Men nei – de skulle tas ut. Nøkkelpersonen i frigivelsen delte Rishovd-brødrenes syn og nektet å utføre Horns ordre da faren for en sprekk var sterkt overdrevet etter hans mening. Uenigheten var så stor og standpunktene så fastlåst at Horn rapporterte saken til Hjemmestyrkenes Sentralledelse i Oslo den 19. september. Sjefen, Jens Christian Hauge, svarte at brødrene skulle tas ut uten hensyn til de andre gislene. Den 23. kom Hauge til Drammen etter anmodning fra Horn. Etter en lengre drøfting gir Hauge ordre til at pionersjefen og radiosjefen skal tas ut, koste hva det koste vil.

Det eneste som uroet Erik Rishovd der han befant seg bak lås og slå, var det faktum at han hadde tatt av seg sine hansker da han skulle åpne hengelåsen på påfyllingsrøret. På den måten kunne han likevel ha etterlatt seg fingeravtrykk. Og det aller verste var at han ikke hadde klart å finne igjen låsen før han måtte forlate åstedet. Åge Dahl beroliget ham med at tyskerne og nazistene var dårlige etterforskere. Han sa at «vi fikk med oss en hengelås. Det kan hende du får slengt den på bordet med spørsmål om du har sett den før».

Nå gikk det ganske slapt for seg under forhøret. Gestaposjefen selv, Grossmann, hadde permisjon, og hans stedfortreder Doose var ikke til stede. I det Horn satte seg til for å skrive sin ordre, kom det en 3-kryssmelding inn dørå til hovedkvarteret. Den fortalte at Gestapo hadde løslatt alle fangene med unntak av lensmannsbetjenten. Nå var ikke det helt riktig. Erik Rishovd var frigitt, mens broren Hans, Håkon Arnesen, Petter Diesen samt lensmannsbetjent Bjarne Klemmevold, som fikk høre at han hadde administrert vaktordningen dårlig, ble sendt til Grini. Petter Diesen ble løslatt derfra 25. oktober. De tre andre måtte sitte til frigjøringen.

Vel tilbake i Vikersund fikk Erik Rishovd vite at tyskerne hadde gravd opp tanken for å undersøke hva slags sprengstoff som var benyttet. Det ble konstatert at det var benyttet detonerende sprengstoff (militær-sprengstoff). Konklusjonen var at sprengningen var utført av «profesjonelle». Dermed var bygdefolk fri for mistanke.

Ivar L. Skinstad:

Russerne på Gimle

Det var en slik grå trist vinterdag ut på etterjulsvinteren i 1945. Jeg var på vei hjemover fra skolen. Da jeg passerte Jelstadtorget, fikk jeg se at det befant seg en mengde mennesker på plassen foran lokalet Gimle. Husker at jeg undret meg svært på hva dette kunne bety. Det var ikke vanlig med slike ansamlinger på Gimle på den tiden av dagen. Etter hvert som jeg nærmet meg Gimle, gikk jeg raskere og raskere. Jeg var rett og slett redd. Da jeg passerte inngangsporten, var det bare såvidt jeg torde kaste et blick til siden. Der stod de i en stor ring og stirret på meg, mørke, skjeggete og fillete. Et syn som aldri glemmes.

Hjemme visste de heller ikke noe om hva som foregikk på Gimle. Men det skulle vi få vite ganske snart, siden vi fikk besøk av naboen, Randi Jelstad, som kunne fortelle at det var russere som hadde kommet til Gimle. «Og ikke bare det», sa Randi, «Magnus og jeg har fått en tysker i huset, han skal visstnok bo hos oss». Siden verken Randi eller Magnus forsto tysk, endte det med at jeg måtte påta meg oppdraget som tolk. Noe jeg hadde liten forutsetning til å mestre siden mine tyskkunnskaper var

meget beskjedne på den tiden. Hadde bare gått noen måneder på et forkurs til realskolen. Og så visste jeg at Randi pleide å stille mange spørsmål når noe stod på. For sikkerhets skyld puttet jeg en liten ordbok i lomma på eplenikkersen. Jeg husker at jeg var glad da oppdraget var utført.

Flere av vintrene under krigen hadde vært strenge, med mye snø og kulde. Og siden det var om lag 500.000 tyskere og krigsfanger her i Norge på slutten av krigen, var det et stort behov for brensel. Wehrmacht rekvirerte derfor uthogster av ved på mange steder i landet, og som de satte sine krigsfanger til å utføre.

Her på Vestre Spone ble det hogget ved på flere steder. Om morgenen kunne vi se russerne gå i puljer på vei til skogsområdene bevoktet av to tyske soldater. Klærne de hadde på seg, egnet seg lite til det arbeidet de utførte.

Til å felle ned trærne brukte de sag eller svans. Deretter ble det kvistet med store økser som nærmest lignet på en slags bile. Trærne ble kappet i passelige lengder. Siden alle disse uthogstene lå i nærheten av bilvei, ble veden båret fram til denne og lagt i lunner,

for senere å bli transportert videre med lastebil.

Alt arbeid ble utført med rå muskelkraft, og dette var synlig når de om ettermiddagen gikk tilbake til Gimle. På bevegelsene kunne vi se at de var trøtte, slitne og våte etter dagens strabaser i den dype snøen.

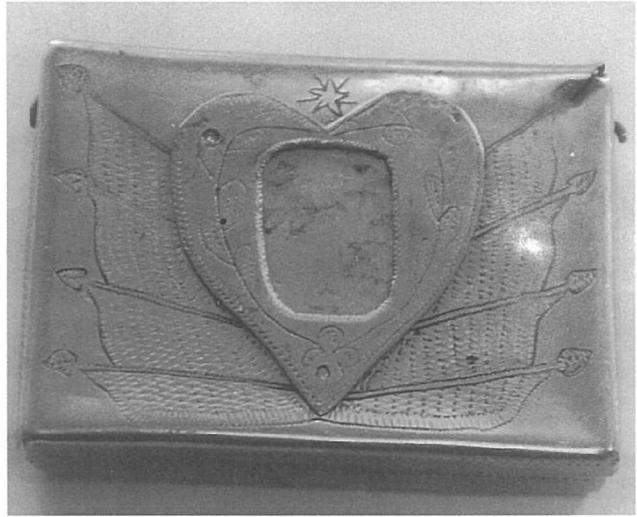
Middagen som deretter ble servert, besto nok ofte av sild og poteter. Matmangelen bare tiltok etter som krigen varte.

Også den vinteren kom det store snømengder som gjorde det vanskelig å ta seg fram i skogen. I stedet for å måke seg ned til roten på det treet de skulle felle, saget russerne av stammen jevnt med snøhøyden. Dette ble godt synlig ut på våren når snøen hadde smeltet. Tilbake stod det en hel skog av høye stubber som var over meteren høye. Disse kalte vi russerstubb. Og disse satte sitt preg på landskapet i mange år senere.

Det må har hersket en del frihet i leiren, for det tok ikke lang tid før russerne begynte å gå på besøk bortover bygda. Jeg tror de fleste hjem fikk kontakt med en eller flere russere. Det var Aleksandr, Boris, Ivan, Peter, Oleg, Vasiljev, Vladimir eller hva de nå enn het, som på den måten oppnådde et sosialt samvær og et måltid mat. Det med mat var et daglig problem. Den gangen var det ikke bare å gå i butikken og velge seg ut varer. For det første var alt rasjonert, og det hjalp lite om kunden stod der med en bunke rasjoneringskort i hånden når hyllene nesten var tomme for varer. Det er all grunn til å hedre datidens husmødre som sto på fra morgen til kveld. Det er helt utrolig hva de blant annet fikk ut av potetene. Men russerne fikk alltid et måltid mat, som de selvfølgelig satte stor pris på.

Så satt vi der om vinterkveldene bak nedtrukne svarte blendingsgardiner. Og utenfor lå bygda i mørke. Ikke så mye som en utelampe var tent – det var forbudt. Noen radio som kunne gi oss litt underholdning, hadde vi heller ikke siden den ble levert inn allerede høsten 1941. Så vi fikk litt mer tid til å ta oss av russerne. Men det var ikke så enkelt på grunn av språket. Når vi etter beste evne ved hjelp av enkle ord og bevegelser forsøkte å fortelle noe, sa de gjerne – *JA NJE PONEMAJO* – jeg forstår ikke. Noen kunne noen tyske ord, og det hjalp litt. Jeg minnes engang jeg tegnet Stalin og tenkte at det skulle være prima. Da stirret russeren meget alvorlig og sa: – *Stalin nix got.*

Det hendte at vi også var på Gimle for å besøke russerne. Lokalet var ikke til å kjenne igjen. Det var køyesenger nesten over alt. Noen av russerne gikk rundt og snakket med hverandre, mens andre satt på sengekanten og laget spaserstokker av løvtre. Disse ble meget fine etter at de ved hjelp av en liten kniv

Tobakkseske lagd av russisk krigsfange.

lagde et slags mønster. De lagde også andre ting, blant annet blikkesker med tegninger og inskripsjon. Og andre ting som de deretter gav bort ved sine besøk i bygda.

Selv om det var krig og alt det den medførte, hadde det heldigvis vært ganske stille og rolig i den vesle grenda vår. Men plutselig hadde krigen kommet nærmere. Vi hadde fått en fangeleir som bestod av uskyldige mennesker som hadde blitt offer for en krigsmakt. Et forsamlingslokale til helt andre formål var fylt opp av individer i nærmest alle aldre fra en verden vi bare kjente fra geografitimene på skolen.

Mange av dem satt eller lå nesten urørlig, i sine køyesenger. De bare stirret tomt ut i rommet. Tankene gikk vel mange ganger til deres kjære der hjemme og hvilken skjebne som møtte dem når krigen engang tok slutt.

Jeg husker ennå den atmosfære det var å være der sammen med dem mellom køyesengene, våte klær som hang til tørk, hvor det luktet svette og kvæ.

Plutselig en dag en stund før frigjøringen hadde russerne reist fra Gimle. Kanskje skulle de hogge ved et annet sted?

Da freden kom i mai 1945, var vi så glade og fornøyde at vi nesten glemte russerne og alt som var. Det var først litt senere vi igjen begynte å tenke på hva som hadde skjedd med «våre russere». Det var sikkert mange som hadde håpet på en liten hilsen i form av et brev eller et postkort i postkassen. Men det skjedde ikke så vidt jeg vet.

Det blir derfor gjetninger om hvorledes det gikk med Aleksandr, Boris, Ivan, Peter, Oleg, Vasiljev, Vladimir og alle de andre da de kom tilbake til Stalins rike.

Kari Brostigen Carlsen:

Russerne på Folkvang

Krigsvinteren 1945 fikk Geithus en stor befolknings-tilvekst. Spenningen var til å ta og føle på da vi hørte det skulle komme en flokk russere som skulle forlegges på Folkvang. Det var vel knapt noen av oss som hadde sett en russer før uten på tyskernes propagandabilder der de var framstilt som usiviliserte, halv-ville undermennesker. Førsteintrykket stemte nok også ganske godt med dette. Loslitte og dårlig kledd var vi vel alle på den tida, men vi var nesten elegante sammenlignet med russerne der de kom i sine side og fillete frakker og klumpete utgåtte støvler. Til å begynne med var vi nok noe skeptiske, ja, kanskje også litt engstelige, men det var før vi lærte dem å kjenne.

Fra morgen til langt på dag holdt de til i traktene mellom Geithus og Vikersund hvor de dreiv med hogst. Etter å ha inntatt en mer eller helst mindre næringsrik og velsmakende middag på Folkvang etter arbeidstidens slutt, fikk de lov til å gå som de ville. Dette var mennesker som var utkommandert til å arbeide for tyskerne – og ikke krigsfanger. Det var vanlige wehrmachtsoldater og ikke SS som hadde kommandoen over dem, så de hadde det forholdsvis fritt.

Det tok ikke mange dagene før de begynte å gå på husbesøk, og folk delte villig med dem av det de hadde, slik at de fikk stagget den verste sulten. Etter hvert utviklet det seg til et nært vennskap mellom gjestene og vertsfamilien. Språkbarrieren var ikke

helt uoverstigelig, så etter en tid gikk det an å føre en slags samtale ved hjelp av fingerspråk og andre geberder, samt et kaudervelsk språk som var en blanding av norsk og tysk, ispedd enkelte russiske gloser. De russerne som kom til Geithus, hadde dessuten et opphold på Årdalstangen bak seg, så de hadde vel kanskje tilegnet seg litt av «sognamaulet»! Det hjalp jo også godt på språkforståelsen at den enkelte russer hadde sin bestemte familie som han gikk til, slik at vi etter hvert ble ganske godt kjente.

De fleste av dem var fra Ukraina. Aldersforskjellen mellom dem var stor – fra ganske unge gutter til forholdsvis gamle menn. To unge russiske jenter stelte maten og vaska for dem.

Russerne opptrådte høflig, de var blide og hyggelige, og de viste stor taknemlighet overfor de familiene som tok i mot dem i hjemmene sine. De hadde ikke mye av denne verdens gods og gull, men de var oppfinnsomme og dessuten flinke med hendene sine, slik at de med enkle midler klarte å lage små ting som de gav bort. Blant annet laget de noen flotte fugler av tre. Ringer laget de av metall, antagelig patronhylser.

Vi kan vel aldri glemme maidagene 1945. I anledning av at krigen nå endelig var slutt, fikk russerne tildelt noe brennevin og sjokolade, noe de ikke hadde smakt på år og dag. Den dagen hastet det med å komme på besøk. De var ikke lite stolte og glade da de kom til «sine» familier for å dele med dem det de hadde fått. Nå var det deres tur til å spandere, og på den måten takke for gjestfrihet og mat.

Det ble skålt for freden i mange hjem i Geithus den dagen. Men vi måtte drikke «på Ruski» fikk vi beskjed om. Det vil si at glasset skulle tømmes til bunns med en gang. «Spasika» (takk) var nok det ordet vi hørte oftest i det selskapet.

De gledet seg over freden og over at de nå endelig skulle få komme hjem til sine egne, som de håpet å finne i live. Men hva som skjedde med dem, og om de noensinne kom hjem, er det vel ingen som med sikkerhet kan si. Det eneste en veit, er at etter at de passerte grensa til Sovjet, kom det aldri noe brev eller livstegn fra dem.

Midt oppe i gleden over freden var det en vemodig stemning på Geithus den dagen vi vinket farvel til Ivan, Nikita, Boris og alle de andre nye vennene våre, som vi visste gikk en usikker framtid i møte.

Ring som forfatteren har fått av en russer.

Foto: T. R.-foto.

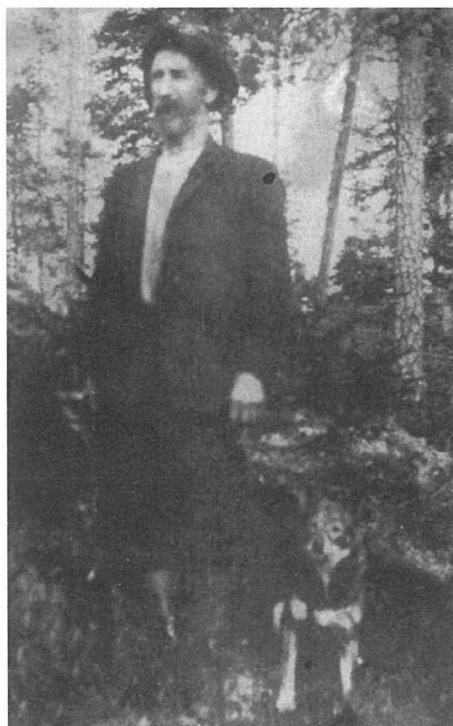
Russerne reiser hjem fra Geithus stasjon sommeren 1945.

Foto: David Løver.

Thure Lund:

Håvaldsru'n - elgkongen

Omkring århundreskiftet var Ole Håvaldsrud på Kløftefoss den ubestridte «elgkongen» i vårt område. Ole var født på Håvaldsrud, en husmannsplass under Korsbøen, vest for Mederudskogen på grensen mellom Modum, Sigdal og Krødsherad. Han vokste opp i ei tid da jakt og fiske nesten var en forutsetning for å overleve for dem som ikke satt med store gårder. Ole Håvaldsrud var en av dem som den kjente skogeier og jeger Kleist Gjedde hadde med i sine jaktlag. Gjedde var da sikret maksimum utbytte. Det het blant jegere for vel hundre år siden at dit Håvaldsru'n kom, dit kom også elgen. I elgjakten om høsten var Håvaldsru'n med i flere jaktlag. Og i avisene ser vi at han skjøt elg både i Sigdal, Krødsherad og Modum hver eneste høst. Spesielt den jaktglade redaktør T. N. Glesne i Oplandske Tidende fulgte med i hans bravader. Ole Håvaldsrud døde på sitt småbruk Torgersrud på Kløftefoss i 1926. Hans sønn Bernhard var kjent som en dyktig elgjeger, og nå er det tredje generasjon som ivaretar slektas tradisjoner.

Fra Jørgen Mikkelsens erindringer:

Pass dere hallingtasser, moingene er itte å spøke med

Bearbeidet av Nils Drolsum

Gamle Modum fortsetter her gjengivelsen av nedtegnelsene som Jørgen Mikkelsen etterlot seg da han gikk bort i 1946. Det håndskrevne manuskriptet er datert mars 1945. Jørgen Mikkelsen var gift med Regine f. Skredsvig, søster av kunstmaler Chr. Skredsvig. Ekteparet dro til Amerika der de fikk fire barn, hvorav deres eneste sønn ble prest i Oregon. Jørgen dro tilbake til gamlelandet i 1922.

Vi har også fra Jørgens nevø, Erland Mikkelsen i Oslo, fått tilsendt noen vers som Jørgen skrev i november 1938. – Jeg har tolket dette lille diktet hans som tanker fra hans liv. I Amerika ble han "dratt" hjem til Modum i sine tanker når barna ble voksne, og her hjemme ble han nok dratt tilbake til Amerika og familien, skriver Erland Mikkelsen.

Jørgen Mikkelsen var på sine eldre dager bosatt hos sin søster Anne Eriksen i Geithus. Det var en stor samling nedtegnelser Jørgen Mikkelsen etterlot seg ved sin død i 1946. Hans slektninger har overlatt notatene til redaksjonen av Gamle Modum. Nils Drolsum har gått gjennom manuskriptet og bearbeidet det for bruk i årsskriftet. Mikkelsen fortsetter her med minner om gamle Modum-originaler.

En av Modums sogneprester var en hyggelig og godlynt mann, men han drakk mye. Det er sant, for jeg så ham et par ganger godt påseilet. Folk ville til og med ha det til at han drakk opp altvinen og erstattet den med tyttbærsaft overfor nadverdgestene. Om dette er sant, kan jeg ikke innestå for.

På prestegården var det en gutt i 12 års-alderen som hette Petter. Han var sønn til en av prestegårdens husmenn og var gjetergutt om sommeren. En dag Petter sto i kjøkkenet og spiste, kom presten inn.

– Du takker vel Gud for maten du spiser, Petter? sa presten.

– Nei, jeg tør ikke, svarte gutten.

– Tør du ikke? Hvorfor det? undret presten seg.

– Når a' mor bakar flatbrød og jeg roter i varmen under takka hennes, blir a' sinna og jeg får juling, sa Petter.

– Du misforstår meg, gutten min, sa presten. –Jeg mente om du leser bordbønn når du skal spise?

– Jo-o, svarte gutten nølende.

– Så fold hendene og les pent den bønnen som mor di har lært deg, Petter, formante sognepresten. Petter foldet hendene og leste høytidelig:

«Han Ola på Tola slog gampen ihjel, og steikan på gloa og likten så vel. Men jømte att en beta tel eftasvæl!»

Presten lo høyt og utbrøt: Ja, du Petter, du Petter – og gikk ut av kjøkkenet.

«Preste-Johan»

Presten hadde en tjenestegutt som hette Johan. Folk kalte ham for «Preste-Johan». Han hadde vært på Heggen i mange år. Han var en pen og sterk kar. Presten likte ham godt, for han var flink og bra i alle måter. Men han hadde én feil. Han var periodedranke. Etter seks-syv uker forsvant Johan – nærmest som en ånd. Da kunne han sitte på en av husmannsplassene og spille kort og drikke. Men etter to døgn kom han tilbake. Da kunne han stå i hardt arbeid i de neste seks-syv ukene. Presten bemerket aldri noe til Johans små «ferier.»

I travleste slåtten en sommer kom to flotte frøkener fra Kristiania til Heggen. De gikk til daglig i silkekjoler og bar på parasoll. Husmennene strøk høflig lue- ne av når de traff gjestene. Men for Johan var de nærmest som luft. Han så direkte nedlatenede på de to unge damer og mumlet: –Jamen er det noe å hilse på to slike påfuggler, narraktige hespetrer. Je' sku' ha stått hatten min om je' sku' slite den ut med å helse på slekt!

En kveld kom prestefrua og spurte Johan om kunne tenke seg å være ro-kar på en båttur damene ønsket å ta på Bergsjø. Joda, Johan var villig til det. Neste kveld var det likedan. Johan rodde. Men da det kom spørsmål om den tredje kvelden, grep sognepresten selv inn: – Jeg synes nå mor, sa han til fru- en, – at Johan arbeider så hardt om dagen, at han bør slippe disse båtturene på kveldstid. Du får få noen andre til å sitte ved årene i kveld.

– Neida, pastor, kom det fra Johan. – Jeg kan gjerne ro. Det gjør ikke meg noe. – Vel, vel, sa presten, jeg

kan jo ikke nekte deg å ro. Men han tok fruen i armen og hvisket: – Vil du våge en spesidaler på at Johan har en rev bak øret i kveld? Jeg kjenner ham, må du tro. Da båten vel var kommet ut på vannet, la Johan årene inn, tok av seg skoene, så trøya.

– Blir du varm, Johan? spurte frøknene forundret.

– Svinaktig lummert i kveld, jenter, svarte Johan. Men da han også strøk av seg skjorta og buksa, skrek by-jomfruene opp.

– Ta det med ro, je´ska bare bade. Jentene holdt hendene for ansiktet da Johan tok sprang og stupte til vanns.

– Men Herregud, han kommer jo ikke opp igjen, skrek den ene. – Båten driver avsted, og ingen av oss kan ro. Men brått dukket Johan opp like ved farkosten. Han svømte mest på ryggen. Snart var han oppe i båten igjen, tørket seg med skjorta over hele kroppen. Hele tiden satt damene med hendene for ansiktet.

– Du er en sjofel fyr, skrek de i kor.

– Slutt å skrik, bad de, au – så de får av dere bymøkka!

– Du skal få ungjelde når vi kommer tilbake til presten, plapret de forskremte byggestene.

– Bevare meg. Di blir vel itte i omstendigheter fordi om di såg mi naken her i båten. Viss så er, skal je be pastor'n vie oss med det samme vi kommer himat, så får je to kjerringer. Forsten kunne di bada de, au, je´sku itte fotografert dere.

Mens dette forgikk ute i Bergsjø, sto prestefrua og en av jentene nede i stua og pratet. – Men hva går det av far? spør fruen. – Han står alene oppe på salen og ler høyt. Jeg tror far er blitt gal. Men så kom presten forsatt leende ned i stua.

– Nå har jeg vunnet spesidaleren, mor, forkynte han.

– Jeg visste det nok at Johan hadde en plan med roingen. Men slik en komedie har jeg aldri opplevd før. For presten hadde en sterk kikkert, og gjennom den hadde han fulgt badeopptrinnet i Bergsjø i detalj. – Ja, du Johan, du Johan, du heter sandelig ikke Preste-Johan for ingen ting, sa presten som hadde Johan i sitt brød til presten døde. Senere dro Johan til Amerika.

Lars Gjeithus

var den sterkeste mann på Modum. Han bodde i Geithus. Han trodde verken på Gud eller Satan. – Når je er dau, så er je dau, sa Lars. Men han var både snill og godlynt og brukte aldri kreftene sine til noe galt.

Det var på den tiden hallingene dro med føringslass til Kristiania-, Drammens- og Kongsberg-marken. En dag møtte Lars fem hallinger på veien over Bergsjø, som var islagt. Det var høye snøkanter på begge sider av veien. Lars kjørte hest og en tom langslède.

– Av veien! skrek den første hallingen og la til:

– Du har hest og tom slède og kan kjøre ut i snøhaugen.

Jørgen Mikkelsen som elev på datidens befalsskole – underofficerskolen.

– Halv vei eller vetop! skrek Lars tilbake. – Veien er bred nok for oss begge, vis at du kan kjøre riktig.

– Vil du lære meg å kjøre hest, din fjøsnisse, svarte hallingen rasende. Da ble også Lars forbannet, grep hallinghesten i bigslet så gampen stanset.

– Nei, e´ska fanden sjena meg gi deg, din flabb, sa hallingen som hadde jumpet av lasset. Han var en stor og røslig kar.

– Je ska vise di å en fjøsnisse duger tel, din gjeitegjeter, svarte Lars som grep med begge never i lasset til hallingen, satte skuldrene til og veltet både slède og hest ut i snøhaugen. Hallingen så både forskrekket og forbauset på det hele.

– Ta med et godt råd på veien, formante den spreke geithusingen. – Pass dere hallingtasser. Vær ikke for flåkjefta. Moignene er ikke til å spøke med. Dermed kjørte Lars forbi.

Da Geithus Fabrikker (Union) ble bygd, måtte det bygges dam ved Vikersund. Dette ble gjort vinterstid med lav vannstand for å få sprengt kanal til turbine-ne. Dammen ved Geithusfossen ble også reparert. Lars fikk i oppdrag å gå under dammen for å gjøre en jobb der. Akkurat da sprang dammen i Vikersund, og vannet vokste raskt. Lars, som sto under dammen i Geithusfossen, kom ikke ut igjen på et helt døgn. Da han endelig ble reddet ut, ble han spurt om han hadde bedt til Gud da han sto fast under fossen.

– Je´så itte verken Gud eller Satan der, je, hørte bare

sus og larm over hue på mi', svarte Lars.

Lars tålte all slags mat – unntatt surprim. En gang hadde Ingeborg, kjerringa hans, kokt to store fat med surprim. Lars tenkte: – Nå ska'je'enten bli verre eller be'ere. Dermed tok han det største fatet og drakk det til bunns. Fra den dagen tålte Lars surprim like godt som annen kost. Hestekuren hadde virket.

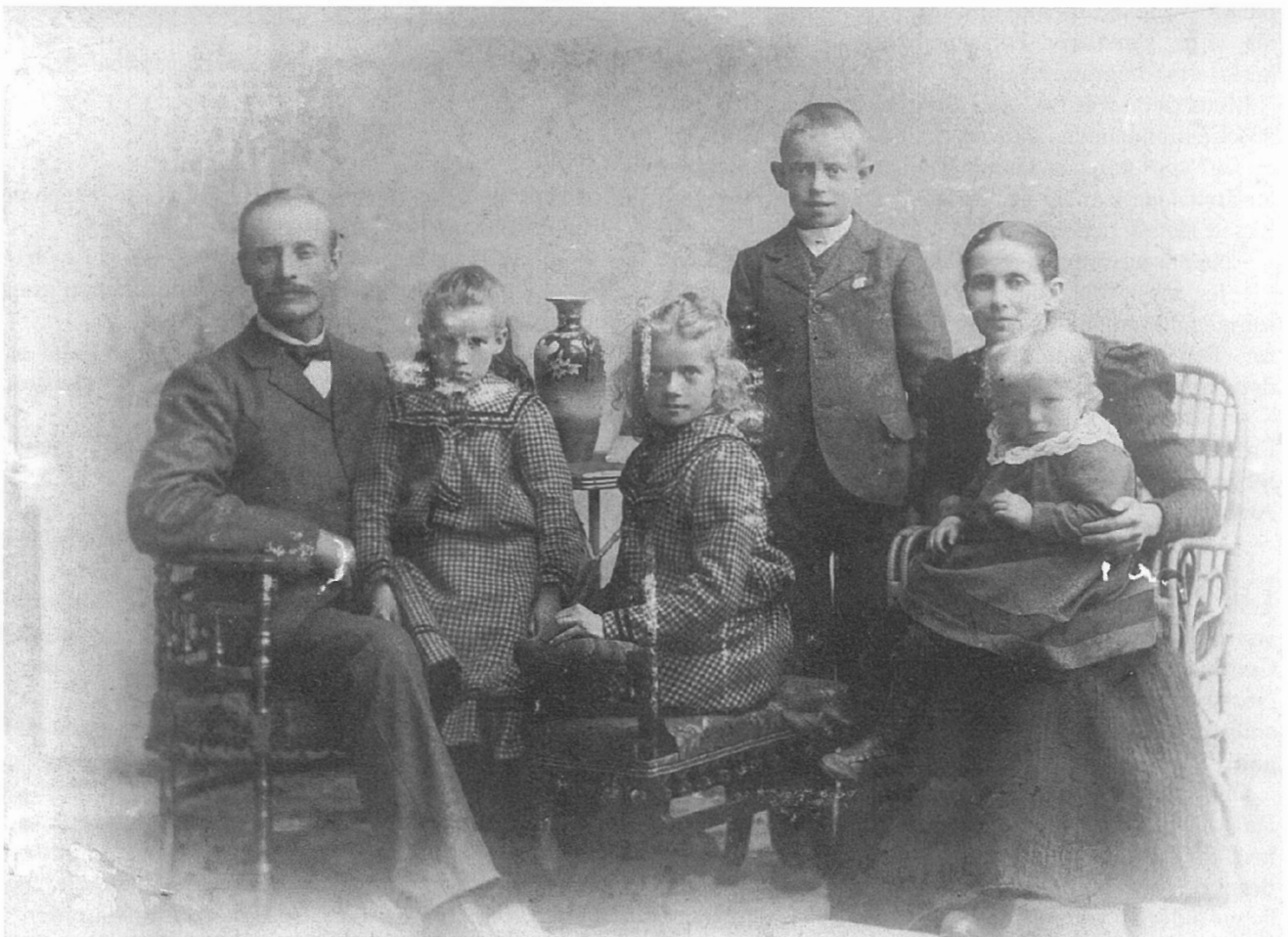
Lars var en kraftkar med meninger om det meste. Han døde i høy alder i sitt hjem i Geithus.

Truls Gris

Under Vikerbakken – der veien svinger innover til Øst-Modum, lå en gang ei lita stue. Der bodde en enslig mann som folk flest kalte for Truls Gris. Han skulle ha mye penger som han ofte satt og telte. I et skatoll stablet han opp halvskillinger, en-skillinger, 12-skillinger, markstykker og specidalere. Han likte godt å prate med oss småfant. Vi fikk alltid en halv skilling hver når vi gikk inn til ham. Men innomhus hadde han det fælt. Stua besto av et eneste rom. Vegger, tak og gulv var ikke rengjort på årevis. Foran en liten kakkelovn lå alltid en haug med aske. Ei seng som ligna mest på ei langsledekasse med en del filler oppi, sto

ved ene veggen. På veggen hang et gevær, og i et hjørne sto ei kasseklokke. Ellers var rommet preget av et bord og et par stoler som var fulle av støv og lort. Det fortaltes om Truls at han om natten kunne bråvåkne i sin fillehaug, gripe geværet og fyre av et par skudd mot kasseklokka. Han syntes den grandgivelig lignet en mann som var kommet inn i hans stue. Han ble også en gammel mann. En gang han hadde vært i Vikersund, var det slått opp en plakate med følgende tekst på hans stuedør:

*«Truls Gris samler på møkk og penge.
Du lever en stund, men ikke så lenge.
For nytte i verden du aldrig har gjort.
For dig slår dem stengsel for Himmelens Port.
Men kanhende hos Satan du husly får.
På dig han venter, i dag som igår.»*

Jørgen Mikkelsen med familie. Bildet må være tatt i Kristiania umiddelbart før familien dro til Amerika like før århundreskiftet. Fruen, Regine, var født Skredsvig. Sønnen, Einar, som var 11 år da familien kom til Amerika, ble prest i Oregon i USA. Han døde så tidlig som i 1927. Men han hadde allerede da blant annet virket som misjonær i Kina i seks år.

Jørgen Mikkelsens dikt, som er omtalt foran, lyder slik:

Minner

*Jeg vandrer igjen der jeg vandret før
langs veien hvor bladene falt.
I solfallets brand står en verden og dør,
en verden som herjes av alt.*

*Det bæres mot meg en sær melodi
fra alle bladløse trær,
den hører visst bare når jeg går forbi.
Vi vet hvem du var, hvem du er.*

*Du er og du blir den fortapte sønn
som aldri fant veien hjem.
Du sådde med vind, nå er stormen din lønn,
det å vandre, men ikke nå frem.*

*Jeg vet det er sant, men kan ikke forstå,
hvorfor neslen ble skapt som den er.
Den fødtes jo kun for i nød å forgå,
da ingen har stakkaren kjær.*

*Se liljen på marken og blomstene i bed
ble elsket og hegnedes om.
Men ingen så neslen som kjempet og led,
den glemtes til høstdagen kom.*

Thure Lund:

Jakten på Per Springer endte med ekteskap

Høsten 1904 var avisene fulle av artikler om stortyven Peder Springer som politiet jaget for å få ham fengslet. Den 9. september i 1904 ser vi at landhandler Nilsen på Nakkerud hadde sett Peder, likeså kom det beskjeder til lensmenn at han var sett ved Heggen kirke, på Vikersund bro og på Noresund, og avisen tilføyer «at Gud ved hvor han ikke er seet». Det tilføyes også at «Peder Springers moder og hennes følgesvenn er arrestert i Hole og indsatte i Hønefoss distriktsfengsel». Til slutt fikk lensmannen i Krødsherad beskjed om at Per var sett i Holleia, og han sendte straks sin lensmannsbetjent inn i skogriket på jakt etter tyven. Det ble en av de mest romantiske politijakter vi vet om.

Lensmannsbetjent Anders Nohre kjemmet Holleia

fra Krødsherad og fram mot Tyristrandsida. Det var spesielt på hyttene og setrene det kunne være muligheter for å finne «Springeren». Når lensmannsbetjent Nohre kom til Granavollen, traff han i hvertfall folk. Her var det nemlig ei smellvakker budeie, Maren Bjørkerud fra Drolsum. Lensmannsbetjenten ble bedt inn på mat og kaffe, og da det var sent på kvelden, fikk han også anledning til å overnatte. Hva som hendte før budeia måtte ta morgenstellet i fjøset, vet vi ingenting om. Men lensmannsbetjent Nohre giftet seg i hvertfall med den ferme budeia og flyttet til Drolsum og overtok konas eiendom der. Og etter det vi vet – var de lykkelige alle sine dager.

Per Springer kom seg unna den gangen, men ble fakkert nede i Østfold en tid senere.

Thure Lund:

Kamp om pengemidler til Gulsrud kapell i 1904

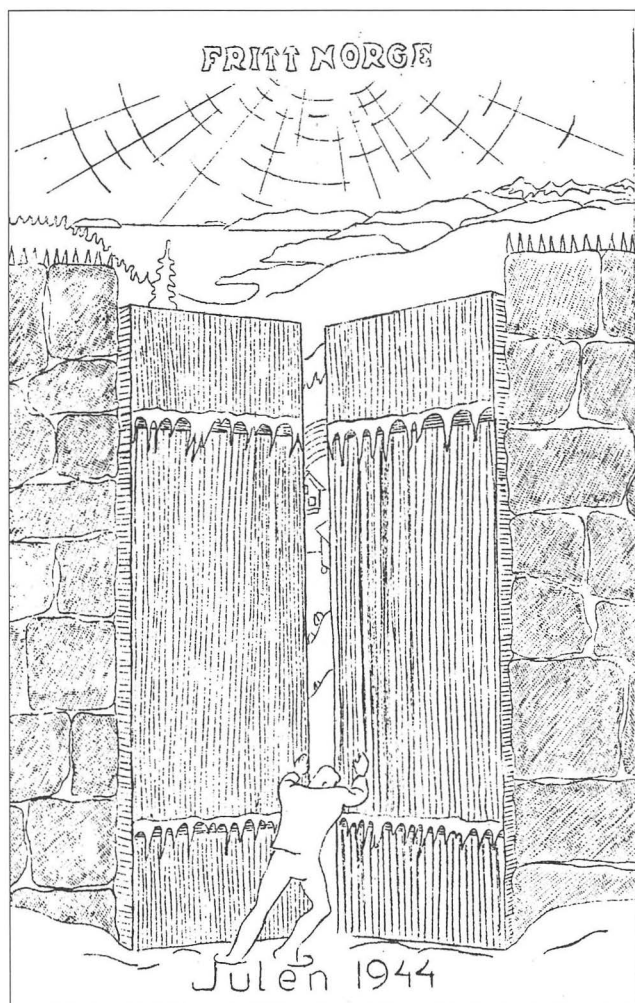
Høsten 1904 var man i full gang med å bygge det første Gulsrud kapell. I et inserat i Oplandske Tidende fra 26. november d.å. ser vi at en av byggekomitéens medlemmer, Andreas Røgeberg, forteller litt om problemene med å reise kapital. Røgeberg skriver at det var tegnet bidrag, penger, arbeid og tømmer for til sammen 3000 kroner. I tillegg til disse midlene hadde man regnet med 4000 kroner av Heggen kirkekasses midler. Da saken ble behandlet i herredstyret ble det bevilget bare halvparten, nemlig 2000 kroner. Røgeberg skriver at det var mange meninger i herredstyret om beløpets størrelse. Ole Fure satte fram forslag om å gi 4.000 kroner, men mange i forsamlingen ville gi mindre. Røgeberg foreslo derfor som et kompromiss at det skulle bevilges 2.000 kroner, og slik ble det.

Røgeberg skriver: «Det var for at sikre saapas stort beløp at jeg stillet mit forslag, for der var mange i forsamlingen som ønskede et lavere beløp».

Røgeberg slutter sin artikkel med følgende kraftsalve: «Dette gavnlige paatrængende foretagende har jeg altid vist sterk interesse for og skal faa oplyse: Komitéen som skal fordele det beløp som indestaar i Mødum sparebank, ca. 1.450,- kroner paa «Fure fjerdingens fattigvæsen» hadde et møte sistleden fredag, der jeg stillet følgende forslag: «Til kapellet på Østmodum kr. 600,-». Dette forslag falt med 6 mod 5 stemmer, idet distriktets egne representanter Mads Tandberg og Ole Redalen stemte mod. Som det heraf vil fremgaa er det ikke mig, men nok andre som viser mindre interesse for dette gode foretagendet.»

Bjarne Røgeberg:

Modum-prest skrev julebetragtning i illegal avis

Da julen 1944 nærmet seg, sendte redaktøren av den illegale avisen *Fritt Norge* en forespørsel til presten Håkon G. Seim på Modum om han ville skrive en julebetragtning til bruk i avisen. Forespørselen gikk gjennom hemmelige kanaler, og det kom svar tilbake på samme måte. Jo da, presten svarte at han med glede tok på seg oppgaven, og han så det som en ære å få være bidragsyter i en fri norsk avis.

Vi gjengir her et utdrag av den betraktningen han skrev, og som i sin helhet ble gjengitt i *Fritt Norge*, som til

denne julen kom med en utgave på åtte sider. Avisen ble i et større antall spredt også på Modum.

«Dessverre gikk det ikke som vi hadde håpet, vi får ikke høre fredsklokkene ringe i bygd og by før jul i år. Midt i krigens gru skal vi feire under alvorligere forhold enn noen gang før.

Det siste året har vært det tyngste for vårt folk. Våre fienders krigsforbrytelser mot oss, og våre hjemlige nazisters delaktighet i disse, er så himmelropende at de savner ethvert sidestykke. Henrettelse av uskyldige landsmenn, forsøk på mobilisering av våre unge gutter til våpenkamp mot deres eget fedreland, torturen i fengslene, tyskernes frekke utplyndring av mat og realverdier, og til sist den grufulleste katastrofe i Norges historie: Den opprørende deporteringen og umenneskelige behandlingen av våre landsmenn i Nord-Norge, alt er det en skamplett på den tyske nasjon som aldri kan viskes ut av dens historie.

Vi kan i år, mindre enn noen gang før, feire jul i noen gammeldags, koselig hjemlig idyll. Livets bitre virkelighet tvinger oss til å feire julehøytideligheten i lidelse og smerte, og i den dypeste medkjennelse med alle dem som lider idag. Det blir en julehøytid i det dypeste alvor. Dog skal vi finne at juleevangeliet har mer å gi oss enn før da vårt hjerte var så fylt av koselige julestemninger som ofte hadde liten forbindelse med julens egentlige budskap.

Juleevangeliets egentlige kjerne har et innhold som viser at det nettopp er et budskap til mennesker i nød, for det forkynner at en frelser er kommet til oss mennesker. Og det er julens gave til oss i år at denne frelser fremdeles vil virke iblant oss. Han vil fremme sin vilje og rike på tvers av djevelens og onde menneskers planer. Frelserens vilje er å nyskape mennesker og skape gode livsvilkår for alt godt i verden, med livsrom og livsrett også for de små nasjoner. Om mange av oss må segne i kampen og vi alle skal lide meget, så vet vi at vår sak skal seire, for den er i pakt med Kristi rettferdighet, sannhet og kjærlighet.

Gud signe julen og nyåret for vårt kjempende og lidende folk og land!»